శ్రీ ర స్తు.

శ్రీరఘుపతయేనమః.

మహాకవికాళిదాసప్రణీతమ్

విక్రమోర్వశీయంనామనాటకమ్

బెంగుళూర్
వాజపేయం-వేం.కటేశశాస్త్రిణా
సమ్యక్పరిశోధితమ్

శ్రీమచ్చెన్ననగరినివాసినా
బరూరు-త్యాగరాయశాస్త్రిణా
స్వకీయాయామ్
గీర్వాణభాషారత్నాకరముద్రాక్షరశాలాయామ్
ముద్రితమ్
మహాజనామోదాయజగతిచిరంవిజయతామ్
చెన్నపట్టణము.

౧౮౮౩ వ సంవత్సరము.

(దీనివెల అణాలు— ౧౨.)

శ్రీ.

ప్రకటన.

ప్రకృతంబున ముద్రింపంబడియుండు గ్రంథముల వివరము.

నిర్ణయసింధువు (ధర్మశాస్త్రము)	౩-౦-౦
సంధ్యావందనభాష్యము (కృష్ణభట్టీయము)	౦-౯-౬
సంధ్యావందనము (ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము)	౦-౮-౦
విష్ణుదివ్యసహస్రనామస్తోత్రభాష్యము (శాంకరీయము)	౦-౯-౦
ఉత్తరరామచరితనాటకము (సవ్యాఖ్యానము)	౦-౧౨-౦
తర్పణదర్పణము (తర్పణము జేయునట్టివిధిం దెలుపు)	౦-౧-౬
విక్రమోర్వశీయనాటకము (కాళిదాసప్రణీతము)	౦-౧౨-౦
మాళవికాగ్నిమిత్రంనామనాటకము (కాళిదాసప్రణీతము)	౦-౧౨-౦
మాఘపురాణము (పాద్మాంతర్గతము)	౦-౧౨-౦
సరసభూపాలీయము (అలంకారశాస్త్రము ఆంధ్రము)	౦-౧౨-౦
హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానం (పద్యకావ్యము శంకరకవిప్రణీతము)	౦-౧౨-౦
మహాన్యాసము.	౦-౮-౦
సటీకాంధ్రశబ్దచింతామణి	౦-౮-౦

ముద్రింపంబడుచుండు గ్రంథములు.

గంగాలహరి (పండితరాయప్రణీతము సవ్యాఖ్యానము) ❋

జీవవార్యైకాదశీవ్రతకల్పము (ఆంధ్రకథాసహితము) ❋

ఇవి వలయువారలు చన్నపట్టణం కృష్ణమ నాయని అగ్రహారమున ౩౫ వ డోర్ నెంబరు గల గృహంబున నివసింపుచుండు గీర్వాణభాషారత్నాకరముద్రాక్షరశాలాధికారి - బరూరు - త్యాగరాయశాస్త్రులవారి పేర వ్రాసి తెప్పించుకొనవచ్చును. ❋

శ్రీరస్తు.

శ్రీగణేశాయనమః.

విక్రమోర్వశీయనాటకప్రారంభః.

ప॥ వేదాంతేషుయమాహురేకపురుషంవ్యాప్యస్థితంరోదసీ
యస్మిన్నీశ్వరఇత్యనన్యవిషయశ్శబ్దోయథార్థాక్షరః।
అంతర్యశ్చముముక్షుభిర్నియమితప్రాణాదిభిర్మృగ్యతే
సస్థాణుఃస్థిరభక్తియోగసులభోనిశ్శ్రేయసాయాస్తువః ॥

నాంద్యంతేసూత్రధారః.

సూత్ర । అలమతివిస్తరేణ । (నేపథ్యాభిముఖమవలోక్య) మారిష! పరిషదేషా పూర్వేషాంకవీనాం దృష్టరసప్రబంధా; అహమస్యాం కాళిదాసగ్రథితవస్తునా నవేన నాటకేనోపస్థాస్యే, తదుచ్యతాం పాత్రవర్గః, స్వేషు స్థానేష్వవహితైర్భవితవ్యం భవద్భిరితి.

నటః । (ప్రవిశ్య) యథాజ్ఞాపయతిదేవః

సూత్ర । యావదస్యా మార్యవిదగ్ధ మిశ్రాన్ శిరసా ప్రణిపత్యవిజ్ఞాపయామి.

ప॥ ప్రణయిషు దాక్షిణ్యవశాదథవా సద్వస్తుబహుమానాత్ ।
శృణుతజనా! అవధానాత్ క్రియామిమాం కాళిదాసస్య॥

నేపథ్యే। అజ్జా! పరిత్తాఅధ పరిత్తాఅధ.

ఛా॥ ఆర్యాః! పరిత్రాయధ్వం పరిత్రాయధ్వం॥

సూత్ర । అయే! కిమయమకస్మాద్విమానచారిణా మాకాశేకరుణధ్వనిః శ్రూయతే? (విచింత్య) ఆం జ్ఞాతం, భవతు॥

ప॥ ఊరూద్భవా నరసఖస్యమునేః సురస్త్రీ
కైలాసనాథ ముపసృత్య నివర్తమానా।

వందీకృతా విబుధశత్రుభిరర్ధమార్గే
క్రందత్యతః శరణమప్సరసాం గణోఽయమ్॥

ఇతి నిష్క్రాంతా.

ప్రస్తావనా.

తతః ప్రవిశంత్యపటక్షేపేణాప్సరసః.

అప్సరసః । అజ్జా ! పరిత్తాఅధ పరిత్తాఅధ, జో అమరపక్ఖవాదీ, జస్స వా అంబరదలే గదీ అత్థి.

ఛా॥ ఆర్యాః ! పరిత్రాయధ్వం పరిత్రాయధ్వం, యోఽమరపక్షపాతీ, యస్య వా అంబరతలే గతిరస్తి.

తతః ప్రవిశత్యపటీక్షేపేణ రథారూఢో రాజా సూతశ్చ.

రాజా । అలమాక్రందితేన; సూర్యోపస్థానసన్నివృత్తం పురూరవసం మామేత్య కథ్యతాం, కుతో భవత్యః పరిత్రాతవ్యాః ? ఇతి.

రంభా । అసురావలేవాదో.

ఛా॥ అసురావలేపాత్-

రాజా। కిమసురావలేపేన భవతీనామపరాద్ధం?

రంభా। సుణాదు మహారాఓ; జా తవోవిసేససంకిదస్స సుఉమారం పహరణం మహేందస్స, పచ్చాదేసో రువగవ్విదాఏ సిరిగారిఏ అలంకారో సగ్గస్స, సా ణో పిఅసహీ కుబేరభవణాదో ణిఅత్తమాణా కేణావి దాణవేణ చిత్తలేహాదుదిఆ అద్ధవధజ్జేవ ణిగ్గిహీదా.

ఛా॥ శృణోతు మహారాజః, యా తపోవిశేషశంకితస్య సుకుమారం ప్రహరణం మహేంద్రస్య, ప్రత్యాదేశో రూపగర్వితాయాః శ్రీగార్యాః, అలంకారః స్వర్గస్య, సా నః ప్రియసఖీ కుబేరభవనాన్నివర్తమానా కేనాపి దానవేన చిత్రలేఖాద్వితీయా అర్ధపథ ఏవ నిగృహీతా।

రాజా। పరిజ్ఞాయతే కతమేన దిగ్విభాగేన గతః స జాల్మః?

అప్సరసః। ఇసాణీఏ దీసాఏ.

ఛా॥ ఐశాన్యా దిశా.

రాజా। తేన హి ముచ్యతాం విషాదః, యతిష్యే వః సఖీప్రత్యానయనాయ.

అప్సరసః। (సహర్షం) సరిసం ఏదం సోమవంససంభవస్స.

ఛా॥ సదృశమేతత్ సోమవంశసంభవస్య.

రాజా। క్వపునర్మాం భవత్యః ప్రతిపాలయిష్యంతి ?

అప్సరసః। ఏదస్సిం హేమకూడసిహరే.

ఛా॥ ఏతస్మిన్ హేమకూటశిఖరే

రాజా। సూత! ఐశానీం దిశం ప్రతి ప్రేరయాశ్వానాశుగమనాయ ।

సూతః। యథాజ్ఞాపయత్యాయుష్మాన్। (ఇతి తథాకరోతి)

రాజా। రథవేగంరూపయిత్వా) సాధుసాధు, అనేనరథవేగేనపూర్వప్రస్థితం వైనతేయమప్యాసాదయేయం ।

మమ హి.

ష॥ అగ్రేయాంతిరథస్య రేణుపదవీంచూర్ణీభవంతోఘనా
శ్చక్రభ్రాంతిరరాంతరేషువితనోత్యన్యామివారావళీం ।
చిత్రారంభవినిశ్చలంహయశిరస్యాయామవచ్చామరం
యన్మధ్యేసమవస్థితోధ్వజపటఃప్రాంతేచవేగానిలాత్ ॥

నిష్క్రాంతౌ రాజాసూతశ్చ.

సహజన్యా। హళా! గదో రాఏసీ ; తాఅమ్హేవిజథాసందిట్టం పదేసం గచ్ఛమ్హ.

ఛా॥ అయి ! గతో రాజర్షిః, తద్వయమపి యథాసందిష్టం ప్రదేశం గచ్ఛామః ।

మేనకా। సహి ! ఏవ్వం కరేమ్హ.

ఛా॥ సఖి ! ఏవం కుర్మః।

ఇతి హేమకూటశిఖరే నాట్యేనాధిరోహంతి।

రంభా। అవి నామ సో రాఏసీ ఉద్ధరే ణో హిఅఅ సల్లం ?

ఛా॥ అపినామ స రాజర్షి రుద్ధరేత్ నోహృదయశల్యం ?

మేనకా। సహి ! మా దేసంసబ్ భోదు.

ఛా॥ సఖి ! మా తేసంశయో భవతు।

రంభా। ణందుజ్జఆ దాణవా.

ఛా॥ నను దుర్జయా దానవాః।

మేనకా। ఉఅత్థిదసంపహారో మహేందో వి మజ్ఝమలో ఆదో సబహుమాణమాణాపిఅ తం జ్జేవ విబుధవిజఆఅ సేణా ముహే ణిఓఏది.

ఛా॥ ఉపస్థితసంప్రహారో మహేంద్రో౽పి మధ్యమలోకాత్ సబహుమానమానాయ్య తమేవ విబుధవిజయాయ సేనాముఖేనియోజయతి।

రంభా। సవ్వదా విజఈ భోదు।

ఛా॥ సర్వథా విజయీ భవతు।

మేనకా। (క్షణమాత్రం స్థిత్వా) హళా ! సమస్ససధ సమస్ససధ, ఏస ఉల్లసిదహరిణ కేదణో తస్స రాఏసిణో సోమ దత్తో రహో దీసది ; ణఏసో అకదత్థో పడిణిఉత్తిస్సది త్తితక్కేమి।

ఛా॥ అయి సమాశ్వసిత సమాశ్వసిత, ఏష ఉల్లసితహరిణ కేతనస్తస్య రాజర్షేః సోమదత్తో రథో దృశ్యతే నైషో౽కృతార్థః ప్రతినివర్తిష్యతే ఇతి తర్కయామి।

(నిమిత్తంసూచయిత్వా అవలోకయంత్యఃస్థితాః)

తతః ప్రవిశతి రథారూఢో రాజా సూతశ్చ, భయనిమీలితాక్షీ చిత్రలేఖాదక్షిణహస్తావలంబితా ఉర్వశీచ ।

చిత్ర। సహి సమస్సస సమస్సస.

ఛా॥ సఖి సమాశ్వసిహి సమాశ్వసిహి।

రాజా। సుందరి సమాశ్వసిహి సమాశ్వసిహి।

ప॥ గతంభయంభీరుసురారిసంభవం,
త్రిలోకరక్షీమహిమాహివజ్రిణః।
తదేతదున్మీలయచక్షురాయతం
నిశావసానేనళినీవపంకజమ్॥

చిత్ర । అమ్మహే, ఉస్ససిదమేత్త సంభావిదజీవిదా అజ్జవి సణ్ణం ఏసా ణ పడివజ్జది ।

ఛా॥ ఆశ్చర్యం, ఉచ్ఛ్వసితమాత్రసంభావితజీవితా అద్యాపి సంజ్ఞామేషా న ప్రతిపద్యతే।

రాజా। బలవదత్ర తేసఖీ పరిత్రస్తా । తథాహి,

ప॥ మందారకుసుమదామ్నాగురురస్యాఃసూచ్యతేహృదయకంపః।
ముహురుచ్ఛ్వసతామధ్యేపరిణాహవతోఃపయోధరయోః॥

చిత్ర। (సకరుణం) హళా ఉవ్వసి పజ్జవత్థావేహి అత్తాణఅమ్, అణచ్ఛరా విఅ పడిహాసి।

ఛా॥ అయి ఉర్వశి పర్యవస్థాపయాత్మానం, అనప్సరాఇవప్రతిభాసి।

రాజా ।

ప॥ ముంచతినతావదస్యాభయకంపః కుసుమకోమలంహృదయమ్।
సిచయాంతేనకథంచిత్ స్తనమధ్యోచ్ఛ్వాసినాకథితః॥

(ఉర్వశీ ప్రత్యాగచ్ఛతి)

రాజా । (సహర్షం) చిత్రలేఖే దిష్ట్యావర్ధసే, ప్రకృతి మాపన్నాతే ప్రియసఖీ। పశ్య,

ప॥ ఆవిర్భూతేశశినితమసారిచ్యమానేవరాత్రి
ర్నైశస్యార్చిర్హుతభుజఇవచ్ఛిన్నభూయిష్ఠధూమా ।
మోహేనాంతర్వరతనురియంలక్ష్యతేముచ్యమానా,
గఙ్గారోధఃపతనకలుషాగచ్ఛతీవప్రసాదమ్॥

చిత్ర। హళా ఉవ్వసి విస్సత్థాహిహోహి, ఆవణ్ణాణాణుకంపిమహారాఏణ పరాహదా క్ఖు దే తిదసపరివంథిణో హదాసా దాణవా ।

ఛా॥ అయిఉర్వశి విశ్వస్తాభవ, ఆపన్నానుకంపి నామహారాజేనపరా హాతాః ఖలు తేత్రిదశపరిపంథినోహతాశాదానవాః।

ఉర్వ॥ (ఉన్మీల్యచక్షుషీ) కింసంపహారదంసిణా మహేందేణ అబ్భువ వణ్ణామ్హి ?

ఛా॥ కింసంప్రహారదర్శినామహేంద్రేణాభ్యుపపన్నాస్మి?

చిత్ర। ణమహేందేణ; మహేంద సరిసాణుభావేణ రాఏసిణా పురూరవసేణ॥

ఛా॥ నమహేంద్రేణ, మహేంద్ర సదృశానుభావేన రాజర్షిణాపురూరవసా।

ఉర్వ॥ (రాజానమవలోక్యాత్మగతం) ఉవకిదం క్ఖు మే దాణవేందసంభమేణ।

ఛా॥ఉపకృతంఖలుమేదానవేంద్రసంభ్రమేణ।

రాజా। (ఉర్వశీంవిలోక్యాత్మగతం) స్థానేఖలునారాయణమృషిం విలోభయంత్య ఊరుసంభవామిమాంవిలోక్యవ్రీడితాః సర్వాఅప్సరసః। అథవా, నేయంతపస్వినః సృష్టిరిత్యవైమికుతః।

ప॥ అస్యాస్సర్గవిధౌప్రజాపతిరభూచ్చంద్రోనుకాంతిప్రదః
శృఙ్గారైకరసఃస్వయంనుమదనోమాసోనుపుష్పాకరః।
వేదాభ్యాసజడఃకథంనువిషయవ్యావృత్తకౌతూహలో
నిర్మాతుంప్రభవేన్మనోహరమిదంరూపంపురాణోమునిః॥

ఉర్వ॥ హళాచిత్తలేహే సహీఅణోకహింక్ఖుభవే;

ఛా॥ అయిచిత్రలేఖే సఖీజనఃకుత్రఖలుభవేత్ ?

చిత్ర। అభఅప్పదాఈమహారాఓజాణాది

ఛా॥ అభయప్రదాయీమహారాజోజానాతి।

రాజా। (ఉర్వశీంవిలోక్య) మహతివిషాదే వర్తతే తేసఖీజనః; పశ్యతుభవతీ।

ప॥ యదృచ్ఛయాత్వంసకృదప్యబంధ్యయోః
పథిస్థితాసుందరి యస్యనేత్రయోః।

త్వయావినాసోఽపి సముత్సుకోభవేత్
సఖీజనస్తేకిము రూఢసౌహృదః॥ ౯

ఉర్వ. । (ఆత్మగతమ్) అమిఅం ఖు దేవ అణం; అధవా, చందాదో అమిఅం త్తి కిమ్ ఏత్థ అచ్చరీయమ్? (ప్రకాశమ్) అదోజ్జేవ మే తువరది హిఅఅమ్॥

ఛా॥ అమృతంఖలు తేవచనమ్; అథవాచంద్రతోఽమృతమితికిమత్రాశ్చర్యమ్। అతఏవమేత్వరతేహృదయమ్॥

రాజా । (హస్తేనదర్శయన్)

ప॥ ఏతాఃసుతనుముఖంతేసఖ్యఃపశ్యంతిహేమకూటగతాః।
ఉత్సుకనయనాలోకాశ్చంద్రమివోపప్లవాన్ముక్తమ్ ॥

(ఉర్వశీ సాభిలాషం పశ్యతి)

చిత్ర। హళా కిం పేక్ఖసి?

ఛా॥ అయి కిం ప్రేక్షసే?

ఉర్వ। సమదుక్ఖసుహో పీవీఅది లోఅణేహిం ॥

ఛా॥ సమదుఃఖసుఖఃపీయతేలోచనాభ్యామ్ ॥

చిత్ర। (సస్మితమ్)। అఇ కో?

ఛా॥ అయి కః?

ఉర్వ। ణం పణఇజణో।

ఛా॥ నను ప్రణయిజనః।

మేనకా। (సహర్షమవలోక్య)। హళా హేసో చిత్తలేహాదుదిఅంపి అసహీమ్ ఉవ్వసీం గేణ్హిఅ, విసాహాసహిదోవిఅ భఅవం సోమో, ఉవత్థిదో సో రాఏసీ॥

ఛా॥ అయి హేషచిత్రలేఖాద్వితీయాంప్రియసఖీం ఉర్వశీంగృహీత్వా విశాఖాసహిత ఇవభగవాన్సోమః ఉపస్థితః సరాజర్షిః॥

రంభా। (నిర్వర్ణ్య) దువేవి ఏత్థ పిఅ ఉవగదా జం సహీ పచ్చా

ణీదా, జంచఅపరిక్ఖదసరీరో రాఏసీ దీసది।

ఛా। ద్వేఅపిఅత్రప్రియేఉపగతే యత్ సఖి ప్రత్యానీతా యచ్చఅపరిక్షతశరీరో రాజర్షిర్దృశ్యతే॥

సహజన్యా। సహి తుమం భణాసి దుజ్జఓ దానవో త్తి।

ఛా॥ సఖి త్వంభణసి దుర్జయో దానవ ఇతి॥

రాజా। సూత ఇదంతచ్ఛైలశిఖరమ్, అవతారయరథమ్।

సూతః। యథాజ్ఞాపయత్యాయుష్మాన్। (ఇతితథాకరోతి)।

(ఉర్వశీరథావతారక్షోభం నాటయంతీసత్రాసం
రాజానమవలంబతే)

రాజా। (స్వగతమ్) హంతహంత, సఫలో మే విషయావతారః॥

ప॥ యదిదంరథసంక్షోభాదఙ్గేనాఙ్గం మమాయతేక్షణయా।
స్పృష్టం సరోమకంటకమంకురితం మనసిజేనేవ॥

ఉర్వ। (సవ్రీడా)। హలా కించిదవరతో ఓసర

ఛా॥ సఖి కించిదపరతోవసర॥

చిత్ర। ణాహంణాహంసక్కా।

ఛా॥ నాహంనాహంశక్తా।

రంభా। ఏవంపిఅఆరిణం సంభావేమ్హ రాఏసిం।

ఛా॥ ఏవంప్రియకారిణంసంభావయామో రాజర్షిమ్।

అప్సరసః। ఏవంకరేమ్హ।

ఛా॥ ఏవంకుర్మః॥

(ఇత్యుపసర్పంతి)

రాజా। సూత ఉపశ్లేషయరథమ్।

ప॥ యావత్పునరియంసుభ్రూరుత్సుకాభిఃసముత్సుకా।
సఖీభిర్యాతిసంపర్కంలతాభిఃశ్రీరివార్తవీ॥

సంభావయామః ప్రత్యుద్గమనప్రియసంభాషణాదినా సత్కుర్మః.

సూతః। తథా। (ఇతిరథంస్థాపయతి)।

అప్సరసః। దిట్ఠిఆ మహారాఓ విజఏణ వడ్ఢది।

ఛా॥ దిష్ట్యామహారాజోవిజయేనవర్ధతే।

రాజా॥ భవత్యశ్చ సఖీసమాగమేన।

ఉర్వ। (చిత్రలేఖాదత్తహస్తావలంబా రథాదవతీర్య) హాళా! బలిఅం పరిస్సఅధ మం, ణ క్ఖు మే ఆసి ఆసంసా, జధా పుణోవి సవ్వం సహీఅణం పేక్ఖిస్సమ్।

ఛా॥ అయి! బలవత్ పరిష్వజధ్వంమాం, నఖలుమేఆసీత్ ఆశంసా యథాపునరపిసర్వం సఖీజనం ప్రేక్షిష్యే।

(సఖ్యః పరిష్వజంతే)

మేనకా। (సాశంసం) సవ్వధా మహారాఓ పుహవీం పాలయంతో హోదు।

ఛా॥ సర్వథామహారాజఃపృథివీం పాలయన్ భవతు।

సూతః। ఆయుష్మన్ మహతా రథవంశేనోద్దర్శితమ్।

ప॥ అయంచగగనాత్కోఽపితప్తచామీకరాంగదః।
అభిరోహతిశైలాగ్రంతటిత్వానివతోయదః॥

అప్సరసః। అమ్మో! చిత్తరహో।

ఛా॥ అహో! చిత్రరథః।

(తతః ప్రవిశతి చిత్రరథః)

చిత్రరథః। (రాజానముపసృత్య) దిష్ట్యా మహోపకారపర్యాప్తేనవిక్రమమహిమ్నా వర్ధసే।

రాజా। అయే గంధర్వరాజః! (రథాదవతీర్య) స్వాగతం ప్రియసుహృదే।

(అన్యోన్యం హస్తం స్పృశతః)

చిత్రరథః। వయస్య కేశినాపహృతాముర్వశీముపశ్రుత్య ప్రత్యాహ

రణార్థమస్యాః శతక్రతునా గంధర్వసేనాః సమాదిష్టాః। అనంతరం విమాన చారిభ్యస్త్వదీయమ్

ప॥ యశోరాశిముపశ్రుత్యత్వామిహస్థముపాగతః।
భవానిమాంసమాదాయమహేంద్రం ద్రష్టుమర్హతి॥

మహత్ ఖలుత్వయాతత్ ప్రియమనష్ఠితమ్। పశ్య,

ప॥ పురానారాయణేనేయమభిసృష్టామరుత్వతః ।
దైత్యహస్తాదవాచ్ఛిద్యసుహృదా సంప్రతిత్వయా॥

రాజా। సఖే మైవమ్।

ప॥ ననువజ్రిణఏవవీర్యమేతద్విజయంతేద్విషతోయదస్యపక్షాః ।
వసుధాధరకందరావిసర్పీప్రతిశబ్దోఽపిహరేర్హినస్తినాగాన్॥

చిత్రరథః। యుక్తం; అనుత్సుకతా ఖలు విక్రమాలంకారః।

రాజా । సఖే నాయమవసరః శతక్రతుం ద్రష్టుం ; అతస్త్వమేవా త్రభవతీం ప్రభోరంతికం ప్రాపయ।

చిత్రరథః। యథా భవాన్ మన్యతే। ఇతఇతో భవత్యః।

(ఇతి సర్వాః ప్రస్థితాః)

ఉర్వ। (జనాంతికం) హలా చిత్తలేహే ఉఅఆరిణం రాఏసిం ణ సక్కుణోమి ఆమంతిదుం, తా తుమం మే ముహం హోహి।

ఛా ॥ అయి చిత్రలేఖే ఉపకారిణంరాజర్షిం న శక్నోమిఆమంత్రయితుం, తత్త్వం మేముఖం భవ।

చిత్ర । (రాజానముపసృత్య) మహారాఅ ఉవ్వసీ విణ్ణవేది, మహారాఏణ అబ్భణుణ్ణాదా ఇచ్ఛామి పిఅం విఅ మహారాఅస్స కిత్తిఅం సురలోఅం ణేదుమ్।

ఛా॥ మహారాజ ఉర్వశీవిజ్ఞాపయతిమహారాజేన అభ్యనుజ్ఞాతాఇచ్ఛామిప్రియామివమహారాజస్య కీర్తింసురలోకంనేతుమ్।

రాజా। గమ్యతాం పునర్దర్శనాయ।

(ఇతి సర్వాఃసగంధర్వా ఆకాశయానంరూపయంతి)

ఉర్వ। (ఉత్పతనభంగం రూపయిత్వా) అమ్మో లదావిడవే ఏఆవలీ వైజఅంతిఆ మే లగ్గా। (సవ్యాజముపసృత్య రాజానం పశ్యంతీ) సహీ చిత్తలేహే మోఆవేహి దావణమ్।

ఛా॥ అహో లతావిటపేఏకావళీ వైజయంతికా మే లగ్నా। సఖిచిత్రలేఖే మోచయతావదేనామ్।

చిత్ర। విలోక్య విహస్య చ, అం అఇ దఢం క్ఖులగ్గా, న సక్కుణోమి మోఆవిదుమ్ ।

ఛా॥ ఆ అయి దృఢం ఖలులగ్నాన శక్నోమి మోచయితుమ్।

ఉర్వ। అలం పడిహాసేన, మోఆవేహి దావ ణమ్।

ఛా॥ అలంపరిహాసేన। మోచయతావదేనామ్।

చిత్ర। అం, దుమ్మోఆ విఅ మే పడిహాది, తధావి మోఆవిస్సందావ।

ఛా ॥ ఆ, దుర్మోచ్యేవ మే ప్రతిభాతి, తథాపిమోచ యిష్యామి తావత్ ।

ఉర్వ । (స్మితం కృత్వా) పిఅసహి సుమరేసి క్ఖు ఏదం అత్తణో వఅణమ్ ।

ఛా॥ ప్రియసఖి స్మరసిఖల్వేతదాత్మనోవచనమ్।

రాజా ।

ప॥ ప్రియమాచరితంలతేత్వయా మేగమనేఽస్యాఃక్షణవిఘ్నమాచరంత్యా।
యదియంపునరప్యరాళనేత్రాపరివృత్తార్ధముఖీమయాద్యదృష్టా ॥

(చిత్రలేఖా మోచయతి। ఉర్వశీ రాజానమాలోకయంతీ సనిశ్వాసం సఖజనముత్పతంతం పశ్యతి।)

సూతః। ఆయుష్మన్।

ప॥ అథస్సురేంద్రస్యకృతాపరాధాన్
ప్రక్షిప్యదైత్యాన్లవణాంబురాశౌ।

వాయవ్యమస్త్రంశరధింపునస్తే
మహోరగఃశ్వభ్రమివప్రవిష్టమ్ ॥

రాజా। తేన హి ఉపశ్లేషయ రథం, యావదభిరోహామి ।

(సూతస్తథాకరోతి। రాజా నాట్యేనాభిరోహతి)

ఉర్వ। (సస్పృహం రాజానముపలోకయంతీ) అవి ణామపుణోవిఉ అఆరిణం ఏదం పేక్ఖిస్సం ?

ఛా॥ అపినామపునరప్యుపకారిణమేతం ప్రేక్షిష్యే ?

(ఇతి సగంధర్వా సహ సఖీభిర్నిష్క్రాంతా)

రాజా। (ఉర్వశీవర్త్మోన్ముఖః) అహో దుర్లభాభిలాషీ మదనః।

ప॥ ఏషామనోమేప్రసభంశరీరాత్
పితుఃపదంమధ్యమముత్పతంతీ।
సురాంగనాకర్షతిఖణ్డితాగ్రాత్
సూత్రంమృణాళాదివరాజహంసీ॥

(ఇతి నిష్క్రాంతాస్సర్వే)

ఇతి ప్రథమోంకః

శ్రీ ర స్తు.

విక్రమోర్వశీయనాటకే - ద్వితీయోఽంకః.

(తతః ప్రవిశతి విదూషకః.)

విదూ। అవిదఅవిద, భో! ణిమన్తణిఓ పరమణ్ణేణవిఅ రాఅరహస్సేణ ఫుటమాణేణ ణ సక్కుణోమి జణాఇణ్ణెఅత్తణో జీహంధారిదుం; తా జావ సో రాఆ ధమ్మాసణగదో భవే, తావ ఇమస్సిం విరళజణసంపాదే దేవచ్ఛంద ప్పాసాదే అహిరుహిఅ చిట్ఠిస్సమ్.

ఛా॥ అవిదఅవిదేతిసంభ్రమే, భో! నిమంత్రణికః పరమాన్నేనేవ రాజరహస్యేనస్ఫుటతానశక్నోమిజనాకీర్ణే ఆత్మనోజిహ్వాంధారయితుం, తద్యావత్ సరాజాధర్మాసనగతో భవేత్, తావదస్మిన్ విరళ జనసంపాతే దేవచ్ఛంద ప్రాసాదే అభిరుహ్యస్థాస్యామి।

(పరిక్రమ్యోపవిశ్యపాణిభ్యాంముఖంపిధాయాస్థితః.)

(తతః ప్రవిశతి చేటీ.)

చేటీ। ఆణత్తమ్హి దేఈఏ కాసిరాఅదుహిదాఏ, జధా, హంజే ణిఉణిఏ! జదో పహుది భఅవదో సుజ్జస్స ఉఅత్థాణం కదుఅ పడిణిఉత్తో మహారాఓ, తదో పహుది సుణ్ణహిఅఓ విఅ లక్ఖీఅది ; తా, తుమంపి అజ్జమాణవఆదో జాణాహి సే ఉక్కణ్ఠా కారణం త్తి। తా, కదం సో బమ్హబంధూ అబ్భత్తిదవ్వో? అధవా. తణలగ్గం విఅ ఓసాఅసలిలం ణ తస్సిం రాఅరహస్సం చిరం చిట్ఠిస్సది త్తి తక్కేమి; తా జావణం అణ్ణేసామి। (పరిక్రమ్య దృష్ట్వా) అమ్మహే ! ఆలేక్ఖవాణరో విఅ కింపి మంతఅంతో నిహుదో అజ్జమాణవఓ చిట్ఠది; తా జావ ణమ్ ఉపసప్పామి। (ఉపసృత్య) అజ్జ! వందామి।

విదూషకలక్షణం యథాదర్పణే “ కుసుమవసంతాద్యభిధః కర్మవపుర్వేషభాషాద్యైః। హాస్యకరః కలహరతిర్విదూషకస్స్యాత్స్వకర్మజ్ఞః ” ఇతి

ధా॥ ఆజ్ఞప్తాస్మి దేవ్యా కాశీరాజదుహిత్రా, యథా, అయినిపుణికే యతఃప్రభృతిభగవతః సూర్యస్యోపస్థానం కృత్వా ప్రతినివృత్తో మహారాజః, తతఃప్రభృతి శూన్యహృదయఇవలక్ష్యతే, తస్మాత్ త్వమపిఆర్యమాణవకాత్ జానీహితస్యోత్కణ్ఠాకారణమితి। తత్ కథంసబ్రహ్మబంధురభ్యర్థితవ్యః? అథ వాతృణలగ్నమివ అవశ్యాయ సలిలంనతస్మిన్ రాజరహస్యం చిరంస్థాస్యతీతి తర్కయామి। తద్యావదేనమన్విష్యామి। అహో! ఆలేఖ్యవానరఇవకిమపిమం త్రయన్నిభృతఆర్యమాణవకస్తిష్ఠతి, తద్యావదేనముపసర్పామి। ఆర్యవందే।

విదూ। సోత్థిభోదిఏ। (స్వగతం) ఏదందుట్ఠచేలిఅం పేక్ఖిఅ తం రాఅ రహస్సంహిఅఅంభిందిఅణిక్కమదివిఅ। (కించిన్ముఖంసంవృత్య ప్రకాశమ్)। భోదిణిఉణిఏ సంగీదవావారమ్ ఉజ్ఝిఅకహింపఉత్తాసి?

ధా॥ స్వస్తిభవతే। ఏనాందుష్టచేటికాంప్రేక్ష్యతద్రాజరహస్యంహృదయంభిత్త్వానిష్క్రామతీవ। భవతినిపుణికే సంగీతవ్యాపారముజ్ఝిత్వా కుత్ర ప్రవృత్తాసి?

చేటీ। దేఈఏవఅణేన అజ్జం జ్జేవ పేక్ఖిదుం।

ధా॥ దేవ్యావచనేన ఆర్యమేవప్రేక్షితుమ్।

విదూ। కింతత్థభోదీ ఆణవేది?

ధా॥ కింతత్రభవతీ ఆజ్ఞాపయతి?

చేటీ। దేఈభణాది, జధా, అజ్జస్సమహఉఅరిఅదక్ఖిణం, ణమంఅణుభూఅవేఅణం దుక్ఖిదంఅవలోఅదిత్తి।

ధా॥ దేవీభణతి, యథా, ఆర్యస్యనమోపరిఅదాక్షిణ్యంనమామనుభూతవేదనాందుఃఖితామవలోకయతీతి।

విదూ। ణిఉణిఏ కింపిఅవఅస్సేణపడిఊలంకింపిసమాచరిదం?

ధా॥ నిపుణికే కింప్రియవయస్యేన ప్రతికూలంకిమపిసమాచరితమ్?

చేటీ। జంణిమిత్తంఉణభట్టాఉక్కణ్ఠిదో, తాఏఇత్థిఆఏణామేణ భట్టిణా దేఈఆలవిదా।

బ్రహ్మబంధుః, కుత్సితబ్రాహ్మణః

ఛా॥ యన్నిమిత్తం పునర్భర్తా ఉత్కణ్ఠితః తస్యాప్రియా నామాభర్త్రా)దేవీ ఆలపితా।

విదూ। (స్వగతమ్) కధంసఅంజ్జేవతత్థభఅదావఅస్సేణ రహస్సభేఒకఓ, కిందాణింఅహంబమ్హణో జీహంరక్ఖిదుంసమత్థోమ్హి ? (ప్రకాశమ్) ఆ, తత్థభోదీఉవ్వసిత్తిఅచ్ఛరా, తాఏదంసణేణఉమ్మాదిదోణకేవలంతంఆఆసేది, మంపిబమ్హణం అసిదవ్వవిముహందఢం పీలేది।

ఛా॥ కథంస్వయమేవతత్రభవతా వయస్యేనరహస్యభేదః కృతః, కిమిదానీమహంబ్రాహ్మణోజిహ్వాంరక్షితుంసమర్థోఽస్మి ? ఆ, తత్రభవతీఉర్వశీత్యప్సరాః, తస్యాదర్శనేనఉన్మాదితోనకేవలంతామాయాసయతిమామపిబ్రాహ్మణంఅసితవ్యవిముఖందృఢంపీడయతి।

చేటీ। (స్వగతమ్) ఉవవాదిదోమఏభేఓభట్టిణోరహస్సదుగ్గస్సః తాగదుఅదేఈఏఏదంణివేదేమి।

ఛా॥ ఉపపాదితోమయా భేదోభర్తూరహస్యదుర్గస్య ? తస్మాద్గత్వాదేవ్యై ఏతన్నివేదయామి।

(ఇతిప్రస్థితా)

విదూ। ణిఉణిఏ! విణ్ణవేహిమమవఅణేణకాసిరాఅదుహిదరం పరిస్సంతమ్హి ఇమాఏమిఅతిణ్హాఏ పిఅవఅస్సంణిఅత్తావేదుం, జఇభోదీఏముహ కమలంపేక్ఖిస్సదితదోణిఅత్తిస్సదిత్తి।

ఛా॥ నిపుణికేవిజ్ఞాపయమమవచనేనకాశీరాజదుహితరంపరిశ్రాంతోఽస్మిఅస్యామృగతృష్ణాయాః ప్రియవయస్యం నివర్తయితుంయదిభవత్యా ముఖకమలంప్రేక్షిష్యతేతదానివర్తిష్యతేఇతి।

చేటీ। జంఅజ్జోఆణవేది।

ఛా॥ యదార్యఆజ్ఞాపయతి।

(ఇతినిష్క్రాంతా)

నేపథ్యేవైతాళికఃపఠతి.

జయతిజయతిదేవః।

శ॥ ఆలోకాంతప్రతిహతతమోవృత్తిరాసాంప్రజానాం
తుల్యోద్యోగస్తవచసవితుశ్చాధికారోమతోనః ।
తిష్ఠత్యేకక్షణమధిపతిర్జ్యోతిషాంవ్యోమమధ్యే
షష్ఠే కాలేత్వమపిలభసేదేవ ! విశ్రాంతిమహ్నః॥

విదూ। కర్ణందత్వా। ఏసోఉణపిఅవఅస్సోధమ్మాసణాదో సముట్ఠిదోఇ ధజ్జేవ ఆఅచ్ఛది, తాజావపాసపరివత్తీహోమి।

ఛా॥ ఏషపునఃప్రియవయస్యోధర్మాసనాత్ సముత్థిత ఇహైవాగచ్ఛతి, తద్యావత్ పార్శ్వపరివర్తీభవామి।

ఇతి నిష్క్రాంతః; ప్రవేశకః.

తతః ప్రవిశత్యుత్కణ్ఠితో రాజావిదూషకశ్చ।

రాజా।

శ॥ ఆ-దర్శనాత్ ప్రవిష్టాసామేసురలోకసుందరీహృదయమ్।
బాణేనమకరకేతోఃకృతమార్గమబంధ్యపాతేన॥

విదూ। సపీడా క్ఖు జాదా తత్తభోదీకాసిరాఅ దుహిదా।

ఛా। సపీడాఖలుజాతాతత్రభవతీకాశీరాజదుహితా।

రాజా। నిరీక్ష్య రక్ష్యతేభవతారహస్యనిక్షేపః।

విదూ। ఆత్మగతమ్ వంచిదంహిదాసీఏధీఆఏణిఉణిఆఏ, అణ్ణధాకధం విఅసంపుచ్ఛదివఅస్సో।

ఛా॥ వంచితోఽస్మిదాస్యాః దుహిత్రానిపుణికయా, అన్యథాకథమివ సంపృచ్ఛతివయస్యః?

రాజా। కింభవాన్ తూష్ణీమాస్తే? ।

విదూ। భో! ఏవ్వం మఏ జీహా సంజంతిదా, జేణ భవదో వి ణత్థిప డివఅణం।

ఛా। భో ఏవంమయాజిహ్వాసంయంత్రితా, యేనభవతోఽపినాస్తిప్రతివచనమ్।

ప్రవేశకలక్షణంయథా దర్పణే "ప్రవేశకోనుదాత్తోక్త్యానీచపాత్రప్రయోజితః । అంకద్వయాంతర్విజ్ఞేయః శేషంవిష్కంభకే యథాఇతి"

రాజా। యుక్తం ; అథ కేనేదానీమాత్మానం వినోదయామి?

విదూ। భో ! మహాణసం గచ్ఛమ్హ

ఛా॥ భో ! ※ మహానసంగచ్ఛామః.

రాజా। కింతత్ర ?

విదూ। తహిం పంచవిహస్స అబ్భవహారస్స ఉత్తమణ్ణసంభారస్స భోఅణం, మోఅఅసక్కరపపూవ్వలేహిం ఉక్కణ్ఠం విణోేదు.

ఛా॥ తత్రపంచవిధస్య అభ్యవహారస్య ఉత్తమాన్నసంభారస్య భోజనం, మోదకశర్కరాపర్పలై రుత్కంఠాం వినోదయతు.

రాజా। తత్ర ఈప్సితరససన్నిధానాద్భవతారంస్య తే; మయా పునః కథమసులభప్రార్థయితవ్య ఆత్మా వినోదయితవ్యః?

విదూ। ణం భవంపి తత్థభోదీఏ ఉవ్వసీఏ దంసణపధంగదో?

ఛా॥ ననుభవానపితత్రభవత్యా ఉర్వశ్యాదర్శనపథంగతః?

రాజా। తతః కిమ్?

విదూ। ణ క్ఖు దే దుల్లహ త్తి తక్కేమి।

ఛా॥ నఖలు తేదుర్లభేతితర్కయామి।

రాజా। పక్షపాతోపితస్యాః రూపస్యాలౌకికఏవ

విదూ। ఏవం ? వట్టది కోదూహలం, కిం దావ తత్థభోదీఏ ఉవ్వసీఏ రూఏణ అహం జ్జేవ దుదిఓ నిరూపిదో?

ఛా॥ ఏవం ? వర్తతే కౌతూహలం, కింతావ త్తత్రభవత్యా ఉర్వశ్యా రూపేణ అహమేవద్వితీయోనిరూపితః।

రాజా। ప్రత్యవయవవర్ణనాతు నశ్కృతా మయా, తేనహిశ్రూయతాం సమాసతః.

విదూ। భో ! అవహిదోమ్హి.

ఛా॥ భో ! అవహితోస్మి.

రాజా। వయస్య!

※ మహానసం పాకశాలామ్.

ప॥ ఆ- భరణస్యాభరణం ప్రసాధనవిధేః ప్రసాధనవిశేషః।
ఉపమానస్యాపి సఖే ! ప్రత్యుపమానం వపుస్తస్యాః॥

విదూ। ఇదం దావ మిఅతిణ్ణారసాహిలాసిణా చాంగదపేణ విఅ దివ్వరసాహిలాసిణా భవదా చారురూఅత్తణం పరిగ్గహిదమ్.

ఛ్ఛా॥ ఇదం తావన్మృగతృష్ణారసాభిలాషిణా చంద్రేణేవ దివ్యరసాభిలాషిణా భవతా చారురూపత్వం పరిగృహీతమ్.

రాజా। వివిధశిశిరోపచారాన్నాన్యచ్ఛరణమస్తి; తద్భవాన్ ప్రమదవనమార్గమాదేశయతు.

విదూ। (స్వగతమ్) కా గదీ ॥ (ప్రకాశమ్) ఇదో ఇదో భవమ్।

ఛ్ఛా॥ కాగతిః। ఇత ఇతో భవాన్।

(ఇతి పరిక్రామతః)

విదూ। ఏసో పమదవణపరిసరో అణాలవిదో వి పత్తువగదో అ అంతుణా దక్ఖిణమారుఏణ।

ఛ్ఛా॥ ఏష ప్రమదవనపరిసరోఽనాలపితోఽపి ప్రత్యుపగత ఆగంతునా దక్షిణమారుతేన.

రాజా। ఉపపన్నం విశేషణమస్య వాయోః, అయం హి,

ప॥ నిషించన్మాధవీం లక్ష్మీం లతాం కౌందీం చ లాసయన్ ।
స్నేహదాక్షిణ్యయోర్యోగాత్కామీవ ప్రతిభాతి మే॥

విదూ। ఈదిసో జ్జేవ అహిణివేసో భోదు । (ఇతి పరిక్రామత) ఇదం పమదవణం పవిసదు భవమ్।

ఛ్ఛా॥ ఈదృశ ఏవాభినివేశో భవతు। ఇదం ప్రమదవనం, ప్రవిశతు భవాన్

రాజా। వయస్య ప్రవిశాగ్రతః। (ఉభౌ ప్రవేశం నాటయతః)

రాజా। (త్రాసంరూపయిత్వా) వయస్య సాధు మనసా సమర్థితః ఆపత్ప్రతీకారః కిలమమోద్యానప్రవేశః, తచ్చాన్యథైవోపపన్నమ్।

ప॥ విశిష్టౌర్యదిదం నూనముద్యానం నాద్యశాంతయే ।
స్రోతసేవోహ్యమానస్య ప్రతీపతరణం మహాత్ ॥

విదూ। కధం విఅ ?

ఛ్చా॥ కథమివ।

రాజా। స॥ ఇదమసులభవస్తు ప్రార్థనాదుర్నివారమ్ ।
ప్రథమమపిమనో మే పంచబాణః క్షిణోతి ।
కిముతమలయవాతోన్మూలితాపాండుపత్రైః
రుపవనసహకారైర్దర్శితేష్వంకురేషు॥

విదూ। అలం భవదో పరిదేవిదేణ అఇరేణ ఇచ్ఛిద సమ్పాదఓ అణంగో జ్జేవ దే సహాఓహువిస్సది త్తి।

ఛ్చా॥ అలంభవతః పరిదేవితేన, అచిరేణేష్టసమ్పాదకోఽనంగఏవ తేసహాయోభవిష్యతీతి।

రాజా। ప్రతిగృహీతంబ్రాహ్మణవచనం (ఇతిపరిక్రామతః)

విదూ। పేక్ఖదు పేక్ఖదు భవంవసంతావదారసూఅఅస్స అహిరామత్తణం పమదవణస్స।

ఛ్చా॥ ప్రేక్షతాంప్రేక్షతాంభవాన్ వసంతావతారసూచకస్యాభిరామత్వంప్రమదవనస్య।

రాజా। నను ప్రతిపదమేవ తావదవలోకయామి। అత్రహి।

ప॥ అగ్రే స్త్రీనఖపాటలం కురువకంశ్యామంద్వయోర్భాగయో
ర్బాలాశోకముపోఢరాగసుభగం భేదోన్ముఖంతిష్ఠతి।
ఈషద్బద్ధరజః కణాగ్రకపిశాచూతేనవామంజరీ
ముగ్ధత్వస్యచయౌవనస్యచసఖే మధ్యేమధుశ్రీః స్థితా॥

విదూ। భో ఏసో కసణమణిసిలావట్టసణాహో మాహవీలదామండఓ భమరసంవాపవిహాడిఏహిం కుసుమేహిం కఓవఆరో విఅ అత్తభవదో వట్టది; తాఅణుగ్గహీఅదుఏసో।

ఛ్చా॥ భో ఏషకృష్ణమణిశిలాపట్టసనాథో మాధవీలతామండపో భ్రమరసంఘపదవిఘట్టితైః కుసుమైః కృతోపచారఇవాత్రభవతో వర్తతే। తదనుగృహ్యతామేషః ।

రాజా। యదభిరోచతే భవతే (ఇత్యుపవిశతః)

విదూ। తా దాణింఇహసీణో లలితలదాలోహమాణలో అణో ఉవ్వసీగదం ఉక్కంఠంవిణోదేదుభవమ్।

ఛ్ఛా। తదిదానీమిహాసీనో లలితలతాలోభమానలోచన ఉర్వశీగతాముత్కంఠాంవినోదయతుభవాన్।

రాజా। (నిశ్వస్య)

ప॥ బహుకుసుమితాస్వపిసఖే నోపవనలతాసురమ్యవిటపాసు ।

చక్షుర్బధ్నాతిధృతింతదంగనాలోకదుర్లలితమ్॥

తదుపాయశ్చింత్యతాంయథాసఫలప్రార్థనోభవేయమ్।

విదూ। (విహస్య) భో భో అహల్లాకాముఅస్స ఇందస్స వజ్జో సచివో, ఉవ్వసీఃజ్జుస్సుఅస్స భవదోవి అహం, దువేవి ఏత్థ ఉమ్మత్తఅ।

ఛ్ఛా। భో భో అహల్యాకాముకస్యేంద్రస్యవజ్రంసచివః, ఉర్వశీపర్యుత్సుకస్యభవతోపిఅహం, ద్వావప్యత్రోన్మత్తౌ।

రాజా। నఖలుచింతయతిభవాన్

విదూ। (చింతయతి) ఏస చింతేమి; మా ఉణ పరిదేవిదేహిం సమాధిం భంజిస్ససి । (నిమిత్తంసూచయిత్వాఅత్మగతమ్ ।) అహో అహం కజ్జదంసీ ।

ఛ్ఛా। ఏషచింతయామి, మాపునఃపరిదేవితైః సమాధింభక్ష్యసి । అహోఅహంకార్యదర్శీ

రాజా। ప॥ అసులభాసకలేందుముఖీచసా,

కిమపిచేదమనంగవిచేష్టితమ్।

అభిముఖీష్వివవాంఛితసిద్ధిషు,

వ్రజతినిర్వృతిమేకపదేమనః॥

ఇతిమనోత్సుకస్తిష్ఠతి।

(తతః ప్రవిశత్యాకాశయానేనోర్వశీచిత్రలేఖాచ)

చిత్ర। సహి ఉవ్వసి ? కహిం క్ఖు అణిద్దిట్టకారణంగచ్ఛీఅది ?

భా। సఖిఉర్వశి! కుత్రఖల్వనిర్దిష్టకారణంగమ్యతే?

ఉర్వ। (మదనవేదనామభినీయసలజ్జమ్) సహి! హేమకూడసిహారే లదావిడవే లగ్గం వైజఅంతిఅం మోఆవేహి త్తిఏ భణిదా, తుఏ ఉణ ఉఅహసిఅ భణిదావ్మి, దఢం క్ఖు లగ్గా, ణసక్కా-మోఆవిదుం; దాణింపుచ్ఛసి, కహింఅణిద్దిట్టకారణం గచ్ఛీఅది?।

భా। సఖిహేమకూటశిఖరేలతావిటపేలగ్నాంవైజయంతి కాంమోచయేతిమయాభణితా, త్వయాపునరుపహాస్య భణితాస్మి, దృఢంఖలులగ్నానశక్తా మోచయితుమ్; ఇదానీంపృచ్ఛసికుత్రానిర్దిష్టకారణంగమ్యతే?

చిత్ర। కిం ణు క్ఖు తస్స రాఏసిణో పురూరవస్స సఆసం పట్ఠిదాసి?

భా। కింఖలుతస్యరాజర్షేఃపురూరవసఃసకాశంప్రస్థితాసి?

ఉర్వ। ఏసో సో అగణిదలజ్జో వవసాఓ।

భా। ఏషసోఽగణితలజ్జోవ్యవసాయః।

చిత్ర। కో ఉణ సహీఏ పఢమం తహిం పేసిదో?

భా। కఃపునఃసఖ్యాప్రథమంతత్రప్రేషితః?

ఉర్వ। ణం హిఅఅం।

భా। నను హృదయమ్।

చిత్ర। తథావి సంపధారీఅదు దావ।

*భా। తథాపిసమ్ప్రధార్యతాంతావత్।

ఉర్వ। మఅణో క్ఖు ణిఓఏది మం, కుదో సంపధారణా

* ఛ్ఛా। మదనఃఖలునియోజయతిమాం, కుతఃసంప్రధారణా।

చిత్ర। అదో అవరం ణత్థి మే ఉత్తరమ్।

ఛ్ఛా। అతోపరంనాస్తిమేఉత్తరమ్।

ఉర్వ। తేణ ఆదేసదు మే పిఅసహీ మగ్గం, జేణ తహిం గచ్ఛంతీఏ ణ అంతరాఓ భవే।

---

* సంప్రధార్యతాం ఆకృష్యస్వపదేస్థాపృతామ్. * మదననియోగేసమ్ప్రధత్వస్యాసంభావ్యాత్.

చ్ఛా। తేనఆదిశతు మే ప్రియసఖీమార్గం, యేనతత్రగచ్ఛంత్యా నాంతరాయోభవేత్।

చిత్ర। సహి! వీసత్థా హోహి; ణం భఅవదా దేఅగురుణా అవరాఇదం నామ సిహాబంధణీం విజ్జమ్ ఉఅదిసంతేణ తిదసపడివక్ఖస్స అలంఘణీఆ కదమ్హ।

* చ్ఛా। సఖి! విశ్వస్తాభవ; ననుభగవతా దేవగురుణా అపరాజితాం నామశిఖాబంధనీంవిద్యాముపదిశతా త్రిదశప్రతిపక్షస్యాలంఘనీయేకృతేస్వః।

ఉర్వ। (సలజ్జమ్) తాఏ పఓఅం సవ్వం సుమరేసి

చ్ఛా। తస్యాఃప్రయోగంసర్వంస్మరసి

చిత్ర॥ హీఅఓ ఏదం సవ్వం జానాది।

చ్ఛా। హృదయమేతత్సర్వంజానాతి।

ఉర్వ। సహి! హీఅఓ ఏదం సవ్వం జాణాది జ్జేవ; మమ ఉణ తధావి అదిభఏణ అణిచ్చఓ।

చ్ఛా। సఖి! హృదయమేతత్ సర్వంజానాత్యేవ; మమపునస్తథాపి అతిభయేనానిశ్చయః।

(ఉభే భ్రమణం రూపయతః)

చిత్ర। సహి! పేక్ఖ పేక్ఖ ఏదం భఅవదీఏ భాఈరహీఏ జఉణాసంగమపావణేసుం సలిలేసుం పుణ్ణేసుం అవలోఅంతస్స విఅ అత్తాణఅం పఇట్ఠాణస్స సిహాభరణభూదం విఅ తస్స రాఏసిణో భవణమ్ ఉవగదమ్హ।

చ్ఛా। సఖి! పశ్యపశ్య, ఇదంభగవత్యాభాగీరథ్యా యమునాసంగమపావనేషుసలిలేషుపుణ్యేషు అవలోకయతఇవాత్మానం ప్రతిష్ఠానస్యశిఖాభరణభూతమివతస్యరాజర్షేర్భవనముపగతేస్వః।

ఉర్వ। (సస్పృహమవలోక్య) ణం వత్తవ్వం ఠాణంతరగదో సగ్గోత్తి। హలా! కహిం సో ఆవణ్ణాణుకంపీభవే.

---

* శిఖాబంధనీ, బృహస్పతిదత్తమంత్రోచ్చారణేన కేశాంశబంధనరూపా

ఛా। ననువక్తవ్యంస్థానాంతరగతఃస్వర్గఇతి। అయి ! కుత్రసఆపన్నానుకంపీభవేత్.

చిత్ర। ఏదస్సిం ణందణవణేక్క-ప్పదేసే విఅ పమదవణే ఓదరిఅ జాణిస్సామో।

ఛా। ఏతస్మిన్నందనవనైకప్రదేశఇవప్రమదవనేఽవతీర్యజ్ఞాస్యామః।ఇంద్రస్యోపవనంనందనమ్।

(ఉభే అవతరతః)

చిత్ర। (రాజానందృష్ట్వా సహర్షం) సహి । ఏసో పఢమోదిదో విఅ భఅవం చందో కుముదిం అవేక్ఖదితుమ్।

ఛా। సఖి।ఏషప్రథమోదితఇవభగవాన్ చంద్రఃకౌముదీమపేక్షతే త్వాం। కౌముదీంజ్యోత్స్నామ్।

ఉర్వ। (విలోక్య) హళా । దాణిం పఢమదంసణాదోవి సవిసేసపిఅదంసణో మే మహారాఓ పడిహాది।

ఛా। అయి। ఇదానీంప్రథమదర్శనతోపిసవిశేషప్రియదర్శనో మేమహారాజః ప్రతిభాతి।

చిత్ర। జుజ్జది ; తా ఏహి, ఉవసప్పమ్హ।

ఛా। యుజ్యతే ; తదేహిఉపసర్పావః।

ఉర్వ । ణ దావ ఉవసప్పిస్సం, తిరక్కరిణీపచ్ఛణ్ణా పాసపలివత్తిణీ భవిఅ సుణిస్సం దావ,పాసపలివత్తిణా వఅస్సేణ సహ విజణే కింమంతఅంతో చిట్ఠది।

ఛా । నతావదుపసర్పిష్యామి, తిరస్కరిణ్యా ప్రచ్ఛన్నా పార్శ్వపరివర్తినీభూత్వా శ్రోష్యామితావత్పార్శ్వ పరివర్తినావయస్యేన సహవిజనేకిం మంత్రయంస్తిష్ఠతి। తత్క్రియతేఽనయేతితిరస్కరిణీవిద్యావిశేషః।

చిత్ర। జధా దే రోఅది

ఛా। యథారోచతే।

(ఉభేయథోక్తమనుతిష్ఠతః.)

విదూ। భో। చింతిదో మఏ దుల్లహపణఇజణస్స సమాగమోవాఓ।

ఛా। భోఃచింతితోమయాదుర్లభప్రణయిజనస్యసమాగమోపాయః।

(రాజాతూష్ణీమాస్తే)

ఉర్వ। కా ఉణ ధణ్ణా ఇత్థిఆ, జా ఇమిణా పరిముగ్గమాణా అత్తాణ అం విణోదేది।

ఛా। కాపునర్ధన్యాస్త్రీయాఽనేనపరిమృగ్యమాణాత్మానంవినోదయతి।

చిత్ర। హళా ; ఝూణస్యకింవిలమ్బీఅది.

ఛా। అయిధ్యానస్యకింవిలమ్బ్యతే.

ఉర్వ। సహి। భీఆమి క్ఖు సహసా పహావాదో విణ్ణాదుమ్।

* ఛా। సఖి। బిభేమిఖలుసహసాప్రభావాద్విజ్ఞాతుమ్।

విదూ। భో ణం భణామి చింతిదో మఏ దుల్లహపణ ఇజణ సమాగమోవాఓ।

ఛా। భోః ననుభణామి, చింతితోమయా దుర్లభప్రణయిజనసమాగమోపాయః।

రాజా। వయస్య కథ్యతామ్।

విదూ। సివిణసమాగమకారిణం ణిద్దం సేవదు భవం అధవా తత్థభో దీఏఉవ్వసీఏపడికిదిం చిత్తఫలఏ అహిలిహిఅఆలోఅంతోఅత్తణఅంవిణోదేదు।

ఛా। స్వప్నసమాగమకారిణీం నిద్రాంసేవతాంభవాన్ అథవా తత్ర భవత్యా ఉర్వశ్యాః ప్రతికృతిం చిత్రఫలకేఽభిలిఖ్య ఆలోకయ న్నాత్మానంవినోదయతు।

ఉర్వ। హీ అఅ సమస్సస।

ఛా। హృదయ సమాశ్వసిహి।

రాజా। తదుభయమప్యనుపపన్నం ; పశ్య।

ప॥ హృదయమిషుభిఃకామస్యాంతస్సశల్యమిదం, తతః
కథముపలభేనిద్రాం స్వప్నేసమాగమకారిణీమ్।

---

* సహసాప్రభావపరిజ్ఞానే ఇత్యేవభయహేతుః.

నచసువదనామాలేఖ్యేపిప్రియాంసమవాప్యతాం
మమనయనయోరుద్బాష్పత్వంసఖే ! నభవిష్యతి॥

చిత్ర। సహి । సుదం తుఏ వఅణం

భా। సఖి । శ్రుతంత్వయావచనమ్

ఉర్వ। సుదం ; ణ ఉణ పజ్జత్తం హిఅఅస్స।

భా। శ్రుతంనపునఃపర్యాప్తంహృదయస్య।

విదూ। ఏత్తికో మే మదివిహవో।

భా । ఏతవాన్ మేమతివిభవః।

రాజా। (నిశ్వస్య)

ప॥ నితాంతకఠినాంరుజంమమనవేదయోమాంసీమ్
ప్రభావవిదితానురాగమవమన్యతేవాపిమామ్
అబద్ధఫలనీరసంప్రతినిధాయతస్మిన్జనే
సమాగమమనోరథంభవతుపంచబాణఃకృతీ॥

ఉర్వ । (సఖీమవలోక్య) హద్ధీ హద్ధీ మమ్మి ఏవ్వం అవగచ్ఛది మహారాఓ ; అహం ఉణ అసమత్థమ్హి అగ్గదో భవిఅ అత్తాణఅం దంసిదుం, తా పహావణిమ్మిదేణ భుజ్జవత్తేన లేహంసమ్పాదిఅ అంతరా సే ఖివిదుమిచ్ఛామి।

భా । హాధిక్ హాధిక్ మామప్యేవమవగచ్ఛతిమహారాజః ; అహంపునరసమర్థాస్మి అగ్రతోభూత్వా త్మానందర్శయితుమ్ ; తత్ప్రభావనిర్మితేనభూర్జపత్రేణ లేఖంసంపాద్యఅంతరాతస్యక్షేప్తుమిచ్ఛామి।

చిత్ర। అణుమదం మే।

భా । అనుమతంమే।

(ఉర్వశీనాట్యే నాభిలిఖ్యక్షిపతి)

విదూ। అవిద అవిద ! భో కిణ్ణేదం ? భుఅంగణిమ్మోఅం కిం ఖాదిదుం మం ణివడిదం ?

※ భా। అవిదఅవిదేతిసంభ్రమే। భోః ! కిమిదం ? భుజంగనిర్మోకఃకిం ఖాదితుంమాంనిపతితః ? ।

※ భుజంగనిర్మోకః-సర్పత్వక్

రాజా। (దృష్ట్వా) నాయంభుజంగనిర్మోకః, భూర్జపత్రగతోఽయ మక్షరవిన్యాసః।

విదూ। ణం అదిట్ఠాఏ ఉవ్వసీఏ భవదో పరిదేవిఅం సుణిఅ భుజ్జవత్తే మహానురాఅ-సూఅఆ అక్ఖరా అహిలిహిఅ విసజ్జిఆ భవే।

ఛా। నను అదృష్టయా ఉర్వశ్యా భవతః పరిదేవితం శ్రుత్వా భూర్జపత్రే మహానురాగసూచకాన్యక్షరాణ్యభిలిఖ్య విసృష్టానిభవేయుః.

రాజా। నాస్త్యశక్యం ద్రైవస్య (గృహీత్వా అనువాచ్య, చ సహర్షం) సఖే! ఉపపన్నస్తే వితర్కః।

విదూ। జం ఏత్థ అహిలిహిదం తం సుణిదుం ఇచ్ఛామి।

ఛా। యదత్రాభిలిఖితం తత్ శ్రోతుమిచ్ఛామి।

ఉర్వ। సాహు సాహు అజ్జ! ణాఅరోసి।

ఛా। సాధుసాధు ఆర్య? నాగరోఽసి।

రాజా। శ్రూయతామ్। (ఇతివాచయతి) సామిఅ! సంభావిఆ జహ అహం తుఏ అఅలిఆ, తహేఅ, అనురత్తస్స సుహఅ! ఏఅం ఏఅ, తుహ ణవరి ణ, ణ మే లలిఅపారిఆఅసుఅణిజ్జమ్మి హోంతి సుహా, ణందణవణవాఅవిసిహా విఅణిఅసరీరే।

ఛా। స్వామిక? సంభావితా యథాహం త్వయా అకలితా, తథైవ, అనురక్తస్య సుభగ! ఏవమేవ; తవ కేవలం న। న మే లలితపారిజాతశయనీయేఽపి భవంతి సుఖాని, నందనవనవాతా అపి శిఖిన ఇవ నిజశరీరే। ప్రకృతపాఠవిధ్వంసాదేతత్తుగద్యవత్ ప్రతిభాతి। ఇఙ్లోచ్ఛ్రేధం చ జాతమ్।

ఉర్వ। కిణ్ణు క్ఖు సమ్పదం భణేది?

ఛా। కిన్నుఖలు సాంప్రతం భణతి।

చిత్ర। కిం ణ భణేదం ఇమిణా మిలాణ-కమలణాల సరిసేహిం అంగేహిమ్?।

ఛా। కిం న భణితమమునా మ్లానకమలనాళసదృశరంగైః?

విదూ। దిట్ఠిఆ మఏ బుభుక్ఖిదేణ సోత్థివాఅణిఅం విఅలద్ధం భవదో స మస్సాసణకారణమ్।

ఛా । దిష్ట్యామయా బుభుక్షితేనస్వస్తివాచనికమివలబ్ధం భవతస్సమా శ్వాసనకారణమ్।

రాజా। సమాశ్వాసనమితికిముచ్యతే ? పశ్య।

ప॥ తుల్యానురాగపిశునంలలితార్థబంధమ్
పత్త్రేనివేశితముదాహరణంప్రియాయాః।
ఉత్పక్ష్మలంమమసఖే ! మదిరేక్షణాయా
స్తస్యాస్సమాగతమివాననమ ననేన॥

ఉర్వ। ఏత్థ ణో సమవిభాగా మదీ।

ఛా। అత్రావయోస్సమవిభాగామతిః।

* రాజా। వయస్య ! అంగులీస్వేదేన మే లుప్యంతేఽక్షరాణి, ధార్యతా మయంస్వహస్తేఃశ్లేషః ప్రియాయాః।

విదూ। తదో కిం దాణిం తత్థభోదీ ఉర్వసీ భవదో మణోరహ తరుకుసుమం దంసిఅ ఫలే విసంవదది ?

ఛా । తతఃకిమిదానీంతత్రభవత్యుర్వశీభవతో మనోరథతరుకుసుమందర్శ యిత్వాఫలేవిసంవదతి ?

ఉర్వ।హా శా ! జావ ఉవత్థాణకాదరం అత్తాణఅం సమత్థావేమి,తా వ తుమం అత్తాణఅం దంసిఅ జం మే అణుమదం, తం భణాహి।

ఛా। అయి ! యావదుపస్థానకాతరమాత్మానంసంస్థాపయామి, తా వత్త్వమాత్మానందర్శయిత్వాయన్మేఅనుమతంతత్ భణ।

చిత్ర। తహ। (ఇతితిరస్కరిణీమపనీయరాజానముపసృత్య) జఅదు జ అదు మహారాఓ।

ఛా। తథా। జయతుజయతుమహారాజః।

---

* స్వహస్తే ఇతిఆదరాతిశయద్యోతకః

రాజా । (సంభ్రమాదరగర్భమ్) స్వాగతంభవత్యై । (పార్శ్వమవలోక్య) భద్రే !

ప॥ నతథానందయసిమాంసఖ్యావిరహితాతయా।
సంగమేదృష్టపూర్వేవయమునాగంగయాయథా॥

చిత్ర। ణం పఢమం మేహరాఈ దీసది, పచ్చా విజ్జులిఆ।

ఛా। నను ప్రథమంమేఘరాజిర్దృశ్యతే, పశ్చాద్విద్యుల్లతా।

విదూ।(అపవార్యకధం ణ ఏసా ఉవ్వసీ ఉవగదా ? తత్థభోదీఏ సహఅరీఏ ఏదాఏ హొదవ్వం।

ఛా । కథంనైషాఉర్వశీఉపగతా ? తత్రభవత్యాః సహచర్యాఏతయా భవితవ్యమ్।

రాజా। ఏతదాసనమాస్యతామ్।

చిత్ర। (ఉపవిశ్య) ఉవ్వసీ మహారాఅం సిరసా పణమిఅ విణ్ణవేది।

ఛా। ఉర్వశీమహారాజంశిరసాప్రణమ్యవిజ్ఞాపయతి।

రాజా। కిమాజ్ఞాపయతి ?

చిత్ర। మమ తస్సిం సురారిసంభవేదుణ్ణఏ మహారాఓ జ్జేవ సరణం ఆసీ। సంపదం సాహం తుహ దంసణసముత్థేణ ఆఆసిణా వలిఅం వాధేయమాణా మఅణేణ పుణోవి మహారాఅస్స అణుకంపణీఆ హొమి।

ఛా। మమతస్మిన్ సురారిసంభవే దుర్ణయేమహారాజఏవశరణ మాసీత్, సాంప్రతంసాహంతవదర్శన సముత్థేనాయాసినా బలవద్బాధ్యమానామదనేన, పునరపిమహారాజస్యానుకంపనీయాభవామి।

రాజా। అయిసఖి!

ప॥ పర్యుత్సుకాంకథయసిప్రియదర్శనాంతా
మార్తింనపశ్యసిపురూరవసస్తదర్థామ్।
సాధారణోఽయముభయోఃప్రణయో, యతస్త్వ
తప్తేనతప్తమయసాఘటనాయయోగ్యమ్॥

చిత్ర। (ఉర్వశీముపేత్య) హలా । ఇదో ఏహి, ణిద్దఅదరం భీసణమఅణం పేక్ఖిఅ పిఅదమస్స దే దూఈమ్హి సంవుత్తా।

చ్ఛా। అయి। ఇతఏహి ; నిర్దయతరంభీషణమదనం ప్రేత్యప్రియతమస్య తేదూత్యస్మిసంవృత్తా।

ఉర్వ। (శోకాత్సకంపాసససాధ్వసా) అయిఅణవత్థిదే ? లహుంజ్జేవ తుఏపరిచ్చత్తామ్హి।

చ్ఛా। అయిఅనవస్థితే ? లఘ్వేవత్వయాపరిత్యక్తాస్మి ?

చిత్ర। (సస్మితమ్) ఏదస్సిం ముహుత్తే జాణిస్సామో కా కంపరిచ్చఈస్సది త్తి ; ఆఆరం దావ పలివజ్జ।

చ్ఛా। ఏతస్మిన్ముహూర్తేజ్ఞాస్యామః కాకాంపరిత్యక్ష్యతీతి ; ఆకారాం తావత్ప్రతిపద్యస్వ।

ఉర్వ। (ససాధ్వసముపసృత్యసవ్రీడమ్.) జఅదు మహారాఓ।

చ్ఛా। జయతుజయతుమహారాజః।

రాజా। (సహర్షం) సుందరి !

ప॥ మయానామజితంయస్యత్వయాజయఉదీర్యతే।
జయశబ్దస్సహసాశ్లేషాదాగతఃపురుషాంతరమ్॥

(హస్తేగృహీత్వాఆసనేఉపవేశయతి)

విదూ। కీదిసీ త్థిదీ భోదిఏ ? రణ్ణో పిఅవఅస్సో బహ్మణోణ వందీఅది ;

* చ్ఛా।కీదృశీస్థితిర్భవత్యాః, రాజ్ఞఃప్రియవయస్యోబ్రాహ్మణోనవంద్యతే।

(ఉర్వశీసస్మితంప్రణమతి)

విదూ।సోత్థి భోదిఏ

చ్ఛా। స్వస్తిభవత్యై

(నేపథ్యేదేవదూతః) చిత్రలేఖే ! త్వరయోర్వశీమ్।

ప॥ మునినాభరతేనయఃప్రయోగోభవతీష్వష్టరసాశ్రయోనిబద్ధః।
లలితాభినయంతమద్యభర్తామరుతాంద్రష్టుమనాస్సలోకపాలః॥

(సర్వేఆకర్ణయంతి। ఉర్వశీవిషాదంరూపయతి)

---

* స్థితిః-లోకమర్యాదజ్ఞతా

చిత్ర। సుదం తుఏ దేవదూఅస్స వఅణం; తా అణుజాణావేహి దావ మహారాఅం।

ఛ్ఛా। శ్రుతంత్వయా దేవదూతస్య వచనం; తదనుజ్ఞాపయ తావన్మహారాజమ్।

ఉర్వ। (విశ్వస్య) ణత్థి మే వాఆవిహవో।

ఛ్ఛా। నాస్తిమే వాగ్విభవః।

చిత్ర। మహారాఅ। ఉవ్వసీ విణ్ణవేది, పరవసో అఅం జణో; మహారాఏణ అబ్భణుణ్ణాదా ఇచ్ఛామి దేవదేవస్స అణవరద్ధం అత్తాణఅం కాదుమ్।

* ఛ్ఛా। మహారాజ। ఉర్వశీ విజ్ఞాపయతి, పరవశోయంజనః మహారాజేనాభ్యనుజ్ఞాతా ఇచ్ఛామి దేవదేవస్య అనపరాద్ధమాత్మానం కర్తుమ్।

రాజా। (కథంకథమపివచనంసంస్థాప్య) నాహంభవత్యోరీశ్వరనియోగమాంతా; కింతుస్మర్తవ్యస్త్వయంజనః।

(ఉర్వశీవియోగదుఃఖంరూపయిత్వా రాజానంపశ్యంతీసహసఖ్యానిష్క్రాంతా)

రాజా। (సనిశ్వాసమ్) వైయర్థ్యమివచక్షుషస్సంప్రతి।

విదూ। (పత్రందర్శయితుకామః) ణం భుజ్జ (ఇత్యర్ధోక్తేనాత్మగతమ్) అవిద అవిద భో, ఉవ్వసీదంసణవిమ్హిదేణ మఏ తం భుజ్జవత్తం పబ్భట్టం పి హత్తాదో ణ విణ్ణాదం।

ఛ్ఛా। నను భూర్జ। అవిదఅవి కేతిసంభ్రమే। భోః ఉర్వశీదర్శనమివస్మితేనమయా తద్భూర్జపత్రంప్రభ్రష్టమపిహస్తాన్న విజ్ఞాతమ్।

రాజా। కిమపివక్తుకామః।

విదూ। వఅస్స ఇదమ్హి వత్తుకామో, ణ భవం అంగాఇం ముంచదు; దఢం క్ఖు తఇ బద్ధభావా ఉవ్వసీ, ణ సా ఇదో గదుఅ ఏదం అణుబంధం సిఢిలీకరిస్సది త్తి।

ఛ్ఛా। వయస్య ఇదమస్మివక్తుకామః, నభవానంగానిముంచతు; దృఢం ఖలుత్వయిబద్ధభావా ఉర్వశీ, నసా ఇతోగత్వా ఏతమనుబంధంశిథిలీకరిష్యతీతి।

---

* అనపరాద్ధమాత్మానంకర్తుమ్—ఆజ్ఞాలంఘనాపరాధరహితాంకర్తుమిత్యర్థః.

రాజా। మమాప్యేతదేవ మనసి వర్తతే; తయా ఖలు ప్రస్థానే,

ప॥ అనీశయా శరీరస్య హృదయం స్వవశం మయి।
స్తనకంపక్రియాలక్ష్యైర్న్యస్తం నిశ్వసితైరివ॥

విదూ। (స్వగతమ్) వేవది మే హిఅఅం; కేత్తిఅం వేలం తస్స భుజ్జవత్తస్స అత్తభవదా వఅస్సేణ ణామం గేణ్హిదవ్వంతి

ఛా। వేపతే మే హృదయం, కియతీం వేళాం తస్య భూర్జపత్రస్యాత్రభవతా వయస్యేన నామ గ్రహీతవ్యమితి।

రాజా। వయస్య కేనేదానీమున్మనసమాత్మానం వినోదయామి (స్మృత్వా) ఉపనయ భూర్జపత్రమ్।

విదూ। (సర్వతో దృష్ట్వా సవిషాదమ్) హా కధం ణ దీసది; భో దివ్వం క్ఖు తం భుజ్జవత్తం గదం ఉవ్వసీఏ మగ్గేణ।

ఛా। హా కథం న దృశ్యతే। భో దివ్యం ఖలు తద్భూర్జపత్రం గతం ఉర్వశ్యా మార్గేణ।

రాజా। (సాసూయమ్) సర్వత్ర ప్రమాదీ వైధేయః।

విదూ। ణం విచీఅతాం। (ఉత్థాయ) ఇదో భవే ఇదో వా భవే (ఇతి బహువిధం నృత్యతి)

ఛా। నను విచీయతాం। ఇతో భవేత్ ఇహ వా భవేత్।

ఔశీ। హంజే ణిఉణిఏ సచ్చం లదాఘరం వీసంతీ అజ్జమాణవఅసహాఓ దిట్టో తుఏ మహారాఓ

(తతః ప్రవిశత్యౌశీనరీ చేటీ చ విభవతశ్చ పరివారః)

ఛా। అయి నిపుణికే సత్యం లతాగృహం విశన్ ఆర్యమాణవకసహాయో దృష్టస్త్వయా మహారాజః

చేటీ। అలిఅం కిం మఏ భట్టిణీ విణ్ణవిదపువ్వా

ఛా। అలీకం కిం మయా భర్త్రీ విజ్ఞాపితపూర్వా

దేవీ। తేణ హి లదావిడవంతరిదా సుణిస్సం దావ విణ్ణద్ధమంతిదాఇం: జం తుఏ కధిదం సచ్చకం ణ వేత్తి।

ఛా। తేన హి లతావిటపాంతరితా శ్రోష్యామి తావత్ విస్రబ్ధమంత్రితాని, యత్త్వయా కథితం సత్యకం న వేతి।

చేటీ। జం దేఈఏ రుచ్చది।

ఛా। యద్దేవ్యై రోచతే।

దేవీ। (పరిక్రమ్యపురస్తాదవలోక్యచ ణిఉణిఏ కిణ్ణేదం పత్తంణవచీర అం విఅ ఇదో దక్ఖిణమారుఏణ ఆణీఅది।

ఛా।నిపుణికే కిమేతత్ పత్రంనవచీరమివఇతో దక్షిణమారుతేనానీయతే।

చేటీ। (విభావ్య) భట్టిణి పలివత్తణావిభావిదక్ఖరం భుజ్జవత్తం క్ఖు ఏదం హంత కధం దేఈఏ జ్జేవ ణేఉరపరిలగ్గం (గృహీత్వా) ణం వాచీఅదు ఏదం।

ఛా। భర్త్రి పరివర్తనావిభావితాక్షరంభూర్జపత్రం ఖల్వేతత్। హంతకథందేవ్యాఏవనూపురపరిలగ్నమ్। నను వాచయత్వేతత్।

దేవీ। ణం అవలోఏహి దావ జఇ అవిరుద్ధం తదో సుణిస్సం।

ఛా। ననుఅవలోకయ తావత్, యదిఅవిరుద్ధం తదాశ్రోష్యామి।

చేటీ। (తథాకృత్వా) భట్టిణి తం జ్జేవ ఏదం కోలీణఅం విఅబ్భది మహారాఅం ఉద్దిసిఅ ఉవ్వసీఅక్ఖరఅం కవ్వబంధం త్తి తక్కేమి, అజ్జమాణవ అప్పమాదాదో అమ్హాణంహత్థంఆఅదం త్తి।

* ఛా। భర్త్రి తదేవేదంకౌలీనంవిజృంభతే, మహారాజముద్దిశ్యఉర్వశ్యక్షరకంకావ్యబంధమితి తర్కయామి, ఆర్యమాణవకప్రమాదాదస్మాకంహస్తమాగతమితి।

దేవీ। ణం గహిదత్థా హోహి।

ఛా। ననుగృహీతార్థాభవ।

(చేటీవాచయతి)

దేవీ। హాజ్జే ఏదేణ జ్జేవ ఉపహారేణ తం అచ్ఛరాకాముఅం పేక్ఖమ్హ।

ఛా। అయి ఏతేనైవోపహారేణతమప్సరాకాముకంపశ్యామః।

చేటీ। జం దేఈ ఆణవేది।

ఛా। యద్దేవీఆజ్ఞాపయతి।

---

* కౌలీనం - లోకాపవాదః। కావ్యబంధం- కావ్యరచనం।ప్రమాదోఽనవధానతా

రాజా । భగవన్వసంతసఖేమలయానిల।

ప॥ వాసార్థంహరసమ్భృతంసురభితంప్రాప్తంరజోవీరుధామ్
కింకార్యంభవతోఽహృతేనదయితాస్నేహస్వహస్తేనమే।
జానాత్యేవభవాఙ్ఞవినోదనశతైరేవంవిధైర్ధారితం
కామార్తంజనమంజసాభిభవితుంనాలంబితాశ్వాసనమ్॥

చేటీ। దేఇ ! పేక్ఖ పేక్ఖ, ఏదస్స జ్జేవ భుజ్జవత్తస్స అణ్ణేసణా వట్టది।

ఛా। దేవి ప్రేక్షస్వ ప్రేక్షస్వ, ఏతస్యైవ భూర్జపత్రస్యాన్వేషణా వర్తతే ।

ఔశీ। తా ణం పేక్ఖమ్హ దావ, తుణ్హిం చిట్ఠ।

ఛా। తస్మాన్ననుప్రేక్షావహే తావత్తూష్ణీంతిష్ఠ।

విదూ । భో ! కిణ్ణు క్ఖు ఏదం ? ఉమ్మిల్లమాణనీలపంకజచ్ఛవిణా మఊరపిచ్ఛేణవిప్పలద్ధమ్హి।

ఛా। భోః! కిన్నుఖల్వేతత్ ? ఉన్మీలన్నీలపంకజచ్ఛవినామయూరపిచ్ఛేన విప్రలబ్ధోఽస్మి।

రాజా। సర్వథాహతోఽస్మిమందభాగ్యః।

ఔశీ। (సహసోపసృత్య) అజ్జఉత్త ! అలం ఆవేఏణ; ఏదం తం భుజ్జవత్తమ్ ।

ఛా। ఆర్యపుత్ర ! అలమావేగేన ; ఏతత్తత్ భూర్జపత్రమ్ ।

రాజా। (ససంభ్రమమాత్మగతమ్) అయే దేవీ ! (సవైలక్ష్యం । ప్రకాశం) స్వాగతందేవ్యై ?!

ఔశీ। దురాగదం దాణిం మే సంవుత్తమ్।

ఛా। దురాగతమిదానీంమేసంవృత్తమ్।

రాజా। (జనాంతికమ్) వయస్య ! కథమత్రప్రతివిధేయమ్।

విదూ । (జనాంతికమ్) లోత్తేణ సూఇదస్స కుంభిలఅస్స ణత్థి వాఅపలివిధాణమ్।

ఛా। లోప్త్రేణసూచితస్యకుంభిలకస్యనాస్తివాచాప్రతివిధానమ్ ।

రాజా। (అపవార్య) మూర్ఖ! నాయంపరిహాసకాలః। (ప్రకాశమ్) నేదంపత్రంమయామృగ్యతే; తత్ఖలుమంత్రపత్రం, యదన్వేషణాయమమాయమారంభః।

ఔశీ। జుజ్జఇ అత్తణో సోహగ్గం ణిగూహిదుమ్।

ఛా। యుజ్యతేఆత్మనఃసౌభాగ్యంనిగూహితుం।

విదూ। భోది! తువరావేహి సే భోఅణం, జేణ పిత్తప్పసమణేణ సుత్థో భోది।

ఛా। భవతి! త్వరయాస్యభోజనం, యేనపిత్తప్రశమనేనసుస్థోభవతి।

ఔశీ। ణిఉణిఏ! సోహణం క్ఖు ఆస్సాసిదో పిఅవఅస్సో బమ్హణేణ।కిం అణ్ణం, అణ్ణచింతాఏ ఆవేసిదో పిఓ ఖిజ్జది।

ఛా। నిపుణికే! శోభనం ఖలుఆశ్వాసితః ప్రియవయస్యోబ్రాహ్మణేన, కిమన్యత్, అన్నచింతాయామావేశితఃప్రియఃఖిద్యతే।

విదూ। ణం పేక్ఖ, సవ్వో ఆస్సాసిదో చిత్తభోఅణేణ।

ఛా। నను ప్రేక్షస్వ, సర్వఆశ్వాసితశ్చిత్రభోజనేన।

రాజా। మూర్ఖ! బలాదపరాధినంమమాపాదయసి?।

ఔశీ। ణత్థి పభవంతస్స అవరాహో, అహం, జ్జేవ ఏత్థఅవరద్ధా, జా పడిఊలదంసణా భవిఅ అగ్గదో భవామి; ణిఉణిఏ! ఇదో ఏహి।

ఛా। నాస్తిప్రభవతోపరాధః, అహమేవాత్రాపరాద్ధాయా ప్రతికూలదర్శనాభూత్వాఽగ్రతోభవామి; నిపుణికే! ఇతఏహి।

(ఇతిసకోపంప్రస్థితా)

రాజా।

ప॥ అపరాధీనామమహం, ప్రసీదరంభోరు! విరమసంరంభాత్।
సేవ్యోజనశ్చకుపితః, కథంనుదాసోనిరపరాధః॥

(ఇతిపాదయోఃపతతి)

ఔశీ। కిదవ లహుహిఅఆ క్ఖు అహం, అణుణఅం ణ గేణ్హామి; కింతు దక్ఖిణస్స దే కిదపచ్ఛాత్తావస్స భాఆమి।

భా। కితవ లఘుహృదయాఖల్వహం, అనునయంనగృహ్ణామి; కింతుదక్షిణస్యతేకృతపశ్చాత్తాపస్యబిభేమి।

చేటీ। ఇదో ఇదో దేవీ।

భా। ఇతఇతో దేవీ।

(ఇతిరాజానమపహాయ సపరిజనా దేవీనిష్క్రాన్తా)

విదూ। పాఉసణఈ వివ అప్పసణ్ణా జ్జేవ తత్థభోదీగదా ; తా ఉట్ఠేహి ఉట్ఠేహి।

భా। ప్రావృణ్ - నదీవఅప్రసన్నైవతత్రభవతీగతా ; తదుత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ।

రాజా। (ఉత్థాయ) వయస్య నేదముపపన్నం। పశ్య,

ప॥ ప్రియవచనకృతోపియోషితాందయితజనానునయోరసాదృతే।
ప్రవిశతిహృదయం,నతద్విదాంమణిరివకృత్రిమరాగయోజితః॥

విదూ। అణుఊలం జ్జేవ భవదో ఏదం వఅణం ణహి అక్ఖి దుక్ఖిదో సంముహే దీవసిహం సహది।

* భా। అనుకూలమేవంభవతఏతద్వచనం నహిఅక్షిదుఃఖితఃసమ్ముఖేదీపశిఖాంసహతే।

రాజా। మైవం, ఉర్వశీగతమనసోపిమమదేవ్యాంసఏవబహుమానః కింతుప్రణిపాతలంఘనాదహమవితస్యాంధైర్యమవలంబిష్యే।

విదూ। భో చిట్ఠదు దావ దేఈకధా బుభుక్ఖిదస్స మే జీవిఅంఅవలంబదు భవం సమఓ క్ఖు ణ్హాణ - భోఅణం సేవిదుం।

భా। భోస్తిష్ఠతు తావద్దేవీకథా బుభుక్షితస్యమేజీవితమవలంబయతు భవాన్ సమయఃఖలుస్నానభోజనే సేవితుమ్।

రాజా। (ఊర్ధ్వమవలోక్య).కథమర్ధంగతందివసస్య అతఃఖలు।

ప॥ ఉష్ణాలుశ్శిశిరేనిషీదతితరోర్మూలాలవాలేశిఖీ
నిర్భిద్యోపరికర్ణికారకుసుమాన్యాశేరతేషట్పదాః।
తప్తంవారివిహాయతీరనలినీంకారండవస్సేవతే
క్రీడావేశ్మనివేశపంజరశుకఃక్లాంతోజలంయాచతే॥

(ఇతినిష్క్రాంతౌ)

ఇతిద్వితీయోఙ్కః.

---

* అక్షిదుఃఖితః చక్షూరోగగ్రస్తః.

శ్రీ ర స్తు.

విక్రమోర్వశీయనాటకే - తృతీయోంకః.

(తతః ప్రవిశతో భరతశిష్యౌ)

ప్రథమః। సఖే పైలవ ! అగ్నిశరణాద్గచ్ఛతామహేంద్రమందిర ముపాధ్యాయేన త్వమాసనం గ్రాహితః, అహమగ్నిశరణరక్షార్థం స్థాపితః ; తతః పృచ్ఛామి గురోః ప్రయోగేణ దేవపరిషదారాధితా న వేతి ?

ద్వితీయః। ణ ఆణే కధం సారాధితా భోది ; తస్సిం ఉణ సరస్సఈకిద కవ్వబంధే లచ్ఛీసఅంబరే ఉవ్వసీ తేసు తేసు రసంతరేసు ఉమ్మాఉఇ ఆసి।

* ఛా। న జానే కథం సారాధితా భవతి ; తస్మిన్ పునస్సరస్వతీ కృత కావ్య బంధే లక్ష్మీస్వయంవరే ఉర్వశీ తేషు తేషు రసాంతరేషు ఉన్మాదితా ఆసీత్।

ప్ర। దోషవికాసఇతివాక్యశేషః।

ద్వి। ఆం, తాఏ వఅణం క్ఖలిదం ఆసి।

ఛా। ఆం, తస్యా వచనం స్ఖలితమాసీత్।

ప్ర। కిమివ ?।

ద్వి। లచ్ఛీభూమిఆఏ వ_త్తమాణా ఉవ్వసీ వారుణీభూమిఆఏ వ_త్తమాణాఏ మేణఆఏ పుచ్ఛిదా, సమాగదా తిల్లోఅపురిసా సకేసవా లోఅవాలా ; కస్సిం దే హిఅఅహిణివేసో _త్తి।

* ఛా। లక్ష్మీభూమికాయాం వ_ర్తమానా ఉర్వశీ వారుణీభూమికాయాం వ_ర్తమానయా మేనకాయా పృష్టా, సమాగతాః త్రైలోక్యపురుషాః సకేశవా లోకపాలాః ; కస్మింస్తే హృదయాభినివేశ ఇతి।

---

* లక్ష్మీస్వయంవర ఇతి తదాఖ్యదృశ్యకావ్యప్రయోగే

* లక్ష్మీభూమికాయాం వ_ర్తమానా - అభినయార్థం లక్ష్మీవేషధారిణీ.

ప్ర। తత స్తతః ?।

ద్వి। తాఏ పురిసో త్తమే త్తి భణిదవ్వే పురూరవసి త్తిణిగ్గదావాణీ।

ఛ్చా। తస్యాఃపురుషో త్తమఇతిభణితవ్యే పురూరవసో త్తి నిర్గతావాణీ।

ప్ర।భవితవ్యతానువిధాయీనిబుద్ధీంద్రియాణి; నతామభిక్రుద్ధోమునిః।

ద్వి। సత్తా। ఉఅజ్ఝాఏణ; మహేందేణ ఉణ అణుగ్గహీదా।

ఛ్చా। శప్తాఉపాధ్యాయేన; మహేంద్రేణపునరనుగృహీతా।

ప్ర। కథమివ ?।

ద్వి। జేణ తుఏ మమ ఉఅఏసో లఙ్ఘిదో, తేణ ణ దే దివ్వం ఠాణం హువిస్సది త్తి ఉఅజ్ఝాఅస్స సఆసాదో సావో; పురందరేణ ఉణ లజ్జాఓణదముహిం ఉవ్వసిం పేక్ఖిఅ ఏవ్వంభణిదం, జస్సిం బద్ధభావాసి తుమం తస్స మే రణసహాఅస్స రాఏసిణోపిఅం కరణీఅం తాతుమంపురూరవసంజధాకామం ఉవచిట్ఠ, జావ సో పడిట్ఠిదసంతాణో భోది త్తి।

ఛ్చా। యేనత్వయామమోపదేశోలంఘితస్తేనన తేదివ్యంజ్ఞానంభవిష్యతీత్యుపాధ్యాయస్యసకాశాచ్ఛాపః; పురందరేణ పునర్లజ్జావనతముఖీ ముర్వశీం ప్రేక్ష్యఏవంభణితం, యస్మిన్ బద్ధభావాసిత్వంతస్యమేరణసహాయస్యరాజర్షేః ప్రియంకరణీయం, తస్మాత్త్వంపురూరవసంయథాకామముపతిష్ఠస్వ, యావత్ సప్రతిష్ఠితసంతానోభవతీతి।

ప్ర। సదృశంపురుషాంతరవేదినోమహేంద్రస్య।

ద్వి। (సూర్యమవలోక్య) కధాప్పసంగేణ అవరద్ధా అహిసేఅవేళా, తా ఉఅజ్ఝాఅస్స పాసపరివత్తిణో హువామ్హ।

* ఛ్చా। కథాప్రసంగేనాపరాద్ధాభిషేకవేళా; తస్మాదుపాధ్యాయస్య పార్శ్వపరివర్తినౌభవావః।

---

*అపరాద్ధా - అతిక్రాంతా

(ఇతినిష్క్రాంతౌ । విష్కంభకః)

(తతఃప్రవిశతికంచుకీ)

కంచుకీ

ప॥ సర్వాఃకల్యేవయసియతతేలబ్ధుమర్థాన్కుటుంబీ,
పశ్చాత్పుత్రైరుపహితభరఃకల్పతేవిశ్రమాయ।
అస్మాకంతుప్రతిదినమియంసాదయంతీప్రతిష్ఠాం
సేవాకాకుఃపరిణతిరభూత్, స్త్రీషుకష్టోఽధికారః॥

ఆదిష్టోస్మిసనియమయాకాశిరాజపుత్ర్యా; యథాప్రతసంపాదనాయ మయామానముత్సృజ్యనిపుణికాముఖేనపూర్వంయాచితోమహారాజః; తదేవం మద్వచనాద్విజ్ఞాపయేతి : యావదహమవసితసంధ్యాకార్యంమహారాజంపశ్యామి (పరిక్రమ్యావలోక్యచ) రమణీయఃకిలదివసావసానవృత్తాంతోరాజవేశ్మనః।

ప॥ఉత్కీర్ణాఇవవాసయష్టిషునిశానిద్రాలసాబర్హిణో
ధూపైర్జాలవినిస్సృతైర్వడభయస్సందిగ్ధపారావతాః।
ఆచారప్రయతస్సపుష్పబలిషుస్థానేషుచార్చిష్మతీః
సంధ్యామంగళదీపికావిభజతేశుద్ధాంతవృద్ధోజనః॥

(అవలోక్య)। అయే । ఇతఏవప్రస్థితోదేవః। యఏషః

ప॥ పరిజనవనితాకరార్పితాభిః
పరివృతఏషవిభాతిదీపికాభిః।
గిరిరివగతిమానపక్షసాదా
దనుతటపుష్పితకర్ణికారయష్టిః॥

యావదేనమవలోకనమార్గేప్రతిపాలయామి।

విష్కంభకలక్షణంయథాదర్పణే వృత్తవర్తిష్యమాణానాంకథాంశానాం నిదర్శకః। సంక్షిప్తార్థస్తువిష్కంభ ఆదావంకస్యదర్శితః॥

కంచుకిలక్షణంయథా—అంతఃపురచరోవృద్ధోవిప్రోగుణగణాన్వితః । సర్వకార్యార్థకుశలఃకంచుకీత్యభిధీయతే॥

(తతఃప్రవిశతియథానిర్దిష్టస్సపరివారో రాజావిదూషకశ్చ)

రాజా। (ఆత్మగతమ్)

శ్లో॥ కార్యాంతరితోత్కంఠందినంమయానీతమనతికృచ్ఛ్రేణ।
అవినోదదీర్ఘయామాకథంనురాత్రిర్గమయితవ్యా॥

కంచుకీ। (ఉపగమ్య) జయతిజయతిదేవ దేవ దేవీవిజ్ఞాపయతి మణిహర్మ్యపృష్ఠే సుదర్శనశ్చంద్రః, తత్రసన్నిహితేన దేవేనప్రతిపాలనీయః, యావచ్చంద్రరోహిణీయోగః।

రాజా। విజ్ఞాప్యతాందేవీ, యత స్తవచ్ఛందఇతి।

కంచుకీ। తథా (ఇతినిష్క్రాంతః)

* రాజా। వయస్య కిముపరమార్థతఏవదేవ్యావ్రతనిమిత్తోయమారంభః స్యాత్?

విదూ। తక్కేమి, సంజాదపచ్చాదావా అత్తభోదీ వదవ్వవదేసేణ తత్తభవదో ప్పణిపాదలఙ్ఘణం ప్పముజ్జిదుకామ త్తి।

ఛా। తర్కయామి, సంజాతపశ్చాత్తాపా అత్రభవతీవ్రతవ్యపదేశేనతత్రభవతఃప్రణిపాతలఙ్ఘనంప్రమార్ష్టుకామేతి।

రాజా। ఉపపన్నంభవానాహ।

శ్లో॥ అవధూతప్రణిపాతాఃపశ్చాత్సంతప్యమానమనసోహి।
నిభృతైరనుతప్యంతేదయితానునయైర్మనస్విన్యః॥

తదాదేశయమణిహర్మ్యపృష్ఠస్యమార్గమ్।

విదూ। ఇదో ఇదో ఏదు భవం, ఇమిణా గంగాతరంగసిసిరేణ ఫలిఅమణిసిలాసోవాణేణ ఆరోహదు భవం సవ్వదా రమణీయం మణిహమ్మదళం।

ఛా। ఇతఇతఏతుభవాన్ అమునాగంగాతరంగశిశిరేణ స్ఫటికమణిశిలాసోపానేనారోహతుభవాన్ సర్వదారమణీయంమణిహర్మ్యతలం।

---

*పరమార్థతః—యాథార్థ్యతః.

(రాజా ఆరోహతి। సర్వే సోపానారోహణం నాటయంతి)

విదూ। (నిరూప్య) పచ్చాసణ్ణేణ చందేణ హోదవ్వం, జధా తిమిరేణ రేచీఅమాణం పువ్వదిసాముహం ఆలోహిఅప్పహందీసది।

* ఛా। ప్రత్యాసన్నేన చంద్రేణ భవితవ్యం యథా తిమిరేణ రిచ్యమానం పూర్వాదిఙ్ముఖమాలోహితప్రభం దృశ్యతే।

రాజా। సమ్యగ్భవాన్మన్యతే।

ప॥ ఉదయగూఢశశాంకమరీచిభిస్తమసి దూరతరం ప్రతిసారితే।
అలకసంయమనాదివ లోచనే హరతి మే హరివాహనదిఙ్ముఖమ్ ॥

విదూ । హీహీ, భో భో, ఏసో ఖండమోదఅసరిసో ఉదిదో రాఆ ఓసధీణం ।

* ఛా। భో భో ఏష ఖండమోదకసదృశ ఉదితో రాజా ఓషధీనాం।

రాజా। (సస్మితమ్) సర్వత్రౌదరికస్యాభ్యవహార్యమేవ విషయః (ప్రాంజలిః ప్రణమ్య) ఋక్షరాజ।

ప॥ రుచిమావహతే స తాం క్రియా మైసుధయా తర్పయతే పితౄన్ సురాంశ్చ।
తమసాం నిశిమూర్ఛతాం నిహంత్రే హరచూడానిహితాత్మనే నమస్తే॥

విదూ । భో బమ్హణసంకామిదక్ఖరేణ పిదామహేణ అబ్భణుణ్ణాదో సి, ఆసణగదో హోహి తేణ అహంపి సుహాసీణో హోమి ।

ఛా । భో బ్రాహ్మణసంక్రామితాక్షరేణ పితామహేనాభ్యనుజ్ఞాతోసి, ఆసనగతో భవ తేన అహమపి సుఖాసీనో భవామి।

రాజా। (విదూషకవచనం పరిగృహ్యోపవిష్టః। పరిజనాన్ విలోక్య) అనభివ్యక్తాశ్చంద్రికాయాం దీపికాః పునరుక్తాః తద్విశ్రామ్యంతు భవత్యః।

పరిజనాః। జం దేవో ఆణవేది।

ఛా। యద్దేవ ఆజ్ఞాపయతి।

---

* రిచ్యమానం - పరిముచ్యమానం.

* నవోదితచంద్రస్యాలోహితప్రభత్వాత్ ఖండమోదకేన సాదృశ్యం సుసంగతమ్.

(ఇతినిష్క్రాన్తాః)

రాజా। (చన్ద్రమాలోక్య విదూషకం ప్రతి) వయస్య పరం ముహూర్తా దాగమనం దేవ్యాః తద్వివిక్తే కథయామి స్వామవస్థామ్।

విదూ। భో ణదీసది జ్జేవ సా ఉవ్వసీ కింతు తాఏ తారిసం అణురాఅం పేక్ఖిఅ సక్కం క్ఖు ఆసాబంధేణ అత్తాణఅం ధారిదుం।

ఛా। భోః నదృశ్యత ఏవ సా ఉర్వశీ కింతు తస్యాస్తాదృశమనురాగం ప్రేక్ష్య శక్యం ఖల్వాశాబంధేనాత్మానం ధారయితుం।

రాజా। ఏవమేతత్ బలవాన్మనసోభితాపః పునః,

శ్లో॥ నద్యాఇవ ప్రవాహో విషమశిలాసంకటస్ఖలితవేగః।
విఘ్నితసమాగమసుఖో మనసిశయ స్త్వనుగుణోభవతి॥

విదూ। జధా పరిహీఅమాణేహిం అంగేహిం సోహసి, తధా అచ్ఛరేహిం సమాగమం దే పేక్ఖామి।

ఛా। యథా పరిహీయమాణైరంగైః శోభసే తథా అప్సరోభిః సమాగమం తే ప్రేక్షే।

రాజా। (నిమిత్తం సూచయన్)

శ్లో॥ వచోభిరాశాజననైర్భవానివ గురువ్యథమ్।
అయం మాంస్పన్దితైర్బాహురాశ్వాసయతి దక్షిణః॥

విదూ। ణ అణ్ణధా బమ్హణవఅణం భోది।

ఛా। నాన్యథా బ్రాహ్మణవచనం భవతి।

(రాజా సప్రత్యాశస్తిష్ఠతి)

(తతః ప్రవిశత్యాకాశయానేన కృతాభిసరణవేశా
ఉర్వశీ చిత్రలేఖా చ)

ఉర్వ। (ఆత్మానం విలోక్య) సహి! రుచ్చది మే అఅం మోత్తాహరణభూసిదో ణీలంసుఅపరిగ్గహో అహిసారిఆ వేసో?

ఛా। సఖి! రోచతే మే౽యం ముక్తాభరణభూషితో నీలాంశుకపరిగ్రహో౽భిసారికావేశః।

చిత్ర। ణత్థి వాఆ విహవో పసంసిదుం ; ఇదం తుచింతేమి, అవి ణామ అహంజ్జేవ పురూరవా భవేయం త్తి।

ఛా। నాస్తివాగ్విభవః ప్రశంసితుం; ఇదంతుచింతయామి, అపినామఅహమేవపురూరవాభవేయమితి।

ఉర్వ। సహీ! అసమత్థా క్ఖు అహం, తుమం, ఆణేహి తం సిగ్ఘం; ణేహి మంవా తస్స సుహఅస్స వసదిం।

ఛా। సఖి! అసమర్థాఖల్వహం, త్వమానయతంశీఘ్రం, నయమాంవా తస్యసుభగస్యవసతిమ్।

చిత్ర। ణం పలిబిమ్బిఅం విఅ జామిణీజఉణాఏ కేలాససిహరం సస్సరీఅం దే పిఅతమస్స భవనముపగదమ్హ।

ఛా। నను ప్రతిబింబితమివయామినీయమునాయాం కైలాసశిఖరంసశ్రీకం తేప్రియతమస్య భవనముపగతేస్వః।

ఉర్వ। తేణ హి ప్పభావేణ జాణాహి, కహిం సో మమ హిఅఅచోరో, కింవా అణుచిట్ఠది త్తి।

ఛా। తేనహి ప్రభావేణ జానీహి కుత్రసమమ హృదయచోరః, కింవానుతిష్ఠతీతి।

చిత్ర। (ఆత్మగతమ్) భోదు; క్రీడిస్సం దావ ఏదాఏ సహ (ప్రకాశం) హళా! దిట్ఠో మఏ ఉఅహోఆక్ఖమే అవఆసే మణోరహలద్ధం పిఅసమాగమసుహం అణుభవంతో చిట్ఠది।

ఛా। భవతు, క్రీడిష్యామితావదేతయా సహ। అయి! దృష్టోమయా ఉపభోగక్షమేవకాశేమనోరథలబ్ధం ప్రియాసమాగమసుఖమనుభవంస్తిష్ఠతి।

ఉర్వ। అవేహి, హిఅఅం ణ మే పత్తిఆది। హళా చిత్తలేహే! హిఅఏ కాఉణకిమ్పి జప్పసి; పిఅసమాగమస్స అగ్గదో జ్జేవ అణేణ మే అవహారిదం హిఅఅం।

ఛా। అవేహి। హృదయంనమేప్రత్యేతి ; అయిచిత్రలేఖే! హృదయేకృత్వాకిమపిజల్పసి; ప్రియసమాగమస్యాగ్రతఏవానేనమేఽపహృతంహృదయమ్।

చిత్ర । ఏసో మణిహమ్మప్పాసాదగదో వ అస్సమేత్తసహాఓ రాఏసీ; తా ఉపసప్పమ్మ।

ఛా। ఏషమణిహర్మ్యప్రాసాదగతోవయస్యమాత్రసహాయో రాజర్షిః; తస్మాదుపసర్పావః।

(ఉభేఅవతరతః)

రాజా। వయస్య ! రజన్యాంవిజృంభతేమదనబాధా।

ఉర్వ। అభిణ్ణత్థేణ ఇమిణా వి అణేణ ఆకంపిదం మేహిఅఅం; అంతరహిదా సుణుమ్హ సే ఆలావం, జావ ణోసంసఅచ్ఛేఓ భోది।

ఛా। అభిన్నార్థేనానేనవచనేనాకంపితంమేహృదయం ; అంతర్హితేశృణువోస్యాలాపంయావదావయోస్సంశయచ్ఛేదోభవతి।

చిత్ర। జం దే రోఅది।

ఛా। యత్తేరోచతే।

విదూ। ణం ఇమే అమిఅగబ్భా సేవీయంతు చందవాదా।

ఛా। నన్విమేమృతగర్భాస్సేవ్యంతాంచంద్రపాదాః।

రాజా। వయస్య ! ఏవమాదిభిరనుపక్రమ్యోయమాతంకః।

ప॥ కుసుమశయనంనప్రత్యగ్రంనచంద్రమరీచయో,
నచమలయజంసర్వాంగీనం, నవామణియష్టయః।
మనసిజరుజంసావాదివ్యామమాలమపోహితుం
రహసిలఘయేదారబ్ధావాతదాశ్రయిణీకథా॥

ఉర్వ। హిఅఅ! జం దాణిం సి మం ఉజ్ఝియ ఇదో సంకంతం తస్స ఫలం తుఏ ఉఅలద్ధం ?

ఛా। హృదయ ! యదిదానీమసిమాముజ్ఝిత్వాఇతస్సంక్రాంతం; తస్యఫలంత్వయోపలబ్ధం।

విదూ। ఆం; భో ! అహమ్మి జదా సిహరిణీం రసాలం అణలహంతో తం జ్జేవ చింతయంతో ఆసాఏమి సుహం।

ఛా। భో! అహమపియదాశిఖరిణీంరసాలంచనలభే, తదాతదేవచింతయన్నాసాదయామిముఖమ్।

రాజా। సంపద్యతేపునర్భవతః।

విదూ। తుమంపి తం అఇరేణ పావిహాసి।

ఛా। త్వమపిత్వామచిరేణప్రాప్స్యసి।

రాజా। సఖే! ఏవంమన్యే।

చిత్ర। సుణు అసంతుట్ఠే!

ఛా। శృణుఅసంతుష్టే।

విదూ। కధం విఅ?।

ఛా। కథమివ।

రాజా।

ప॥ ఇదంతయారథక్షోభాదంగేనాంగంనిపీడితమ్।
ఏకంకృతిశరీరేస్మిన్ శేషమంగంభువోభరః॥

ఉర్వ। కిం దాణిం అవరం విలంబిస్సం (సహసోపగమ్య) హళా చిత్తలేహే అగ్గదో వి మఏ ట్ఠిదాఏ ఉదాసీణో మహారాఓ।

ఛా। కిమిదానీమపరంవిలంబిష్యే। అయిచిత్రలేఖే అగ్రతోపిమయస్థితాయాఉదాసీనోమహారాజః।

చిత్ర। (సస్మితం) అఇ అదితువరిదే అసంక్ఖిత్తతిరక్కరిణీ అసి।

ఛా। అయిఅతిత్వరితే అసంక్షిప్తతిరస్కరిణ్యసి।

(నేపథ్యే) ఇదో ఇదో భట్టిణీ।

ఛా। ఇతఇతోభట్టినీ।

(సర్వేకర్ణందదతి; ఉర్వశీసహసఖ్యావిషణ్ణా)

విదూ। అవిదఅవిద,భో ఉవత్తిదా దేఈ; తా ముద్దిదముహో హోహి।

ఛా। అవిదఅవిదేతిసంభ్రమే।భో ఉపస్థితాదేవీ, తన్ముద్రితముఖోభవ।

రాజా। భవానపిసంవృతాకారమాస్తామ్।

ఉర్వ। హళా ఏత్థకింకరణిజ్జమ్?

ఛా। అయి అత్రకింకరణీయమ్?

చిత్ర। అలం ఆవేఏణ, అంతరిదా దాణిం సీతుమం; విహిదణిఅమవ్వావారా అనుహిసీ దీసది; తాఏసాణచిరం చిట్ఠిస్సది త్తి।

చ్ఛా। అలమావేగేన,అంతరితేదానీః సిత్వం। విహితనియమవ్యాపారా చమహిషీదృశ్యతే తదేషానచిరంస్థాస్యతీతి।

(తతఃప్రవిశతిధృతోపహారపరిజనా దేవీ)

దేవీ। (చంద్రమాలోక్య) ఏసో రోహిణీజోఏణ అహిఅం సోహది భఅవం మిఅలాఞ్ఛణో।

చ్ఛా। ఏషరోహిణ్యోగేనాధికంశోభతేభగవాన్మృగలాఞ్ఛనః।

చేటీ। ణం సంపజ్జిస్సది భట్టిణీసహిదస్స భట్టిణోవి సేసరమణీఅదా।

చ్ఛా। ననుసంపత్స్యతేభట్టినీసహితస్యభర్తుర్విశేషరమణీయతా।

(ఇతిపరిక్రామతః)

విదూ। భో ణం ఆణామి, సోత్థివాఅణిఅంపి దేది; అథవాభవంతం అంతరేణచందవదవ్వవదేసేణ ముక్కరోసా అజ్జ మే అచ్ఛీణంసుహదంసణా దేఈ।

చ్ఛా। భో!ననుజానామి, స్వస్తివాచనికమపిదదాతి అథవాభవంతమంతరేణ చంద్రవ్రతవ్యపదేశేనముక్తరోషాఅద్యమేఅక్ష్ణోఃశుభదర్శనా దేవీ।

రాజా। (సస్మితమ్) ఉభయథాపిభవతః; యత్తుపశ్చాదభిహితం, తన్మాంప్రతియాతి యదత్రభవతీ।

ప॥ సితాంశుకా, మంగళమాత్రభూషణా,
విచిత్రదూర్వాంకురలాంఛితాలకా।
వ్రతోపదేశోజ్ఝితగర్వవృత్తినా
మమప్రసన్నావపుషైవలక్ష్యతే॥

దేవీ। (ఉపగమ్య) జఅదు జఅదు అజ్జఉత్తో।

చ్ఛా। జయతుజయతుఆర్యపుత్రః।

పరిజనః। జఅదు జఅదు దేఓ।

ఛా। జయతుజయతుదేవః।

విదూ। సోత్థిభోదీఏ।

చ్ఛా। స్వస్తిభవత్యై।

రాజా। దేవి స్వాగతం (హస్తేగృహీత్వోపవేశయతి)

ఉర్వ। ట్ఠాణే ఇమం హి దేఈసద్దేణ ఉచ్చరీఅది నకిఁపి పరిహీఅది స చీదో ఓజస్సిదాఏ।

ఛా। స్థానే ఇయంహి దేవీ శబ్దేనోచ్చార్యతే నకిమపి పరిహీయతే శచీత ఓజస్వితయా।

చిత్ర। అత్థి అవరం ముహం మంతిదుం దే।

ఛా। అస్త్యపరంముఖంమంత్రయితుంతే।

దేవీ। అజ్జఉత్తంపురీకదుఅ కోవి వదవిసేసో మఏసంపాదనీఓ తాము హుత్తఅం ఉఅరోధో సహీఅదు।

ఛా। ఆర్యపుత్రంపురః కృత్వాకోపివ్రత విశేషోమయాసంపాదనీయః తన్ముహూర్తకముపరోధఃసహ్యతామ్।

రాజా। మాణవక అనుగ్రహఃఖలూపరోధః।

విదూ। ఈరిసో ణం సోత్థివాఅణం కరంతో, మమబహుసో ఉఅరోధో భోదు।

ఛా। ఈదృశోననుస్వస్తివాచనంకుర్వతోమమబహుశఉపరోధోభవతు।

రాజా। కింనామధేయమేతద్దేవ్యావ్రతమ్।

(దేవీనిపుణికామవలోకయతి)

చేటీ। భట్టాపిఅప్పసాదణం ణామ।

ఛా। భర్తృప్రియప్రసాదనంనామ।

రాజా। (దేవీంవిలోక్య)

ప॥ అనేనకల్యాణిమృణాళకోమలం
వ్రతేనగాత్రంగ్లపయస్యకారణమ్।
ప్రసాదమాకాఙ్క్షతియస్తవోత్సుకః
సకింత్వయాదాసజనఃప్రసాద్యతే॥

ఉర్వ। (సవైలక్ష్యస్మితమ్) మహంతో క్ఖు ఇమస్సింఏదస్స బహుమాణో।

ఛా। మహాన్ఖలుఅస్యామేతస్యబహుమానః।

చిత్ర। అయిముద్ధే అణ్ణసంకన్తప్పేమాణో ణాఅరాఅహిఅం దక్ఖిణా హోంతి।

ఛ్చా। అయిముగ్ధే అస్య సంక్రాంత ప్రేమాణో నాగరా అధికం దక్షిణా భవంతి ।

దేవీ। ఇమస్స వదస్స అలం పసంగేణ, జం ఏత్తి అబాధిదో అజ్జఉత్తో ।

ఛ్చా। అస్యవ్రతస్యాయంప్రభావో, యదేతావద్బాధిత ఆర్యపుత్రః ।

విదూ। విరమదు భవం ణ జుత్తం బన్ధుభాసిదం పచ్చాక్ఖాదుం ।

ఛ్చా। విరమతు భవాన్ నయుక్తం బంధుభాషితం ప్రత్యాఖ్యాతుం ।

దేవీ। దారిఆఓ ఆణేధ ఉఅహారఅం, జావ హమ్మ గదే ఛందవాదే అచ్చేమి।

ఛ్చా। దారికా ఆనయతో పహారకం, యావద్ధర్మ్య గతాంశ్చంద్రపాదానర్చయామి ।

పరిజనః। జం దేఈ ఆణవేది ఏసో ఉఅహారో।

ఛ్చా। యద్దేవీ ఆజ్ఞాపయతి ఏష ఉపహారః ।

దేవీ। ఉవణేధ (నాట్యేన కుసుమాదిభిశ్చంద్రపాదానభ్యర్చ్య) హఞ్జే ఇమేహిం ఉవహారేహిం మోదఏహిం అజ్జమాణవఅం కఞ్చుకం అ అచ్చేధ।

ఛ్చా। ఉపనయత। అయి ఏభిరుపహారైర్మోదకైరార్యమాణవకం కంచుకినం చార్చయాతి।

పరిజనః।జం దేఈ ఆణవేది అజ్జమాణవ అఙ్గిదం ఉవవాదిదం సోత్థి వాఅణిఅం।

ఛ్చా । యద్దేవీ ఆజ్ఞాపయతి ఆర్యమాణవక ఇదముపపాదితం స్వస్తివాచనికమ్ ।

విదూ। (మోదకశరావం గృహీత్వా) సోత్థి భోదీఏ బహుఫలో ఏసో వదో భోదు।

ఛ్చా। స్వస్తి భవత్యై బహుఫలమేతద్వ్రతం భవతు।

చేటీ। అజ్జ కఞ్చుఇ ఇదం తుహ।

ఛ్చా। అయి కంచుకిన్ ఇదం తవ।

కంచుకీ। (గృహీత్వా) స్వస్తి దేవ్యై।

దేవీ। అజ్జఉత్త ఇదో దావ।

ఛ్చా। ఆర్యపుత్ర ఇతస్తావత్ ।

రాజా। అయమస్మి।

దేవీ। (రాజ్ఞః పూజామభినీయ, ప్రాంజలిః ప్రణమ్య చ) ఏసా దేవదామి హుణం రోహిణీమిఅలఞ్ఛణం సక్ఖీకటుఅ అజ్జఉత్తం పసాదేమి అజ్జప్పహుదిఅ జ్జఉత్తో జం ఇత్థిఅం కామేది, జా అ అజ్జఉత్తసమాగమప్పణఇణీ తాఏ సహ అప్ప డిబంధేణ వత్తిదవ్వం।

ఛా। ఏషా దేవతామిథునం రోహిణీమృగలాంఛనం సాక్షీకృత్య ఆర్యపుత్రం ప్రసాదయామి అద్యప్రభృతి ఆర్యపుత్రో యాం స్త్రియం కామయతే, యా చ ఆర్యపుత్రసమాగమప్రణయినీ, తయా సహాప్రతిబంధేన వర్తితవ్యమ్।

ఉర్వ। అమ్మహే ణం ఆణామి కింపరం సేవఅణం; మమ ఉణ విస్సాసవిసదం హిఅఅం సంవుత్తం।

ఛా। ఆశ్చర్యం, న జానే కింపరమస్యా వచనమ్ మమ పునర్విశ్వాసవిశదం హృదయం సంవృత్తం।

చిత్ర। సహి మహాణుభావాఏ పదివ్వదాఏ అబ్భణుణ్ణాదో అణంతరా ఓ దే పిఅసమాగమో భవిస్సది త్తి।

ఛా। సఖి మహానుభావయా పతివ్రతయా అభ్యనుజ్ఞాతోఽనంతరాయస్తే ప్రియసమాగమో భవిష్యతీతి।

విదూ। (అపవార్య) ఛిణ్ణహత్థస్స పురదో వఞ్ఝే పలాఇ దే భణది, గచ్ఛ ధమ్మో భవిస్సది త్తి। (ప్రకాశమ్) భోది కిం ఉదాసీణో తత్థభవం।

ఛా। ఛిన్నహస్తస్య పురతో వశ్యే పలాయితో భణతి, గచ్ఛ ధర్మో భవిష్యతీతి। భవతి కిము దాసీనస్తత్రభవాన్।

దేవీ। మూఢ అహం క్ఖు అత్తణో సుహావసాణేణ అజ్జఉత్తస్స సుహం ఇచ్ఛామి ఏత్తిఏణ చింతేహి దావ పిఓ ణ వేత్తి।

ఛా। మూఢ అహం ఖల్వాత్మనః సుఖావసానేన ఆర్యపుత్రస్య సుఖమిచ్ఛామి ఏతన్మాత్రేణ చింతయ తావత్ ప్రియో న వేతి।

రాజా।

ప॥ దాతుమసహా నే ప్రభవస్యన్యస్యై కర్తుమేవ వా దాసమ్।
నాహం పునస్తథా త్వయి యథా హి మాం శంకసే భీరు॥

దేవీ। భోదు యథానిద్దిట్టం సమ్పాదిదం పిఅప్పసాదణవ్వదం తా ఏధ ప రిఅణా గచ్ఛమ్హ।

భా। భవతు ; యథానిర్దిష్టంసంపాదితంప్రియప్రసాదనవ్రతం ; తస్మాదేతపరిజనాః! గచ్ఛామః।

రాజా। నఖలుప్రసాదితమపిప్రతివిహాయగమ్యతే।

దేవీ। అజ్జఉత్త ! అలఙ్ఘిదపుణ్ణో సమ్పదం ణిఅమో।

భా। ఆర్యపుత్ర ! అలంఘితపుణ్యస్సాంప్రతంనియమః।

(ఇతిసపరిజనానిష్క్రాంతా)

ఉర్వ। హళా ! పిఅకలత్తో రాఏసీ ; ణఉణ హిఅఅం ణిఅత్తా ఇదుం సక్కుణోమి ।

భా। అయిప్రియకళత్రోరాజర్షిః ; నపునర్హృదయం నివర్తయితుం శక్నోమి ।

చిత్ర। కధం త్థిరాసో ణిఅత్తీఅది ?

భా। కథంస్థిరాశానివర్త్యతే ?

రాజా। (ఆసనముపసృత్య) వయస్య ! దూరంగతా దేవీ।

విదూ। భణ వీసద్ధో, జం సి వత్తుకామో ; అసజ్ఝో త్తి పరిచ్చిదిఅ ఆఉరో విఅ వేజ్జేణ అఇరేణ ముక్కో తత్తభోదీఏ భవం।

భా। భణవిశ్వస్తో, యదసివక్తుకామః ; అసాధ్యఇతిపరిచ్ఛిద్యాతురఇవ వైద్యేనఅచిరేణముక్తస్తత్రభవత్యాభవాన్।

రాజా। అపినామోర్వశీ ?

ఉర్వ। (ఆత్మగతం) అజ్జకదత్థా భవే।

భా। అద్యకృతార్థాభవేత్ , । ఉర్వశీతి శేషః।

రాజా ।

శ్లో॥ గూఢంనూపుర - శబ్దమాత్రమపిమేకాంతంశ్రుతౌపాతయేత్
పశ్చాదేత్యశనైఃకరోత్పలపుటేసంవృత్యవాలోచనే।
హర్మ్యేఽస్మిన్నవతీర్యసాధ్వసవశాన్మన్దాయమానాబలా
దానీయేతపదాత్పదంచతురయాసఖ్యాప మోపాంతికమ్॥

చిత్ర। హళా ఉవ్వసీ! ఇదందావ సేమణోరహంసంపాదేహి।

ఛా। అయిఉర్వశీ! ఇమంతావదస్యమనోరథంసంపాదయ।

ఉర్వ। (ససాధ్వసమ్) కీడిస్సం దావ।

ఛా। క్రీడిష్యామితావత్।

(ఇతిపృష్ఠేనాగత్యరాజ్ఞోలోచనేసంవృణోతి। చిత్రలేఖావిదూషకం సంజ్ఞాఽలంభయతి)

రాజా। (స్పర్శంరూపయిత్వా) సఖే! నఖలునారాయణోరుసంభవా వరోరుః?

విదూ। కథం భవం అవగచ్ఛది?

ఛా। కథంభవానవగచ్ఛతి।

రాజా। కిమత్రజ్ఞేయమ్?

ప॥ అన్యత్కథమివపులకైః కలితంమమగాత్రకంకరస్పర్శాత్।
నోచ్ఛ్వసితితపనకిరణైశ్చంద్రస్యేవాంశుభిఃకుముదమ్॥

ఉర్వ। అమ్మహే! వజ్జలేవఘడిదం విఅమే హత్థజుఅలం ణ సమత్థా మ్హి అవణేదుం।

ఛా। ఆశ్చర్యం వజ్రలేపఘటితమివమే హస్తయుగళం నసమర్థాఽస్మి అపనేతుమ్।

(ఇతిముకుళితాక్షీచక్షుషోహస్తావపనీయససాధ్వసాతిష్ఠతి। కథంచిదుపసృత్య) జఅదు జఅదు మహారాఓ।

ఛా। జయతుజయతుమహారాజః।

చిత్ర। సుహం దే వఅస్సస్స।

ఛా। సుఖంతేవయస్యస్య।

రాజా। నన్వేతదుపపన్నం।

ఉర్వ। హళా! దేఈఏ దిణ్ణో మహారాఓ; అదో సేప్పణయవదీ విఅ సరీరసంగదమ్హి; మా క్ఖు మం పురోభాఇణి త్తిసమత్థేసి।

ఛా। అయి దేవ్యాదత్తో మహారాజః ; అతోఽస్య ప్రణయవతీవ శరీరసంగతాస్మి ; మాఖలుమాం పురోభాగినీతి సమర్థయ।

విదూ। కథం ఇధ జ్జేవ తుమ్హాణం అత్థం ఇదో సూరో ?

ఛా। కథమిహైవ యువయోరస్తమితస్సూర్యః ?

రాజా। (ఉర్వశీమవలోక్య)

ప॥ దేవ్యాదత్తఇతియద్వ్యాపారంవ్రజసిమేశరీరేస్మిన్।
ప్రథమంకస్యానుమతేచోరితమయి ! మేత్వయాహృదయమ్ ॥

చిత్ర। వఅస్స ! నిరుత్తరాఏసా ; మమసంపదం విణ్ణవిఅం సుణీఅదు।

ఛా। వయస్య! నిరుత్తరాఏషా; మమసాంప్రతంవిజ్ఞప్తిః శ్రూయతాం।

రాజా। అవహితోఽస్మి।

చిత్ర। వసంతానంతరం ఉణ్ణసమఏభఅవం సుజ్జో మఏ ఉవఅరిదవ్వో; తా జధా ఇఅం పిఅసహీ సగ్గస్సణ ఉక్కణ్ఠేది, తధా వఅస్సేణ కాదవ్వం।

ఛా। వసంతానంతరం ఉష్ణసమయే భగవాన్ సూర్యో మయోపచరితవ్యః; తస్మాద్యథా ఇయం ప్రియసఖీ స్వర్గస్యనోత్కంఠతే తథా వయస్యేన కర్తవ్యమ్।

విదూ। కిం వా సగ్గే సుమరిదవ్వం, ణతత్థ ఖాయీఅది, ణ వాపీఅది; కేవలమణిమిసేహిం అచ్ఛీహిం మీణదా అవలంబీఅది।

ఛా। కింవాస్వర్గేస్మర్తవ్యం, నతత్రఖాద్యతే, నవాపీయతే, కేవలమనిమిషైరక్షిభిర్మీనతావలంబ్యతే।

రాజా।

వయస్య॥ ప॥ అనిర్దేశ్యసుఖంస్వర్గంకథంవిస్మారయిష్యతే।
అనన్యనారీసామాన్యోదాసశ్చాయంపురూరవాః॥

చిత్ర। అణుగ్గహీదమ్హి। హళా ఉవ్వసి అకాదరా భవిఅ విసజ్జేహి మం।

ఛా। అనుగృహీతాస్మి, అయి ఉర్వశి అకాతరాభూత్వా విసర్జయమాం।

ఉర్వ। చిత్రలేఖాం పరిష్వజ్య సకరుణమ్) సహి మా క్ఖు మం విసుమరేసి!

ఛా। సఖి మాఖలుమాం విస్మరిష్యసి।

చిత్ర। (సస్మితమ్) వఅస్సేణసంగదాతుమం మఏ ఏవ్వంజాచిదవ్వా।
ఛా। వయస్యేనసంగతాత్వంమయా ఏవంయాచితవ్యా।

(ఇతిరాజానం ప్రణమ్యనిష్క్రాంతా)

విదూ। దిట్ఠిఆ మణోరహసిద్ధీఏ వఢ్ఢదుభవం।
ఛా। దిష్ట్యామనోరథసిద్ధ్యావర్ధతాంభవాన్।
రాజా। ఇమాంతావన్మనోరథసిద్ధింపశ్య।
ప॥ సామంతమౌళిమణిరంజితపాదపీఠ
మేకాతపత్రమవనేర్నతథాప్రభుత్వమ్।
అస్యాస్సఖే చరణయోరహమద్యకాంత
మాజ్ఞాకరత్వమధిగమ్యయథాకృతార్థః॥
ఉర్వ। ణత్థిమే వాఆవిహవో అదో అవరం మంతిదుం।
ఛా। నాస్తిమేవాచావిభవోతోపరంమంత్రయితుమ్।
రాజా। (ఉర్వశీంహస్తేనావలంబ్య) అహో అవిరుద్ధసంవర్ధనమేతది
దానీమీప్సితలంభానామ్।
యతః॥ ప॥ పాదాస్తఏవశశినస్సుఖయంతిగాత్రం,
బాణాస్తఏవమదనస్యమనోనుకూలాః।
సంరంభరూక్షమివసుందరి యద్యదాసీత్,
త్వత్సంగమేనమమతత్తదివానునీతమ్॥
ఉర్వ। అవరద్ధామ్హి చిరఆరిఆ మహారాఅస్స।
ఛా। అపరాద్ధాస్మిచిరకారికామహారాజస్య।
రాజా। సుందరి మామైవమ్।
ప॥ యదేవోపనతందుఃఖంసుఖంతద్ధిరసాంతరమ్।
నిర్వాణాయతరుచ్ఛాయాతప్తస్యహివిశేషతః॥
విదూ। భోది సేవిదా పదోసరమణీఆ చందపాదా ; సమఓ దేగేహ
ప్పవేసస్స।

చ్చా। భవతి సేవితాః ప్రదోషరమణీయాశ్చంద్రపాదాః ; సమయస్తే గృహప్రవేశస్య ।

రాజా। తేనహిసఖ్యామార్గమాదేశయ।

విదూ। ఇదోఇదోభోదీ।

చ్చా। ఇతఇతోభవతీ।

(ఇతిపరిక్రామంతి)

రాజా। సుందరి ఇయమిదానీం మేప్రార్థనా।

ఉర్వ। కేరిసీ సా।

చ్చా। కీదృశీసా।

రాజా॥ ప॥ అనధిగతమనోరథస్యపూర్వం
శతగుణితేవగతామమత్రియామా।
యదితుతవసమాగమేతథైవ
ప్రసరతిసుభ్రు తతఃకృతీభవేయమ్॥

(ఇతి నిష్క్రాంతాః)

ఇతి తృతీయోంకః.

శ్రీ ర స్తు.

విక్రమోర్వశీయనాటకే - చతుర్థోంకః.

—(నేపథ్యేసహజన్యాచిత్రలేఖయోః ప్రావేశిక్యాత్పత్తికా)—

ప॥ పిఅసహీ-విఓఅ-విమణా సహీసహీఆ వాఉలా సముల్లసఇ।
సూరకర-పస్సవిఅసిఅ-తామరసే సరవరుస్సంగే॥

ఛా॥ ప్రియసఖీ-వియోగ-విమనాః సఖీసహితా వ్యాకులా సముల్లసతి।
సూర్యకరస్పర్శవికసితతామరసే సరోవరోత్సంగే ॥

(తతః ప్రవిశతి సహజన్యా చిత్రలేఖా చ)

చిత్ర। (ప్రవేశాంతరేద్విపదికయా దిశోవలోక్య)

ప॥ సహఅరి-దుక్ఖాలిద్ధఅం సరవరఅమ్మి సిణిద్ధఅం।
వాహోవా-వగ్గిఅ-ణఅణఅం తమ్మఇ హంసీజుఅలఅం ॥

ఛా॥ సహచరీదుఃఖాలీఢకం సరోవరే స్నిగ్ధకం।
బాష్పావల్గితనయనకం తామ్యతి హంసీయుగళకమ్॥

సహ। (సఖేదమ్) సహి చిత్తలేహే! మిలాఅమాణసఅవత్తకసణా దే ముహచ్ఛాఆ హిఅఅస్స అసుత్థిదం సూఏది; తాకథేహి స్సే అణివ్విదకారణం, జేణ దే సమాణదుక్ఖా హోమి।

చ్ఛా। సఖిచిత్రలేఖే! మ్లాయచ్చ్యుతపత్రకృష్ణా తేముఖచ్ఛాయాహృద యస్యాఅనుస్థతాంసూచయతి ; తత్కథయమేఅనిర్వృతికారణంయేనతేసమా నదుఃఖాభవామి।

చిత్ర। సహి! అచ్ఛరావావారపజ్జాఏణ తత్థభఅదో సుజ్జస్స ఉఅత్థా ణే వట్టంతీ పిఅసహీఏ విణా వస్సంతసమఓ ఆఅదో త్తి, వలిఅం ఉక్కంఠి దోమ్హి।

చ్ఛా। సఖి! అప్సరోవ్యాపారపర్యాయేణ తత్రభవతఃసూర్యస్యోప స్థానే వర్తమానా, ప్రియసఖ్యా వినావర్షత్సమయఆగతఇతి, బలవదుత్కంఠి తాస్మి।

సహ। సహి! ఆణామి వో అణ్ణోణ్ణగదం పేమ్మం ; తదో తదో ?

చ్ఛా। సఖి జానామియువయోరన్యోన్యగతంప్రేమ ; తతస్తతః

చిత్ర। తదో ఇమేసుం దిఅసేసుం కో ణు హి వుత్తంతో వట్టది? త్తి ప్పణిధాణట్ఠిదాఏ మఏ అచ్చాహిదం ఉఅలద్ధం।

చ్ఛా। తతఏషుదివసేషుకోనుహివృత్తాంతోవర్తతే? ఇతిప్రణిధానస్థిత యామయాఅత్యాహితముపలబ్ధమ్।

సహ। కేరిసంతం।

చ్ఛా। కీదృశంతత్।

చిత్ర। (సకరుణమ్) ఉవ్వసీ కిల తం రాఏసిం లచ్ఛీసణాహం గేణ్హిఅ అమచ్చేసుం నివేసిదరజ్జధురం కేలాస-సిహరుద్దేసే గంధమాదణవణం విహరి దుం గదా।

చ్ఛా। ఉర్వశీకిలతంరాజర్షింలక్ష్మీసనాథం గృహీత్వాఅమాత్యేషునివే శితరాజ్యధురంకైలాసశిఖరోద్దేశేగంధమాదనవనంవిహర్తుంగతా।

సహ। (సశ్లాఘమ్) సహి సో సంభోఓ జో తారిసేసుం ప్పదేసేసుం; తదో తదో।

చ్ఛా। సఖి సస భోగః, యఃతాదృశేషు ప్రదేశేషు తతస్తతః।

చిత్ర। తదో తహిం మందాఇణీతీరే సికదాపవ్వదేహిం కీలమాణా ఉదలవతీ ణామ విజ్జాహరదారిఆ తేణ రాఏసిణా ఖణం ణిజ్ఝాఇద త్తి కదుఅ కువిదా మే పిఅసహీ ఉవ్వసీ।

ఛ్ఛా। తతస్తత్రమందాకినీతీరేసి కతాపర్వతైః క్రీడంతీ ఉదకవతీనామవిద్యాధరదారికా తేన రాజర్షిణా క్షణం నిధ్యాతేతికృత్వా కుపితా మే ప్రియసఖీ ఉర్వశీ।

సహ। అసహణా క్ఖు సా దురారూఢో అ సేప్ప ణఓ తా భవిదవ్వదా ఏత్థబలవదీ తదో తదో

ఛ్ఛా। అసహనాఖలుసా దూరారూఢశ్చాస్యాః ప్రణయః తస్మాద్భవితవ్యతాత్రబలవతీ, తతస్తతః

చిత్ర। తదో సా భత్తుణో అణుణఅం అప్పడివజ్జమాణా గురుసావసమ్మూఢహిఅఆ విసుమరిద-దేవదా-ణిఅమా కణ్ణఆజణపరిహరణీఅం కుమాలవణం పవిట్టా పవేసాణంతరం అకాణణోపంతవత్తిలదాభావేణ పరిణదం సే రూవం।

ఛ్ఛా। తతఃసాభర్తురనునయమప్రతిపద్యమానా గురుశాపసమ్మూఢహృదయావిస్మృతదేవతానియమా కన్యకాజనపరిహారణీయం కుమారవనంప్రవిష్టా ప్రవేశానంతరంచకాననోపాంతవర్తిలతాభావేనపరిణతమస్యారూపమ్।

సహ। (సశోకమ్) సవ్వధా ణత్థి విహిణో అలంఘణీఅంణామ, జేణ తారిసస్స రూవస్స అణ్ణారిసో జ్జేవ పరిణామో సంవుత్తో తదో తదో

ఛ్ఛా। సర్వధానాస్తివిధేరలంఘనీయంనామ, యేనతాదృశస్య రూపస్యాన్యాదృశఏవపరిణామస్సంవృత్తః తతస్తతః।

చిత్ర। తదో సోవి తస్సింజ్జేవ కాణణే పిఅసహీం అణ్ణేసఅంతో ఉమ్మత్తీభూదో ఇదో ఉవ్వసీ తదో ఉవ్వసీ త్తి కదుఅ అహోరత్తాఇం అదివాహేది (నభసోఽవలోక్య) ఏదిణా ఉణ నివ్విదాణం పి ఉక్కంఠాఆరిణా మే హోదఏణ అప్పదీఆరో భవిస్సది త్తి తక్కేమి।

చ్ఛా। తతస్సోఽపితస్మిన్నేవకాననేప్రియసఖీమన్విష్యన్నన్మత్తీభూతః ఇతఉర్వశీతతఉర్వశీతికృత్వాఅహోరాత్రానతివాహయతి। ఏతేనపునర్నిర్వృతానామపి ఉత్కంఠాకారిణామేఘోదయేనా ప్రతీకారో భవిష్యతీతి తర్కయామి।

* (అత్రాంతరేజంభలికా)

ప॥ సహఅరి-దుక్ఖాలిద్ధఅం సరవరఅమ్మి సిణిద్ధఅం।
అవిరల-వాహజలోణ్ణఅం తమ్మఇ హంసీజుఅలఅం॥
చ్ఛా॥ సహచరీదుఃఖాలీఢకంసరోవరేస్నిగ్ధకమ్।
అవిరళబాష్పజలోన్నకంతామ్యతిహంసీయుగళకమ్॥
సహ। సహి అత్థి కోవి సమాగమోవాఓ।
చ్ఛా। సఖి అస్తికోపిసమాగమోపాయః।
చిత్ర। గోరీచరణ- రాఅసంభవం సంగమణిం వజ్జిఅకుదోసే సమాగమోవాఓ।
చ్ఛా। గౌరీచరణరాగసంభవం సంగమణిం వర్జయిత్వాకుతోస్యాస్సమాగమోపాయః

సహ। ణ ఈదిసా ఆకిదివిసేసా చిరం దుఃఖభాఇణో హోంతి ; తా అవస్సం కోవి అణుగ్గహణిమిత్తభూఓ సమాగమోవాఓ భవిస్సది త్తి తక్కేమి (ప్రాచీందిశంవిలోక్య) తా ఏహి ఉదఅహివస్స భఅవదో సుజ్జస్స ఉవత్థాణం కరేమ్హ।

ఛా। నేదృశాఆకృతివిశేషాశ్చిరందుఃఖభాగినోభవంతి ; తదవశ్యంకోపి అనుగ్రహనిమిత్తభూతఃసమాగమోపాయోభవిష్యతీతితర్కయామి ; తదేహి ఉదయాధిపస్యభగవతస్సూర్యస్యోపస్థానంకుర్వః।

* (అత్రాంతరేఖండధారా)

---

* జంభలికాలక్షణంయథాభరతః॥ ,,షద్ధాద్విపదికాగీతిః సైవజంభలికోచ్యతే,,

* ఖండధారాః—తల్లక్షణంయథాభరతః ॥ చతుర్దశకలాయుక్తైశ్చతుర్భిశ్చరణైరిహ। ఖండాఖ్యాద్విపదీగీతిఃఖండధారాపిసాభవేత్॥

ప॥ చింతాదుమ్మిఅమాణసిఆసహఅరి- దంసణలాలసిఆ।
విఅసిఅ- కమల- మణోహరఏవిహారఇహంసీసరవరుఏ॥

ఛా॥ ప॥ చింతాదూనమానసికాసహచరీదర్శనలాలసికా।
వికసితకమలమనోహరేవిహరతిహంసీసరోవరే॥

(ఇతినిష్క్రాంతే। ప్రవేశకః)

(నేపథ్యేపురూరవసఃప్రావేశిక్యాక్షిప్తికాచ)

ప॥ గహణం గఇన్దణాహో పిఅ- విరహుమ్మాఅ- పఅఅిఅ- విఆరో।
విసఇతరు- కుసుమ- కిసలఅ- భూసిఅ- ణిఅదేహ- పబ్భారో॥

ఛా॥ ప॥ గహనంగజేంద్రనాథః ప్రియావిరహోన్మాదప్రకటితవికారః।
శవితితరుకుసుమకిసలయభూషితనిజదేహప్రాగ్భారః॥

(తతఃప్రవిశత్యాకాశబద్ధలక్ష్యస్సోన్మాదోరాజా)

రాజా। (సక్రోధం) ఆదురాత్మన్ రక్షః ! తిష్ఠతిష్ఠ, మమప్రియత మామాదాయక్వగచ్ఛసి? (విలోక్య) కథంశైల శిఖరాద్గగనముపేత్య బాణై ర్మామభివర్షతి।

(ఇతిలోష్టం గృహీత్వాహంతుంధావన్, అనంతరే ద్విపదికయా ఽవలోక్య)

ప॥ హిఅఆహిఅ- పిఅదుక్ఖఓ సరవరుఏ ధుఅపక్ఖఓ।
బాహోవగ్గిఅ- ణఅణఓ తమ్మఈ హంసజుఅణఓ॥

ఛా॥ ప॥ హృదయాహితప్రియాదుఃఖకఃసరోవరేధుతపక్షకః।
బాష్పవల్గితనయనకస్తామ్యతిహంసయువకః॥

(విభావ్యసకరుణమ్) కథమ్.

ప॥ నవజలధరస్సన్నద్ధోఽయం, నదృప్తనిశాచరః,
సురధనురిదందూరాకృష్టం, ననామశరాసనమ్ ।

అయమపిపటుర్ధారాసారో, నబాణపరంపరా,
కనకనికషస్నిగ్ధావిద్యుత్, ప్రియామమనోర్వశీ॥

(ఇతిమూర్ఛితఃపతతి। పునర్ద్విపదికయోత్థాయనిశ్వస్య)

ప॥ మఇజాణిఅం, మిఅలోఅణిం ణిసిఅరు కోవి హరఇ।
జావ ణుణవతలి- సామల ధారాహరు వరిసేఇ॥

ఛా॥ ప॥ మయాజ్ఞాతం, మృగలోచనీంనిశాచరఃకోపిహరతి।
యావన్నునవతటిచ్ఛ్యామలోధారాధరోవర్షతి॥

(ఇతిసకరుణంవిచింత్య) తత్ఖలుక్వనుగతాస్యాత్ ?
క్వాపి।
ప॥ తిష్ఠేత్కోపవశాత్ప్రభావపిహితా ? దీర్ఘంనసాకుప్యతి;
స్వర్గాయోత్పతితాభవేత్ ?, మయిపునర్భావార్ద్రమస్యామనః॥

(సరోషమ్)
తాంహర్తుంవిబుధద్విషోపిహినమేశక్తాఃపురోవర్తినీమ్ ;
సాచాత్యంతమగోచరంనయనయోర్యాతేతికోఽయంవిధిః ॥

(ద్విపదికయాదిశోఽవలోక్యనిశ్వస్యసాస్రం) అహో !
అపరావృత్తభాగధేయానాం దుఃఖందుఃఖానుబద్ధమేవ ।
కుతః ।
ప॥అయమేకపదేతయావియోగఃప్రియయాచోపనతస్సుదుస్సహో మే।
నవవారిధరోదయాదహోభిర్భవితవ్యంచనిరాతపత్వరమ్యైః॥

(అనంతరేచర్చరీ)

ప॥ జలహర ! సంహరఏహ కోవ మఇ ఆఢత్తఓ,
అవిరళ- ధారాసారాక్వంత- దిసాముహఓ।
ఏ ! మఇ పుహవి భమంతే జఇ పిఅ పేక్ఖిహిమి,
తవ్వెజం జుకరీహిసి, తం తు సహిహిమి ॥

ఛా॥ ప॥ జలధర ! సంహరఅత్రకోపంమయాఆజ్ఞప్తః,

అవిరళధారాసారాక్రాంతదిఙ్ముఖః।

అయే ! అహాంపృథివీంభ్రమస్యదిప్రియాంప్రేక్షిష్యే ,

తదాయద్యత్కరిష్యసితత్తత్సహిష్యే॥

(చర్చరికయావిచింత్య)

వృథాఖలుమయామనసఃసంతాపవృద్ధిరుపేక్ష్యతే। యదామునయో- ప్యేవంవ్యాహరంతి 'రాజాకాలస్యకారణమ్' ఇతి । తత్కిమహామేనంజలధరసమయంప్రత్యాదిశామి।

(విహస్యఉత్థాయ, యదామునయో-ప్యేవంవ్యాహరంతీతిపునః పఠిత్వా) భవతుప్రత్యాదిశామి ।

(అనంతరేచర్చరీ)

ప॥ గన్ధమ్మాఇఅ- మహుఅర- గీఏహిం

వజ్జంతేహింపరహుఅదూరేహిం ।

పసరిఅ- పవణువ్వేల్లి అ- పల్లవ- ణిఅరూ

సులలిఅ- వివిహపఆరేహింణచ్చఇకప్పఅరూ॥

ఛా॥ గంధోన్మాదితమధుకరగీతైర్వాద్యమానైఃపరభృతతూర్యైః।ప్రసృతపవనోద్వేల్లితపల్లవనికరఃసులలితవివిధప్రకారేణనృత్యతికల్పతరుః॥

(తేననర్తిత్వా)

అథవానప్రత్యాదిశామి ; యత్రాప్రావృషేణ్యైరేవచిహ్నైస్సంప్రతిమహారాజోపచారః క్రియతే।

(విహస్యపునర్గన్ధమ్మాఇఅఇతిపఠిత్వా)

కథమితి?

ప॥ విద్యుల్లేఖాకనకరుచిర శ్రీవితానం మమాభ్రం

వ్యాధూయంతే నిచుళతరుభిర్మంజరీ చామరాణి।

ధర్మచ్ఛేదాత్పటుతరగిరో వందినో నీలకంఠా
ధారాసారోపనయనపరా నైగమాశ్చాంబువాహాః॥

(పునశ్చర్చరీ) భవతు; కింపరిచ్ఛదశ్లాఘయా। యావదస్మిన్కాననే ప్రియాంప్రణష్టామన్వేషయామి॥

(పాతస్యాంత రేభిన్నకః)

ప॥ దఇఆరహిఓఅహిఅం దుహిఓ
విరహాణుగఓ పరిమంథరఓ।
గిరికాణణఏకుసుముజ్జలఏ
గఅజూహవఈ ఉఅ ఝీణగఈ॥

ఛా॥ ప॥ దయితారహితోధికందుః ఖితో విరహానుగతః పరిమంథరకః।
గిరికాననకేకుసుమోజ్జ్వలకే గజయూథపతిః పశ్యక్షీణగతిః॥

(అనంతరే ద్విపదికయా పరిక్రమ్యావలోక్య చ, సహర్షమ్)

హంతహంత! వ్యవసితస్య మే సంవర్ధసంవృత్తమ్।

ప॥ ఆరక్తకోటిభిరియంకుసుమైర్నవ కందళీమలినగర్భైః।
కోపాదంతర్బాష్పే స్మరయతిమాంలోచనే తస్యాః॥

ఇతోగతేతికథంమయా ఖలుతత్రభవతీసూచయితవ్యా? యతః,

ప॥ పద్భ్యాంస్పృశేద్వసుమతీంయదిసాసుగాత్రీ
మేఘాభివృష్టసికతాసువనస్థలీషు।
పశ్చాన్నతాగురునితంబతయాతతోఽస్యాః
దృశ్యేతచారుపదపఙ్క్తిరలక్తకాంకా॥

(ద్విపదికయాపరిక్రమ్యావలోక్య చ) హంత హంత? ఉపలబ్ధముపలక్షణం, యేనతస్యాః కోపనాయాః సరసమున్నీయతేమార్గః।

ప॥ హృతోష్ఠరాగైర్నయనోదబిందుభి
ర్నిమగ్ననాభేర్నిపతద్భిరంకితమ్।

చ్యుతం రుషా భిన్నగతేరసంశయం
శుకోదరశ్యామమిదం స్తనాంశుకమ్॥

భవత్వాదాస్యేతావత్ (పరిక్రమ్య విభావ్య చ సాస్రమ్) । కథం సేంద్రగోపం శాద్వలమిదం స్థానం! తత్కుతోఽస్మిన్నపి నే ప్రియా ప్రవృత్తిమాగమయేయమ్?। (విలోక్య) అయమాసారోచ్ఛలిత శైలతటస్థలీ పాషాణమధిరూఢః।

ప॥ ఆలోకయతి పయోదాన్ ప్రబలపురోవాతనర్తితశిఖండః!
కేకాగర్భేణ శిఖీ దూరోన్నమితేన కంఠేన॥

భవతు, యావదేనం పృచ్ఛామి।

* (అనంతరే ఖండకః)

ప॥ సంపత్తవిసూరణఓ, తురిఅం పరవారణఓ!
పిఅఅమదంసణలాలసఓ గఅవరు విమ్హిఅ- మాణసఓ॥

ఛా॥ ప॥ సంప్రాప్తవిసూరణక స్త్వరితం పరవారణకః।
ప్రియతమాదర్శనలాలసకో గజవరో విస్మితమానసకః॥

(తేనఖండకాంతరే చర్చరీ)

ప॥ వరహిణపభ్ఖ! పణిఅబ్భత్థేమి; ఆఅక్ఖహి మే తా,
ఏత్థ అరణ్ణే భమంతే జఇ పఇ దిట్ఠో సా మహు కంతా।
ణిసమ్మఇ మిఅంకసరిసే వఅణే, హంసగఈ,
ఏ చిహ్ణే జాణీహిసి, ఆఅక్ఖిఉ తుజ్ఝు మఈ॥

ఛా॥ ప॥ బర్హిణప్రభో! త్వామభ్యర్థయే; ఆచక్ష్వ మే తత్
అత్రారణ్యే భ్రమతా యది త్వయా దృష్టా సా మమ కాంతా।
నిశామయ, మృగాంకసదృశం వదనం హంసగతిః
ఏతచ్చిహ్నం జ్ఞాస్యసి? ఆఖ్యాతం తుభ్యం మయా॥

---

* ఖండకలక్షణం యథా భరతః ॥ పూర్వం చతుర్వింశతిభిరష్టావింశతిభిః పరమ్। మాత్రాభిరిహ యస్యార్ధం ఖండకః స ప్రకీర్తితః॥

(చర్చరికయోపవిశ్య అంజలింబద్ధ్వా)

ప॥ నీలకంఠ? మమోత్కంఠా, వనేఽస్మిన్వనితా త్వయా।
దీర్ఘాపాంగాసితాపాంగ! దృష్టాదృష్టిక్షమాభవేత్॥

(చర్చరికయావిలోక్య) కథమదత్త్వైవప్రతివచనంనర్తితుమారబ్ధః।

(పునశ్చర్చరీ)

తత్కింనఖలుప్రహర్షకారణమస్య ; ఆంజ్ఞాతమ్।

ప॥ మృదుపవనవిభిన్నోమత్ప్రియాయాఃప్రణాశాత్
ఘనరుచిరకలాపోనిస్సపత్నోద్యజాతః।
రతివిగళితబంధేకేశపాశేసుకేశ్యాః
సతికుసుమసనాథేకంహరేదేషబర్హః॥

భవతు, పరవ్యసనసుఖితంనపునరేనంపృచ్ఛామి।

(ద్విపదికయాదిశోఽవలోక్య)

అయే ! ఇయమాంతపాంతసంధుక్షితమదాజంబూవిటపమధ్యాస్తేప
రభృతా, విహగేషుపండితైషాజాతిః; యావదేనాంపృచ్ఛామి।

✻ (అత్రాంతరేఖురకః)

ప॥ విజ్జాహరకాణణలీణఓ
దుక్ఖవిణిగ్గఅబాహుప్పీడఓ।
దూరోసారిఅ-హిఅఅణందఓ
అంబరమాణేణ భమఇ గఇందఓ॥

ప॥ విద్యాధరకాననలీనకోదుఃఖవినిర్గతబాష్పోత్పీడకః।
దూరోత్సారితహృదయానందకోఽమ్బరమానేనభ్రమతిగజేంద్రకః॥

✻ ఖురకోనృత్యవిశేషః.

(ఖురకానంతరేచర్చరీ)

ప॥ పరహుఅ మహుర- పలావిణికంతీ
ణందణవణ- సచ్ఛంద- భమంతీ।
జఇ పఇ పిఅఅమ సా మహు దిట్ఠా,
తా ఆఅక్ఖహి మహు పరపుట్ఠా॥

ప॥ పరభృతేమధురప్రలాపిని! కాంతానందనవనేస్వచ్ఛందంభ్రమంతీ।
యదిత్వయాప్రియతమాసామమదృష్టా,తదాచక్ష్వమహ్యంపరపుష్టే॥
(ఏతదేవనర్తిత్వావలంబికయోపసృత్యజానుభ్యాంస్థిత్వా)

భవతి।

ప॥ త్వాంకామినోమదనదూతిముదాహరంతి,
మానాపమాననిపుణాంత్వమమోఘమంత్రమ్।
తామానయప్రియతమాంమమవాసమీపం
మాంవానయాశు, మృధుభాషిణి। యత్రకాంతా॥

(వామకేనకించిద్వలిత్వాఆకాశే) కిమాహభవతీ కథంత్వామేవమనురక్తమపహాయగతేతి।

(అగ్రతోఽవలోక్య) భవతి।

ప॥ కుపితానతుకోపకారణంసకృదప్యాత్మగతంస్మరామ్యహమ్।
ప్రభుతారమణేషుయోషితాంనహిభావస్ఖలితాన్యపేక్షతే॥

(ససంభ్రమముపవిశ్య,అనంతరంజానుభ్యాంస్థిత్వా,కుపితేతిపఠిత్వా,విలోక్యచ)

కథంకథా విచ్ఛేద కారిణీ స్వకార్యేవ్యాసక్తా । అథవాసుష్ఠుఖల్విదముచ్యతే ।

ప॥ మహదపిపరదుఃఖంశీతలంసమ్యగాహుః
ప్రణయమగణయిత్వాయన్మమాపద్గతస్య।

అధరమివమదాం ధాపాతుమేషా ప్రవృత్తా
ఫలమభినవపాకం రాజజంబూద్రుమస్య॥

తదేవం గతేఽపి ప్రియేవ మేమంజు స్వనేతిన మేకోపోస్యామ్ ; సుఖమాస్తాం భవతీ ; సాధయామస్తావత్।

(ఉత్థాయద్విపదికయాపరిక్రమ్యావలోక్యచ)

అయే ! దక్షిణేనవనధారం ప్రియాచరణనిక్షేపశంసీనూపురశబ్దః। యావదేనమనుగచ్ఛామి ।

(కకుభేన, షడుపభంగాః)

ప॥ పిఅఅమ- విరహ- కిలామిఅవఅణఓ,
అవిరళ- వాహజలాఉళ- ణఅణఓ।
దుస్సహదుక్ఖ- విసంఠుల- గమణఓ
పసరిఅ- ఉరుతావ- దీవిఅ- అంగఓ।
అహిఅం దుమ్మిఅ- మాణసఓ దరిఅం గఓ
కాణణే పరిభమఇ గఇందఓ॥

ఛా॥ ప॥ ప్రియతమావిరహక్లాంతవదనకోఽవిరళబాష్పజలాకులనయనకః।
దుస్సహదుఃఖవిసంష్ఠులగమనకః, ప్రసృతోరుతాపదీపితాంగకః।
అధికందూనమానసకోదరితంగతఃకాననే పరిభ్రమతి గజేంద్రక॥

(అనంతరేద్విపదికయాదిశోఽవలోక్య)

ప॥ పిఅకరిణీ- విచ్ఛేఇఅఓ, గురుసోఆణలదీవిఅఓ।
వాహజలాఉల- లోఅణఓ, కరివరభమఇసమాఉలఓ॥

ఛా॥ ప॥ ప్రియకరిణీవిచ్ఛేదితకో గురుశోకానలదీపితకః।
బాష్పజలాకులలోచనకఃకరివరోభ్రమతిసమాకులకః॥

(సకరుణం) హాధిక్ కష్టమ్।

ప॥ మేఘశ్యామాదిశోదృష్ట్వామానసోత్సుకచేతసా।
కూజితంరాజహంసేన నేదంనూపురశింజితమ్॥

(ఇతిపరిత్యోత్థాయ)

భవతు, యావదేతేమానసోత్సుకాఃపతత్రిణః సరసోఽస్మాన్నోత్పతంతి, తావదేతేభ్యఃప్రియాప్రవృత్తిమాగమయేయమ్।

* (వలంతికయోపసృత్యజానుభ్యాంస్థిత్వా)

హంహోజలవిహంగమరాజ!

ప॥ పశ్చాత్సరఃప్రతిగమిష్యసిమానసంత్వం
పాథేయముత్సృజబిసంగ్రహణాయభూయః।
మాంతావదుద్ధరశుచోదయితాప్రవృత్త్యా,
స్వార్థాత్సతాంగురుతరాప్రణయిక్రియైవ॥

(తిర్యగవలోక్య)

అయే! యథాఉన్ముఖమాలోకయతి, తథావ్యక్తం, ప్రవాసోత్సుకమనసామయానదృష్టేత్యాహ।

(ఉపవిశ్యచర్చరీ)

అరేరేహంసాః! కింగోఇజ్జఇ?

ఛా॥ అరేరేహంసాః! కింగోప్యతే?

(ఇతినర్తిత్వాఉత్థాయ)

ప॥ యదిహంసగతానతేనతభ్రూః
సరసోరోధసిదృక్పథంప్రియామే।
మదఖేలపదంకథంనుతస్యాః
సకలంచోరగతంత్వయాగృహీతమ్॥

గఇఅణుసారే మఇ లక్ఖిజ్జఇ।

ఛా॥ గత్యనుసారేణమయాలక్ష్యతే॥

(చర్చరికయోపసృత్యాంజలింబద్ధ్వా)

ప॥ హంస! ప్రయచ్ఛమేకాంతాంగతిరస్యాస్త్వయాహృతా।
విభావితైకదేశేనదేయంయదభియుజ్యతే॥

---

* వలంతికా– గీతివిశేషః.

(పునశ్చర్చరీ)

ప॥ కఇ పఇ సిక్ఖిఅ ఏ గఇలాలస ! ।
సా పఇ దిట్ఠీ జహణభరాలస॥

ఛా॥ ప॥ కుత్రత్వయా శిక్షితమేతత్ గతిలాలస।
సా త్వయా దృష్టా జఘనభరాలసా॥

పునశ్చర్చరీ। సా నను యం హంస ! (ప్రయచ్ఛేత్యాది పఠిత్వా, పునశ్చర్చరికయా సాక్షేపం హంస ప్రయచ్ఛేత్యాదిపఠిత్వా, ద్విపదికయా నిరూప్య) ఏష స్తేయానుశాసీ రాజేత్యతిభయాదుత్పతితః ;

యావదన్యమవకాశమవగాహిష్యే।

(ద్విపదికయా పరిక్రమ్యావలోక్య చ)

అయే ! ప్రియాసహాయ- శ్చక్రవాక- స్తిష్ఠతి ; యావదేనం గచ్ఛామి॥

* (అనంతరే కుటిలికా)

ప॥ మమ్మర- రణిఅ- మణోహరఏ,

* (మందఘటీ)

కుసుమిఅ- తరువర- పల్లవిఏ।

(చర్చరీ)

దఇఆవిరహుమ్మాఇఅఓ
కాణణే భమఇ గఇందఓ ॥

ఛా॥ ప॥ మర్మరరణిత - మనోహరకే కుసుమితతరువర - పల్లవితే ।
దయితా- విరహోన్మాదితకః కాననే భ్రమతి గజేంద్రకః॥

(ద్విలయాంతరే చర్చరీ)

ప॥ గోరోఅణా- కుంకుమవణ్ణా చక్కా భణఇ మఇ।
మహువాసర కీలంతీ ధణిఆ ణ దిట్ఠీ పఇ॥

ఛా॥ ప॥ గోరోచనాకుంకుమవర్ణ చక్ర ! భణ మామ్ ।
మధువాసరే క్రీడంతీ ధన్యా నదృష్టా త్వయా ॥

---

* కుటిలికా- నాట్యవిశేషః ; * మందఘటీ- నాట్యవిశేషః.

(చర్చరికయోపసృత్యజానుభ్యాంస్థిత్వా)

ప॥ రథాంగనామన్ సంత్యక్తోరథాంగశ్రోణిబింబయా।
అయంత్వాంపృచ్ఛతిరథీమనోరథశతైర్వృతః॥

అయంకఃకఇత్యాహ; నఖలువిదితో౽హమస్య।

ప॥ సూర్యాచంద్రమసౌయస్యమాతామహపితామహౌ।
స్వయంవృతఃపతిర్ద్వాభ్యామూర్వశ్యాచభువాచయః॥

కథం తూష్ణీమేవాస్తే, భవతు, ఉపాలభే తావదేనమ్।

(జానుభ్యాంస్థిత్వా)

తద్యుక్తంతావదాత్మానమానేనవర్తితుమ్। కుతః

ప॥ సరసినళినీపత్రేణాపిత్వమావృతవిగ్రహాం
ననుసహచరీందూరేమత్వావిరౌషిసముత్సుకః।
ఇతిచభవతోజాయాస్నేహాత్పృథక్స్థితిభీరుతా,
మయిచవిధురేభావఃకో౽యంప్రవృత్తిపరాఙ్ముఖః॥

(ఉపవిశ్య) సర్వథామదీయానాం భాగ్యవిపర్యయాణామయంప్రభావః। యావదస్యమవకాశమవగాహిష్యే।

(ద్విపదికయాపరిక్రమ్యావలోక్యచ) అయే

ప॥ ఇదంరుణద్ధిమాంపద్మమంతఃక్వణితషట్పదమ్।
మయాదష్టాధరంతస్యాస్ససీత్కారమివాననమ్॥

ఇతోగతస్యానుశయోమాభూదిత్యస్మిన్నపి కమలశయేభ్రమరే ప్రణయంకరిష్యే।

(* అస్యానంతరే అర్ధద్విచతురస్రికః)

ప॥ ఏక్కక్కమ- వడ్ఢిఅ- గురుఅర- పేమ్మరసే
సరేహంసజుఆణఓ కీలఇ కామవసే।

---

* అర్ధద్విచతురస్రికః—నాట్యవిశేషః- తదుక్తంయథా ॥ అసైర్యవచేచ్చరణయోరంతరంస్యాద్వ్యదాంగులమ్ । వితస్తిమాత్రమథవానంద్యావర్తంతదుచ్యతే॥ అసైర్యవనంద్యావర్తమిత్యపరంనామ.

చ్ఛా॥ ప॥ ఏకక్రమవర్ధితగురుతరప్రేమరసః
సరసిహంసయువకః క్రీడతి కామవశః ॥

(చతురస్రకేణోపవిశ్యాఞ్జలింబద్ధ్వా)

ప॥ మధుకరమదిరాక్ష్యాశ్శంసతస్యాః ప్రవృత్తిం ;
వరతనురథవా సౌ నైవదృష్టా త్వయా మే ।
యదిసురభిమవాప్స్య స్తన్ముఖోచ్ఛ్వాసగంధం
తవరతిరభవిష్యత్ పుండరీకే కిమస్మిన్ ॥

(ఇతిద్విపదికయా పరిక్రమ్యావలోక్య చ)

అయే కరిణీసహాయో నాగాధిరాజో నీపస్కంధనిషణ్ణస్తిష్ఠతి; యావదేనం గచ్ఛామి ।

(కుటిలికా)

ప్ర॥ కరిణీవిరహాసందావిఅఓ

(మందఘటీ)

కాణణఏగంధుద్ధుఅమహుఅరఓ॥

చ్ఛా॥ ప॥ కరిణీవిరహాసంతాపితకః కాననే గంధోద్ధతమధుకరకః॥

(అతోఙ్తరేవిలోక్య) అథవాన తావదయముపసర్పణకాలః।

ప్ర॥ అయమచిరోద్గతపల్లవముపనీతం ప్రియతమాగ్రహస్తేన।
అభిలషతు తావదాసవసురభిరసం సల్లకీభంగమ్॥

(స్థానకేనావలోక్య) అయే కృతాహారకః సంవృత్తః, భవతు, సమీపమస్య గత్వా పృచ్ఛామి।

(అనంతరేచర్చరీ)

ప॥ హాణిశణి పుచ్ఛిమి, ఆఅక్ఖహి గఅవరు
లలిఅపహారేణ ణాసిఅతరుఅరు।
దూరవిణిజ్జిఅససహరకంతీ
దిట్ఠి పిఅ పఇసమ్ముహాఅంతీ॥

ఛా॥ పు॥ అహం-త్వాంపృచ్ఛామి, ఆచక్ష్వగజవర
లలితప్రహారేణనాశితతరువర।
దూరవినిర్జితశశధర కాంతిర్దృష్టా
ప్రియాత్వయాసమ్మోహాయంతీ॥

(పదద్వయంపులకితఉపసృత్య)

పు॥ మదకల! యువతిశశికలా, గజయూథప! యూథికాశబలకేశీ।
స్థిరయావనాస్థితా· తేదూరాలోకేసుఖాలోకా॥

(సహర్షమాకర్ణ్య)

అహహ! అనేనప్రియోపలబ్ధి శంసినామంద్రకంఠగర్జితేన సమాశ్వాసితోఽస్మి। సాధర్మ్యాద్భూయసీమేత్వయిప్రీతిః।
కథంఇతి

పు॥ మామాహుఃపృథివీభుజామధిపతింనాగాధిరాజోభవాన్
అవ్యుచ్ఛిన్నపృథుప్రవృత్తిభవతోదానంసమానంమమ।
స్త్రీరత్నేషుమమోర్వశీప్రియతమా యూథేతవేయంవశా;
సర్వంమామనుతేప్రియావిరహజాంత్వంతువ్యథాంమానుభూః॥

సుఖమాస్తాంభవాన్।

(ద్విపదికయాపరిక్రమ్యావలోక్యచ)

అయే, అయమసౌసురభికందరోనామవిశేషరమణీయఃసానుమాన్, ప్రియశ్చాప్సరసాం; అపినామసుతనురస్యోపత్యకాయాముపలభ్యేత॥

(పరిక్రమ్యావలోక్యచ)

కథమంధకారః! భవతువిద్యుత్ప్రకాశేనావలోకయామి। కథంమదీయైర్దురితపరిణామైర్మేఘోదయోపిశతహ్రదాశూన్యఃసంవృత్తః; తథాపిశిలోచ్చయమేనమదృష్ట్వానివర్తిష్యే॥

* (అనంతరేఖండికా)

---

* ఖండికా - రాగవిశేషః,

ప॥ ఖరఖుర- దారిఅ- మేఇణిఓ వణగహణే అవిఅల్లు।
పరిసప్పఇ పేచ్ఛహ లీణో ణిఅకజ్జుజ్జుఅ కోల్లు॥

ఛా॥ ప॥ ఖరఖురదారితమేదినీకో వనగహనేఽవిచలః।
పరిసర్పతిపశ్యతలీనోనిజకార్యోద్యుక్తఃకోలః॥

ప॥ అపివనాంతరమల్పభుజాంతరా
శ్రయతిపర్వతః పర్వసుసన్నతా।
ఇయమనంగపరిగ్రహమంగళా
పృథునితంబనితంబవతీతవ॥

కథంతూష్ణీమేవాస్తే? శంకే, విప్రకర్షాన్నశృణోతి; భవతు, సమీపమ
స్యగత్వాపృచ్ఛామి।

(అనంతరేచర్చరీ)

ప॥ ఫలిఅ- సిలాఅల- ణిమ్మల- ణిజ్ఝరు?
బహువిఅకుసుమేవిరఇఅ- సేఅరు! ।
కిణ్ణర- మహురుగ్గీఅ- మణోహరు
దేక్ఖావహి మహు విఅఅమ మహీఅరు? ॥

ఛా॥ ప॥ స్ఫటికశిలాతలనిర్మలనిర్ఝర
బహువిధకుసుమైర్విరచితశేఖర।
కిన్నరమధురోద్గీతమనోహర
దర్శయమమప్రియతమాంమహీధర॥

(చర్చరీకయోపసృత్యాంజలింబద్ధ్వా)

ప॥ సర్వక్షితిభృతాంనాథః దృష్టాసర్వాంగసుందరీ।
రమారమ్యేవనాంతేస్మిన్ మయావిరహితాత్వయా॥

(తత్రైవప్రతిశబ్దంశృణోతి, ఆకర్ణ్యసహర్షం)

కథంయథాక్రమందృష్టేత్యాహ; భవతు, అవలోకయామి।

(దిశోఽవలోక్యసఖేదమ్)

కథంమమైవాయంకంధరాంతరవిసర్పీప్రతిశబ్దః?

(ఇతిమూర్ఛతి! ఉత్థాయోపవిశ్యసవిషాదమ్)

అహహ శ్రాంతోఽస్మి; యావదస్యాగిరినద్యా స్తీరేతరంగ వాతమా సేవిష్యే।

(ద్విపదికయాపరిక్రమ్యావలోక్యచ)

ఇమాంనవాంబు కలుషాంస్రోతోవ హాంపశ్యతాదయార త్రిరుపల భ్యతేఃకుతః।

ప॥ తరంగభ్రూభంగాక్షుభితవిహగశ్రేణిరసనా
వికర్షంతీఫేనంవసనమివసంరంభశిథిలమ్।
యథావిద్ధంయాతిస్ఖలితమభిసంధాయబహుశో,
నదీభావేనేయంధ్రువమసహమానాపరిణతా॥

భవతు, ప్రసాదయామితావదేనామ్।

ప॥ పసీఅ, పిఅఅమ సుందరిఏ ణఏ
ఖుహిఅ- కరుణ- విహంగమఏణఏ।
సురసరితీర- సమూసుఅ- ఏణఏ
అవిఉలఝంకారిఅఏణఏ॥

ఛా॥ ప॥ ప్రసీద, ప్రియతమేసుందరికేనది
క్షుభితకరుణవిహంగమకేనత్వా।
సురసరిత్తీరసముత్సుకేణకే,
అలికులఝంకారితేఏనయా॥

(తేనకుటిలికాంతరేచర్చరీ)

ప॥ పువ్వదిసా- పవణాహఅ- కల్లోలుగ్గఅబాహుఓ,
మేహంగేణచ్చఇసలలిఅంజలణిహిణాహాఓ।
హంసరహంగసంఖకుంకుమకఅభరణు,
కరి- మఅరాఉల- కసణ- కమల- కఅఆవరణు।
వేలా- సలిలువ్వేల్లిఅ- హత్థదిణ్ణుతాలు,
ఓత్థరఇ దసదిస రుంధేఇ ణవమేహాఅలు॥

ఖా॥ ప॥ పూర్వదిక్పవనాహత- కల్లోలోద్గత- బాహుకో,
మేఘాంగైర్నృత్యతిసలలితంజలనిధి నాథకః;
హంసరథాంగశంఖకుంకుమకృతాభరణః,
కరిమకరాకులకృష్ణకమలకృతావరణః।
వేలాసలిలోద్వేల్లితహస్తదత్తతాలః
అవస్తృణాతిదశదిశోరుద్ధ్వానవమేఘకాలః॥

(చర్చరికయోపసృత్యజానుభ్యాంస్థిత్వా)

ప॥ త్వయినిబద్ధరతౌప్రియవాదిని
ప్రణయభంగపరాఙ్ముఖచేతసి।
కమపరాధలవంమయిపశ్యసి
త్యజసిమానిని। దాసజనంయతః॥

కథంతూష్ణీమేవాస్తే! అథవా, పరమార్థతఃసరిదియం, నోర్వశీ; అన్యథా, కథంపురూరవసముపహాయసముద్రాభిసారిణీభవేత్! అనిర్వేదప్రాప్యాణిశ్రేయాంసి; భవతు, తమేవోద్దేశంగచ్ఛామి, యత్రమేనయనయోఃసాసునయనాతిరోహితా। (పరిక్రమ్యావలోక్యచ) ఇమంతావత్ప్రియాప్రవృత్తయేసారంగమాసీనమభ్యర్థయేత్।

ప॥ అభినవకుసుమస్తవకితతరువరస్యపరిసరే,
మదకలకోకిలకూజితమధుకరఝుంకారమనోహరే।
నందనవిపినేనిజకరిణీవిరహేణలీనసంతప్తో
విచరతిగజాధిపతిరైరావతనామా॥

* (గళితకఃజానుభ్యాంస్థిత్వా)

ప॥ కృష్ణసారచ్ఛవిర్యోయందృశ్యతేకాననశ్రియా।
నవశస్యావలోకాయకటాక్షఇవపాతితః॥

---

* గళితకః - నాట్యవిశేషః.

(విలోక్య)

ప॥ అయమంతికమాయాంతీంశిశునా స్తనపాయినా।
అనన్యదృష్టిస్తామేవమృగీంరుద్ధాంనిరీక్షతే॥

(చర్చరీ)

ప॥ సురసుందరీ జహణభరాలఅ పీణుత్తుంగఘణత్థణీ,
థ్థిరజోవ్వణ తణుసరీరి హంసగఇ।
గఅణుజ్జల- కాణణే మిఅలోఅణిభమంతే,
దిట్ఠుపఇ? తహవిరహసముద్దంతరేఉత్తరహిమహు॥

ఛా॥ ప॥ సురసుందరీజఘనభరాలసాపీనోత్తుంగఘనస్తనీ,
స్థిరయౌవనాతనుశరీరాహంసగతిః!
గగనోజ్జ్వలకాననేమృగలోచనాభ్రమంతీ
దృష్టాత్వయా?, తద్విరహసముద్రాంతరాదుత్తారయమామ్॥

(ఉపసృత్యాంజలింబద్ధ్వా) హంహోహారిణీపతే !

ప॥ అపిదృష్టవానసి? మమప్రియాంవనే,
కథయామి తేతదుపలక్షణం, శృణు।
పృథులోచనాసహచరీయథైవ తే,
సుభగాతథైవఖలుసావివీక్ష్యతే॥

(విలోక్య)

కథమనాదృత్యమద్వచనంకళత్రాభిముఖంస్థితః ! ; సర్వథాఉపపద్యతే పరిభవాస్పదం విధివిపర్యయః। యావదన్యమవకాశమవగాహిష్యే॥

(పరిక్రమ్యావలోక్యచ)

హంత ! దృష్టముపలక్షణం తస్యామార్గస్య।

ప॥ రక్తకదంబసోఽయంప్రియయాఘర్మాంతశంసినోయస్యేదమ్।
కుసుమమసమగ్రకేసర-విషమమపికృతంశిఖాభరణమ్॥

(పరిక్రమ్యావలోక్యచ)

తత్కిం-ను ఖలు శిలాభేదగతం నితాంతరక్తమివమవలోక్యతే ?

ప॥ ప్రభాలేపీ, నాయం హరిహతగజస్యామిషలవః;
స్ఫులింగస్స్యాదగ్నేర్గహనమభివృష్టం పునరిదమ్।
అయే ! రక్తాశోకస్తబకసమరాగో మణిరయం,
యముద్ధర్తుం పూషా వ్యవసిత ఇవాలంబితకరః॥

భవత్వాదాస్యే తావత్।

(గ్రహణం నాటయతి)

ప॥ పణ ఇణిబద్ధాసాఇఅఓ
వాంహోఉలణిఅణఅణఓ।
గఅవఇ గహణే దుహిఆఓ
పరిభమఇ కిలామిఅ-వఅణఓ॥

ఛా॥ ప॥ ప్రణయినీబద్ధాశార్దితకో బాష్పాకులనిజనయనకః।
గజపతిర్గహనే దుఃఖితకః పరిభ్రమతి క్లాంతవదనకః॥

(ద్విపదికయోపసృత్య గృహీత్వాత్మగతమ్)

ప॥ మందారపుష్పైరధివాసితాయాం
యస్యాశ్శిఖాయామయమర్పణీయః।
సైవప్రియా సంప్రతిదుర్లభా మే
మైవైనమశ్రూపహతం కరోమి॥

(ఇత్యుత్సృజతి)

(నేపథ్యే వత్స ! గృహ్యతాం, వత్స ! గృహ్యతామ్)

ప॥ సంగమనీయో మణిరిహ శైలసుతాచరణరాగయోనిరయమ్।
ఆవహతి ధార్యమాణః సంగమమాశు ప్రియజనేన॥

రాజా। (ఊర్ధ్వమవలోక్య) కో మామనుశాస్తి ? (విలోక్య) కథం భగవాన్ మృగరాజధారీ భగవన్ అనుగృహీతోఽహమ్ అమునోపదేశేన।

(మణిమాదాయ) హంహో సంగమమణే

ప॥ తయావిముక్తస్యనిమగ్నమధ్యయా
భవిష్యసిత్వంయదిసంగమాయమే।
తతఃకరిష్యామిభవంతమాత్మనః
శిఖామణింబాలమివేందుమీశ్వరః ॥

(పరిక్రమ్యావలోక్యచ) తత్ఫలకుసుమరహితామపి లతామిమాం పశ్యతామయారతిరుపలభ్యతే ?; అథవాస్థానేమమమనోరమతే ; ఇయంహి,

ప॥ తన్వీమేఘజలార్ద్రపల్లవతయాధౌతాధరేవాశ్రుభిః,
శూన్యేవాభరణైఃస్వకాలవిరహాద్విశ్రాంతపుష్పోద్గమా।
చింతామౌనమివాస్థితామధులిహాంశబ్దైర్వినాలక్ష్యతే,
చండీమామవధూయపాదపతితంయాతాప్రపన్నేవసా॥

యావదస్యాం ప్రియానుకారిణ్యాం లతాయాం పరిష్వంగ ప్రణయీ భవామి ।

ప॥ లఏ పేక్ఖ విణ్ణహిఅఏ భవామి,
జఇ విహిజోఏ పుణు తహిం పావిమి
తా రణ్ణేవి ణ కరేమి ణిబ్భంతీ
పుణు ణఇ మేల్లఇ తాహా కఅంతీ॥

ఛా॥ ప॥ లతేప్రేక్షస్వవిన్నహృదయోభవామి,
యదివిధియోగేనపునస్త్వాంప్రాప్స్యామి।
తదారణ్యేపినకరోమినిర్భ్రాంతిం,
పునర్నహిప్రవేశయామితాంకృతాంతామ్॥

(ఇతిచర్చరికయోపసృత్యలతామాలింగతి। తత స్తదీయస్థానమాక్రమ్యైవప్రవిష్టోర్వశీ)

రాజా। (నిమీలితాక్షః స్పర్శంనాటయిత్వా) అయే ఉర్వశీగాత్రస్పర్శాదివనిర్వృతంమేహృదయం ; నపునరస్తివిశ్వాసః। కుతః ?

ప॥ సమర్థయేయత్ప్రథమంప్రియాంప్రతి
క్షణేనతన్మేపరివర్తతేఽన్యథా।
అతోవినిద్రేసహసావిలోచనే
కరోమినస్పర్శవిభావితప్రియః॥

(శనైరున్మీల్యచక్షుషీ) కథంసత్యమేవోర్వశీ। (ఇతిమూర్ఛితఃపతతి)

ఉర్వ। సమస్ససదు సమస్ససదు మహారాఓ।

ఛా। సమాశ్వసితుసమాశ్వసితుమహారాజః।

రాజా। (సంజ్ఞాంలబ్ధ్వా) ప్రియే! అద్యజీవితః।

ప॥ త్వద్వియోగభవేచండిమయాతమసిమజ్జతా।
దిష్ట్యాప్రత్యుపలబ్ధాసిచేతనేవగతాసునా॥

ఉర్వ। మరిసదు మహారాఓ, జం మఏ కోవవసం గదాఏ అవత్థంతరం పావిదో మహారాఓ।

ఛా। మర్షయతుమహారాజోయన్మయాకోపవశంగతయాఅవస్థాంతరం ప్రాపితోమహారాజః।

రాజా। నాహంప్రసాదయితవ్యస్త్వయా, త్వద్దర్శనేనప్రసన్నోమేసబాహ్యాంతరాత్మా; తత్కథయ, కథమియంతంకాలంమయావిరహితాస్థితాసి?

(అనంతరేచర్చరీ)

ప॥ మోరాపరహుఅహంసరహాంగం
అళిగఅపవ్వఅసరిఅకురంగమ్।
తుజ్ఝహ కారణ రణ్ణ భమంతే
కోణహు పుచ్ఛిఅ మఇ రోఅంతే॥

ఛా॥ ప॥ మయూరపరభృతహంసరథాంగమ్,
అళిగజపర్వతసరిత్కురంగమ్।
తవకారణాదరణ్యేభ్రమతా
కోనఖలుపృష్టోమయారుదతా॥

ఉర్వ। ఏవ్వం అంతక్కరణ పచ్చక్ఖీకిద వుత్తంతో మహారాఓ।

చ్ఛా। ఏవమంతఃకరణప్రత్యక్షీకృతవృత్తాంతో మహారాజః।

రాజా। ప్రియే అంతఃకరణమితి న ఖల్వవగచ్ఛామి।

ఉర్వ। సుణాదు మహారాఓ! పురా భఅవదా మహాసేణేణ సాసదం కుమారవ్వదం గేణ్హిఅ, అఅం సఅలకలుసో ణామ గంధమాదనకచ్ఛో, అజ్ఝాసిదో, కిదా అ ట్ఠిదీ।

చ్ఛా। శృణోతు మహారాజః, పురా భగవతా మహాసేనేన శాశ్వతం కుమారవ్రతం గృహీత్వా అయం సకలకలుషో నామ గంధమాదనకచ్ఛోఽధ్యాసితః కృతా చ స్థితిః।

రాజా। కీదృశీ?

ఉర్వ। జా కిల ఇత్థిఆ ఇమం పదేసం ఆగమిస్సది సా లదాభావే పరిణదరూఆ భవిస్సది; గోరీచరణరాఅసంభవం మణిం విజ్జఅ అలదాభావం ణ ముంచిస్సది త్తి। తదో అహం గురుసావ-సంమూఢహిఅఆ విసుమరిద దేవదా-ణిఅమా అణ్ణకాజణ-పరిహరణీఅం కుమారవణం పవిట్టా; పవేసాణంతరం అకాణణోవంతవత్తిణా లదాభావేణ పరిణదం మే రూఅమ్॥

చ్ఛా॥ యా కిల స్త్రీ ఇమం ప్రదేశమాగమిష్యతి సా లతాభావే పరిణతరూపా భవిష్యతి; గౌరీచరణరాగసంభవం మణిం వర్జయిత్వా చ లతాభావం న మోక్ష్యతీతి। తతోఽహం గురుశాపసమ్మూఢహృదయా విస్మృతదేవతానియమా, కన్యకాజనపరిహరణీయం కుమారవనం ప్రవిష్టా; ప్రవేశానంతరం చ కాననోపాంతవర్తినా లతాభావేన పరిణతం మే రూపమ్।

రాజా। ప్రియే సర్వముపపన్నమ్।

ప॥ రతిఖేదసుప్తమపి మాం శయనే యా మన్యసే ప్రవాసగతమ్।
సా త్వమిహైతదవస్థం కథం సహేథాశ్చిరవియోగమ్॥

ఇదం చైతత్ యథాకథితం సంగమనిమిత్తం పునరుపలబ్ధం ప్రభావమస్మాభిః।

(ఇతి మణిం దర్శయతి)

ఉర। కధం అమ్హో సంగమణీఓ అఅం మణీ, అదో జ్జేవ, మహారాఏణ ఆలింగిద జ్జేవ పఇదిత్థమ్హి సంవుత్తా।

చ్ఛా। కథం ఆశ్చర్యం సంగమనీయోయంమణిః అతఏవమహారాజేనా లింగితైవప్రకృతిస్థాస్మిసంవృత్తా।

రాజా। (లలాటేమణింసన్నివేశ్య)।

ప॥ స్ఫురతావిచ్ఛురితమిదంరాగేణమణేర్లలాటనిహితస్య।
శ్రియముద్వహతిముఖంతేబాలాతపరక్తకమలస్య॥

ఉర్వ। పిఅంవద! మహంతో క్ఖు కాలో అహ్మాణం పఇట్ఠాణదో నిగ్గదాణం; కదాఇ అసూఇస్సంతి పఇదీఓ; తా ఏహి గచ్ఛహ్మ॥

చ్ఛా। ప్రియంవద! మహాన్ఖలుకాలఆవయోఃప్రతిష్ఠానాత్ నిర్గతయోః; కదాచిదసూయిష్యంతిప్రకృతయః; తదేహిగచ్ఛావః।

రాజా। యదాహభవతీ। (ఇత్యుత్తిష్ఠతః)

ఉర్వ। అధ, కధం ఉణ మహారాఓ గంతుంఇచ్ఛది?

చ్ఛా। అథ, కథంపునర్మహారాజోగంతుమిచ్ఛతి?

రాజా।

ప॥ అచిరప్రభావిలసితైఃపతాకినా
సురకార్ముకాభినవచిత్రశోభినా।
గమితేనఖేలగమనేవిమానతాం
నయమాంనవేనవసతింపయోముచా॥

ప॥ పావిఅ- సహఅరి- సంగఓపులఅ- పసాహిఅ- అంగఓ!
సేచ్ఛాపత్త- విమాణఓ విహరఇ హంస- జుఆణఓ॥

ఛా॥ ప॥ ప్రాప్తసహచరీసంగకఃపులకప్రసాధితాంగకః।
స్వేచ్ఛాప్రాప్తవిమానకోవిహరతిహంసయువకః॥

(ఇతిఖండధారయానిష్క్రాంతౌ)

ఇతి చతుర్థోఙ్కః.

శ్రీరస్తు.

విక్రమోర్వశీయనాటకే - పంచమోఽంకః

(తతఃప్రవిశతిహృష్టోవిదూషకః)

విదూ। హీ హీ భో భో దిట్ఠిఆ చిరస్స కాలస్స ఉవ్వసీ సహాఏ తత్థభవం రాఆ ణందణవణప్పముహేసుం పదేసేసుం విహారిఅ పడిణిఉత్తో ణఅరం దాణిం సకజ్జాణుసాసణే పఇది మండలం అణురజ్జఅంతో రజ్జంకరేది । ఆం,సంతాణఅంవజ్జిఅ ణ సే కింపి సోఅణీఅం అజ్జ దిధివిసేసో త్తి భఅవదీణం గంగాజఉణాణం సలిలేసుం దేఈఏ సహ కిదాహిసేఓ సంపదం ఉఅఆరిఅం పవిట్ఠో తా జావ అలంకరణీఅమాణస్స అంగాణులేఅణమల్లభాఈ భాదుఓ హోమి ।

ఛా। హీహీ (ఇత్యాశ్చర్యే) భోభోదిష్ట్యాచిరస్యకాలస్యఉర్వశీసహాయస్తత్రభవాన్రాజానందనవనప్రముఖేషు ప్రదేశేషువిహృత్యప్రతినివృత్తోనగరమ్! ఇదానీంస్వకార్యానుశాసనేప్రకృతిమండలమనురంజయన్ రాజ్యంకరోతిఆం, సంతానకంవర్జయిత్వానాస్యకిమపిశోచనీయం అద్యతిథివిశేషఇతిభగవత్యోర్గంగాయమునయోస్సలిలేషుదేవ్యాసహాకృతాభిషేకః సాంప్రతముపకారికాంప్రవిష్టః తద్యావదలంక్రియమాణస్యాంగానులేపన మాల్యభాగీ భావితా భవామి ।

(నేపథ్యే) హద్ధీ హద్ధీ ఏసో జలంతరత్తతాలవేంతపిధాణం ణిక్ఖివిఅ ణీఅమాణో అచ్ఛరా విరహిదేణ మఉలిరఅణదాయే పఓఇదో మణీ ఆమిస సంకిణా గిద్ధేణ ఆక్ఖిత్తో।

ఛా॥ హాధిక్ హాధిక్! ఏషజ్వలక్తరక్తతాళవృంతపిధానం నిక్షిప్యనీయమానోప సరోవిరహితేనమౌళి రత్నతాయాంప్రయోజితోమణి రామిషశంకినాగృధ్రేణాక్షిప్తః।

విదూ। (ఆకర్ణ్య) అచ్చాహిదం! పరమబహుమదో క్ఖుసోవఅస్సస్స సంగమణీఓ ణామచూడామణీ; అదో క్ఖు అసమత్తణేవచ్ఛో జ్జేవ తత్తభవంఆసణాదో జ్జేవ ఉత్థిదో; తాపాసపరివత్తిహిస్సామి।

ఛా। అత్యాహితం, పరమబహుమతః ఖలుసవయస్యస్యసంగమనీయోనామచూడామణిః; అతఃఖలు అసమాప్తనేపథ్యఏవ తత్రభవాన్ ఆసనాదేవ ఉత్థితః; తత్పార్శ్వపరివర్తీభవామి।

(ఇతినిష్క్రాంతః; ప్రవేశకః)

(తతఃప్రవిశతిరాజాసూతశ్చకంచుకిరేచకౌపరిజనశ్చ)

రాజా! రేచక! రేచక!

ప॥ ఆత్మనోవధమాహర్తా క్వాసౌవిహగతస్కరః।
యేనతత్ప్రథమంస్తేయంగోప్తురేవగృహేకృతమ్॥

కిరాత। ఏసో అగ్గముహాలగ్గహేమసూత్తేణ మణిణా అణురజ్జఅంతో విఅ ఆఆసం పరిబ్భమది।

ఛా। ఏషోగ్రముఖలగ్నహేమసూత్రేణమణినాఅను రంజయన్నివాకాశంపరిభ్రమతి।

రాజా। పశ్యామ్యేనం।

ప॥ అసౌముఖాలంబితహేమసూత్రం
బిభ్రన్మణింమండలశీఘ్రచారః।

అలాతచక్రప్రతిమంవిహంగ
స్తద్రాగలేఖావలయంతనోతి॥

కథయ, కింఖల్వత్రకర్తవ్యమ్?।

విదూ। భో। అలం ఏత్థ ఘిణాఏ; ఏసో అవరాహీసాసణీఓ।

ఛ్ఛా। భో। అలమత్రఘృణయా, విషోపరాధీశాసనీయః।

రాజా। సమ్యగాహభవాన్। ధనుర్ధనుస్తావత్।

పరిజనః। జంభట్టా ఆణవేది।

ఛ్ఛా। యద్భర్తాఆజ్ఞాపయతి।

(ఇతినిష్క్రాంతః)

రాజా। నదృశ్యతేహివిహగాధమః।

విదూ। ఇదో ఇదో దక్ఖిణంతరేణ చలిదో స ఉణహాదాసో।

ఛ్ఛా। ఇతఇతోదక్షిణాంతరేణచలితఃశకునహతాశః।

రాజా। (దృష్ట్వా) ఇదానీమ్।

ప॥ ప్రభాపల్లవితేనాసౌకరోతిమణినాఖగః।
అశోకస్తబకేనేవదిఙ్ముఖస్యావతంసకమ్॥

యవనీ। (ధనుర్హస్తాప్రవిశ్య) భట్టా ! ఏదం ససరం చావమ్।

ఛ్ఛా। భర్తః ఇదంసశరంచాపమ్।

రాజా। కిమిదానీంధనుషా ; బాణపథాతీతఃక్రవ్యభోజనః।
తథాహి

ప॥ ఆభాతిమణివిశేషోదూరమిదానీంపతత్రిణానీతః।
నక్తమివలోహితాంగఃపరుషఘనచ్ఛేదసంపృక్తః॥

ఆర్యతాళవ్య ?

కంచుకీ। ఆజ్ఞాపయతుదేవః।

రాజా। మద్వచనాదుచ్యంతాం నాగరికాః సాయంనివాసవృక్షాగ్రేవిచీయతాంవిహగాధమః।

కంచు। యథాజ్ఞాపయతి సేవః। (ఇతినిష్క్రాన్తః)

విదూ। భో విసమీఅదు భవం సప్పదం కహిం గదో మణికుంభీలబ్ భవదో సాసణాదో ముఞ్చిస్సది

భోవిశ్రామ్యతుభవాన్ సాంప్రతమ్ కుత్రగతోమణికుంభిలకోభవతఃశాసనాన్మోక్ష్యతి

(ఇత్యుపవిశతః)

రాజా। వయస్య

ప॥ రత్నమితినమేతస్మిన్ క్షణౌప్రయాసోవిహంగమాక్షిప్తే।
ప్రియయాతేనాస్మి సఖే సంగమనీయేనసంగమితః॥

కంచుకీ। (ప్రవిశ్య) జయతిజయతిదేవః।

ప॥ అనేననిర్భిన్నతనుస్సబధ్యోరోషేణతేమార్గణతాంగతేన।
ప్రాప్తాపరాధోచితమంతరిక్షాత్సమౌళిరత్నఃపతితఃపతత్రీ॥

(సర్వేవిస్మయంరూపయంతి)

కంచు। అభిప్రక్షాళితోయంమణిఃకస్మైప్రదీయతామ్।

రాజా। రేచక గచ్ఛ కోశపేటకేస్థాపయైనమ్।

కిరాతః। జం భట్టా ఆణవేది।

చ్ఛా। యద్భర్తాఆజ్ఞాపయతి।

(ఇతిమణిమాదాయనిష్క్రాన్తః)

రాజా। (తాళవ్యంప్రతి) ఆర్య జానాతిభవాన్కస్యాయంబాణఇతి

కంచు। నామాంకితోదృశ్యతే నాత్రమేవర్ణవిభావనసహాదృష్టిః।

రాజా। తదుపశ్లేషయశరంయావన్నిరూపయామి।

విదూ। కింభవంవిఆరేది

చ్ఛా। కింభవాన్విచారయతి।

రాజా। శృణుతావత్ప్రహర్తుర్నామాక్షరాణి।

విదూ। అవహిదోమ్హి।

ఛా। అవహితో౽స్మి।

రాజా। వాచయతి।

ప॥ ఉర్వశీసంభవస్యాయమైళసూనోర్ధనుష్మతః।
కుమారస్యాయుషో బాణస్సంహార్తా ద్విషదాయుషామ్॥

విదూ। దిట్ఠిఆ సంతాణేణ వడ్ఢది భవమ్।

ఛా। దిష్ట్యా సంతానేన వర్ధతే భవాన్।

రాజా। కథమేతత్ సఖే అన్యత్ర నైమిషేయసత్రాదవియుక్తో౽హముర్వశ్యా న కదాచిదపి తత్రభవతీ గర్భావిర్భూతదోహదా వ్యుపలక్షితా కుత ఏవ ప్రసూతిః కింతు,

ప॥ ఆనీలచూచుకాగ్రం లవలీఫలపాండురాననచ్ఛాయమ్।
కతిచిదహాని శరీరం శ్లథవలయమివాభవత్తస్యాః॥

విదూ। మా భవం మాణుసీధమ్మం ఉవ్వసీఏ సంభావేదు ; పభావగూఢాఇం దేవచరిదాఇమ్।

ఛా। మా భవాన్ మానుషీధర్మమూర్వశ్యాః సంభావయతు। ప్రభావగూఢాని దేవచరితాని।

రాజా। అస్తు తావదేవం ; యథాహ భవాన్। పుత్రసంవరణే కిమివ కారణం తస్యాః ?

విదూ। మా వుడ్ఢిం మం రాఆ పరిహరిస్సదిత్తి।

ఛా। మా వృద్ధాం మాం రాజా పరిహరిష్యతీతి॥

రాజా। కృతం పరిహాసేన ; చింత్యతామ్।

విదూ। కో దేవ్వరహస్సాఇం చింతిస్సది।

కంచుకీ। (ప్రవిశ్య) జయతి జయతి దేవః, ఏషా ఖలు చ్యవనాశ్రమాద్భార్గవీ కుమారమాదాయ తాపసీ దేవం ద్రష్టుమిచ్ఛతి।

రాజా। ఉభయమప్యవిలంబం ప్రవేశయ।

కంచుకీ। తథా (ఇతి నిర్గమ్య తాపసీసహితం కుమారమాదాయ ప్రవిష్టః)

విదూ। ణం క్ఖు ఏసో ఖత్తిఅ కుమారో ఉస్స ణామాంకిదో గిద్ధళక్ఖవేహి ణారాఓ ఉఅలద్ధో। తథావి భవదో బహు అణుకరేది।

ఛా। నను ఖల్వేష క్షత్రియకుమారః ; యస్య నామాంకితో గృధ్రలక్ష్యవేదీ నారాచ ఉపలబ్ధః ; తథాపి భవతో బహ్వనుకరోతి।

రాజా। ఏవమేతత్।

ప॥ బాష్పాయతే నిపతితా మమ దృష్టిరస్మిన్
వాత్సల్యబంధి హృదయం మనసః ప్రసాదః।
సంజాతవేపథుభిరుజ్ఝితధైర్యవృత్తి
మిచ్ఛామి చైనమదయం పరిరబ్ధుమంగైః॥

కంచుకీ। ఏవం స్త్రీయతాం (తాపసీకుమారౌ యథోచితం స్థితౌ)

రాజా। (ఉపసృత్య) భగవతి ! అభివాదయే।

తాప। మహారాఅ ! సోమవంసంధారఅంతో హోహి। (ఆత్మగతమ్) భో ! ఇమిణా అకధి దోవి విణ్ణాదోజ్జేవ ఇమస్స రాఏసిణో అత్తణో ఓరసో సంబంధో ! (ప్రకాశం) జాద। పణమ గురుమ్।

ఛా। మహారాజ ! సోమవంశంధారయన్భవ। భో ! అనేన అకథితోపి విజ్ఞాత ఏవాస్య రాజర్షేరాత్మన ఔరసః సంబంధః। జాత ! ప్రణమ గురుమ్।

(కుమారో బాష్పగర్భమంజలింబద్ధ్వా ప్రణమతి)

రాజా। వత్స ఆయుష్మాన్భవ।

కుమా। (స్పర్శం రూపయిత్వా స్వగతమ్)

ప॥ యదిహార్దమిదం శ్రుత్వా పితా మమాయం, సుతో వామ స్యేతి।
ఉత్సంగే వృద్ధానాం గురుషు భవేత్కీదృశః స్నేహః॥

రాజా। భగవతి కిమాగమనప్రయోజనమ్।

తాప। సుణాదు మహారాఓ ; ఏసో దీహాఊ ఉవ్వసీఏ జాదమేత్తో జ్జేవ కింపి ణిమిత్తం పేక్ఖిఅ మమ హత్థే ణాసీకిదో జధా ఖత్తిఅస్స కులిణఅస్స

జాదకమ్మాదివిధాణం, తం సే తత్థభవదా చవణేణ సవ్వం అణుట్ఠిదం దణేం గహిదవిజ్జో ధణువ్వేఏ అవిణీదో।

ఛా। శృణోతుమహారాజః ఏషదీర్ఘాయురుర్వశ్యాజాతమాత్రఏవ, కిమపినిమిత్తం ప్రేష్యమమ హస్తేన్యాసీకృతః యథాక్షత్రియస్యకులీనకస్యజాతకర్మాదివిధానం, తదస్యతత్రభవతాచ్యవనేనసర్వమనుష్ఠితమ్ । ఇదానీంగృహీతవిద్యోధనుర్వేదేచవినీతః।

రాజా। సనాథఃఖలుసంవృత్తః।

తాప। అజ్జపుప్ఫఫలసమిత్కుసణిమిత్తం ఇసికుమారఏహిం సహగదేణ ఇమిణా అస్సమవాసవిరుద్ధంసమాఅరిదం।

ఛా। అద్యపుష్పఫలసమిత్కుశనిమిత్తంఋషికుమారకైఃసహగతేనానేనఆశ్రమవాసవిరుద్ధం సమాచరితం।

విదూ। కధంవిఅ ?

ఛా। కథమివ ।

తాప। గహిదామిసో కిల గిద్ధో అస్సమపాదవసిహరేణిలీఅమాణో లక్ఖీకిదో బాణస్స।

ఛా। గృహీతామిషఃకిలగృధ్రఆశ్రమపాదపశిఖరేనిలీయమానోలక్ష్యీకృతోబాణస్య।

రాజా। తతస్తతః ?

తాప। తదోఉపలద్ధవుత్తంతేణభఅవదా అహంసమాదిట్ఠా! ణిప్పాదేహి ఏదం ఉవ్వసీహత్థే ణ్ణాసం త్తి ; తాఇచ్ఛామి ఉవ్వసీం పేక్ఖిదుం।

ఛా। తతఉపలబ్ధవృత్తాంతేనభగవతాఅహంసమాదిష్టా, నిష్పాదయైతముర్వశీహస్తేన్యాసమితి తదిచ్ఛామిఉర్వశీంప్రేక్షితుం।

రాజా। ఆసనమనుగృహ్ణాతుభవతీ।

(ప్రేష్యోపనీతయోరాసనయోరుపవిష్టా)

ఆర్యతాళవ్య ఉర్వశీఉచ్యతామ్।

కంచు। తథా (ఇతినిష్క్రాంతః)

రాజా। ఏహ్యేహివత్స

ప॥ సర్వాంగీనస్స్పర్శస్సుతస్యకిల తేనమాముపనతేన।
ప్రహ్లాదయస్వతావచ్చంద్రకరశ్చంద్రకాంతమివ॥

తాప। జాద ణందేహి పిదరం।

ఛా। జాతనందయపితరమ్।

(కుమారోరాజానముపసర్పతి)

రాజా। (ఆలింగ్య) వత్స? ప్రియసఖంబ్రాహ్మణమవిశంకితో ష్వందస్వ

విదూ। కిం త్తి మేసంకది? అస్సమవాసపరిచిదాఏదస్ససాహామిఆ।

ఛా। కిమితిమాంశంకతే? ఆశ్రమవాసపరిచితాఏతస్యశాఖామృగాః।

కుమా। (సస్మితమ్) తాత వందే।

విదూ। సోత్థి భోదు జేవడ్ఢదుభవం।

ఛా। స్వస్తిభవతుతే, వర్ధతాంభవాన్।

(తతఃప్రవిశతిఉర్వశీకంచుకీచ)

కంచుకీ। ఇతఇతోభవతీ।

ఉర్వశీ। (ప్రవిశ్యావలోక్యచ) కో ణు క్ఖు ఏసో కణఅపీఠోవవిట్ఠో, మహారాఏణ సంజమిఅమాణసిహాండఓ చిట్ఠది? (తాపసీందృష్ట్వా) అమ్హో హేసచ్చవదీ సహిదోప త్తఓ మే ఆ వూ మహంతో క్ఖు సంవుత్తో।

ఛా। కోనుఖల్వేషకనకపీఠోపవిష్టోమహారాజేనసంయమ్యమానశిఖండకస్తిష్ఠతి? అహోఖా సత్యవతీసహితఃపుత్రకోమేఆయుః మహాన్ఖలుసంవృత్తః-

రాజా। (విలోక్య)వత్స

ప॥ ఇయంతేజననీప్రాప్తా, త్వదాలోకనతత్పరా।
స్నేహప్రస్రవనిర్భిన్నముద్వహంతీ స్తనాంశుకమ్॥

తాప। జాద ఏహి, పచ్చువగచ్ఛ మాదరం।

ఛా। జాత ఏహిప్రత్యుపగచ్ఛమాతరమ్।

(ఇతికుమారేణసహఉర్వశీముపసర్పతి)

ఉర్వ। అజ్జే పాదవందణంకరేమి।

ఛా। ఆర్యే పాదవందనంకరోమి

తాప। వచ్ఛే భత్తుణో బహుమదా హెూహి।

ఛా। వత్సే భర్తుర్బహుమతాభవ।

కుమా। ఆర్యేఅభివాదయే।

ఉర్వ। వచ్ఛ పిదరం ఆరాధఅంతో హోహి।

ఛా। వత్స పితరమారాధయన్భవ।

(రాజానంప్రతి) జఅదు జఅదు మహారాఓ।

ఛా। జయతుజయతుమహారాజః।

రాజా। స్వగతంపుత్రవత్యై ఇతఆస్యతామ్।

ఉర్వ। అజ్జా ఉఅవిసధ।

ఛా।ఆర్యా ఉపవిశత।

(సర్వేతథేత్యుపవిష్టాః)

తాప। వచ్ఛే గహిదవిజ్జో సంపదం ఆవుధకవఅహరో సంవుత్తో ఏసో, భత్తుణో దే సమక్ఖం నిమ్పాదిదో మఏ తుహ హత్థే నిక్ఖేవో తా విసజ్జిదుం అత్తాణంఇచ్ఛామి ఉఅరుజ్ఝదిమే ఆస్సమవాసధమ్మో।

ఛా। వత్సే గృహీతవిద్యఃసాంప్రతంఆయుధకవచధరఃసంవృత్తఏషః, భర్తుస్తేసమక్షం నిష్పాదితోమయాతవహస్తేనిక్షేపః ? తద్విసర్జితమాత్మానమిచ్ఛామి, ఉపరుధ్యతేమేఆశ్రమవాసధర్మః।

ఉర్వ। కామంచిరస్స పేక్ఖిఅ విరహుక్కంఠిదమ్హి ణఉణ ధమ్మావరోహే వట్టిదుం, గచ్ఛదు అజ్జా పుణోవి దంసణస్స।

ఛా। కామంచిరస్యప్రేక్ష్యవిరహోత్కంఠితాస్మి నపునర్ధర్మావరోధే వర్తితుం, గచ్ఛతుఆర్యాపునరపిదర్శనాయ।

రాజా। ఆర్యే ! తత్రభవతేచ్యవనాయమమప్రణామమావేదయిష్యసి।

తాప। ఏవ్వం భోదు।

కుమా। ఆర్యే ! సత్యమేవనివర్తనంఇతోమామపి నేతుమర్హసి।

రాజా। చరితంత్వయాపూర్వస్మిన్నాశ్రమపదే, ద్వితీయమధ్యాసితుంసమయః।

తాప। జాద ! గురుణో వఅణం అణుచిట్ఠ।

ఛా। జాత ! గురోర్వచనమనుతిష్ఠ।

కుమా। తేనహి।

ప॥ యస్సుప్తవాన్మదంకేశిఖండకండూయనోపలబ్ధసుఖః।
తంమేజాతకలాపంప్రేషయశితికంఠకంశిఖినమ్॥

తాప। ఏవ్వంకరేమి।

ఉర్వ। భఅవది ! పాదవందణంకరేమి।

ఛా। భగవతి ! పాదవందనంకరోమి।

రాజా। భగవతిప్రణమామి।

తాప। సోత్థిసవ్వాణం।

ఛా। స్వస్తిసర్వేషామ్।

(ఇతినిష్క్రాంతాః)

రాజా। సుందరి !

ప॥ అద్యాహంపుత్రిణామగ్ర్యస్సుపుత్రేణతవామునా।
పౌలోమీసంభవేనేవజయంతేనపురందరః॥

(ఉర్వశీస్మృత్వారోదితి)

విదూ। భో ! కిం ణు క్ఖు సంపదం దతత్తభోదీ అస్సుముహీసంవుత్తా ?

ఛా। భోఃకిన్నుఖలుసాంప్రతంతత్రభవతీఅశ్రుముఖీసంవృత్తా

రాజా॥ ప॥ కింసుందరిప్రరుదితాసిమమోపనీతే
వంశస్థితేరధిగమాత్ప్రుథతిప్రమోదే।
పీనస్తనోపరినిపాతిభిరర్పయంతీ
ముక్తావళీవిరచనంపునరుక్తమస్రైః॥

ఉర్వ। సుణాదుమహారాఓ ; పఢమం పుత్తదసనసముత్తిణ్ణేణఆణం దేణ వీసుమరిదమ్హి దాణింమహేందసంకిత్తణేణభఅవదీమమహిఅఏణసుమరిదీ।

భా । శృణోతుమహారాజః ; ప్రథమంపుత్రదర్శనసముత్థితేనానందేనవిస్మృతాస్మి ; ఇదానీంమహేంద్ర సంకీర్తనేనసోవధిర్మమహృదయేనస్మృతః।

రాజా। కథ్యతామ్।

ఉర్వ । సుణాదు మహారాఓ ; పురా మహారాఅగహిదహిఅఆగురుసావసంమూఢా,మహేందేణఅవధింకదుఅ అభ్యణుణ్ణాదా।

భా । శృణోతుమహారాజః ; పురామహారాజగృహీతహృదయా గురుశాపసంమూఢామహేంద్రేణావధింకృత్వాభ్యనుజ్ఞాతా।

రాజా। కథయ కిమితి।

ఉర్వ । జదో సో మమ పిఅసహో రాఏసీ తఇ సముప్పణ్ణస్స పుత్తఅస్స ముహం పేక్ఖది , తదో మమ సమీవం తఏ ఆఅంతవ్వం త్తి। తదో మఏ మహారాఅవిఓఅభీరుదాఏ చిరఆలసంగమణిమిత్తం భఅవదో చవణస్స అస్సమపదే పుత్తఓ అజ్జాఏ సచ్చవదీఏ హత్థే అప్పణా ణిక్ఖిత్తో ; అజ్జఉణ పిదుణో ఆరాహణసమత్థో సంవుత్తో త్తి కాఊణ నిప్పాదిదో ఏసో దీహాఊ। ఏత్తికో మే మహారాఏణ సహసంవాసో।

భా। యదాసమమప్రియసఖో రాజర్షిస్త్వయిసముత్పన్నస్యపుత్రకస్యముఖం ప్రేక్షతే, తదా మమసమీపంత్వయా ఆగంతవ్యమితి । తతో మయా మహారాజవియోగభీరుతయా చిరకాలసంగమనిమిత్తంభగవతశ్చ్యవనస్యాశ్రమపదేపుత్రక ఆర్యాయాః సత్యవత్యాహస్తేఆత్మనానిక్షిప్తః ; అద్యపునః; పితురారాధనసమర్థఃసంవృత్తఇతికృత్వానిష్పాదితఏవందీర్ఘాయుః। ఏతావానేవమే మహారాజేనసహసంవాసః।

(సర్వేవిషాదంనాటయంతి। రాజా మోహముపగచ్ఛతి)

సర్వే। ఆఃసమస్ససదు సమస్ససదు మహారాఓ।

భా। సమాశ్వసితుసమాశ్వసితుమహారాజః।

కంచు। సమాశ్వసితుమహారాజః।

విదూ। అవ్వమ్హణ్ణం అవ్వమ్హణ్ణం।

భా। అబ్రహ్మణ్యం అబ్రహ్మణ్యమ్।

రాజా। (సమాశ్వస్య) అహో ! సుఖప్రతిబంధితాదైవస్య।

శ్లో॥ ఆశ్వాసితస్యమమనామసుతోపలబ్ధ్యా
సద్యస్త్వయాసహకృశోదరి విప్రయోగః।

వ్యావర్తితాతపరుజః ప్రథమాంబువృష్ట్యా
వృక్షస్య వైద్యుత ఇవాగ్నిరుపస్థితోఽయమ్॥

విదూ। అఅం సో అత్థో అణత్థాణుబంధఓ త్తి తక్కేమి అత్తభవం దేవరాఓ సఅం అణుగ్గాహాఇదవ్వో।

ఛా। అయం సోఽర్థో నర్థానుబంధక ఇతి తర్కయామి అత్రభవాన్దేవ రాజః స్వయమనుగ్రాహయితవ్యః।

ఉర్వ। హా హదమ్హి మందభాఇణీ; కదవిణఅస్స తణఅస్స లంభాణంతరం సగ్గారోహణేణ అవసిద - కజ్జం విస్సఓఅ - ముహీం మం మహారాఓ సమత్థఇస్సది।

ఛా। హాహతాస్మి మందభాగినీ, కృతవినయస్య తనయస్య లంభానంతరం స్వర్గారోహణే నావసితకార్యాం విప్రయోగముఖీం మాం మహారాజః సమర్థయిష్యతి।

రాజా। సుందరి మా మైవం।

ప॥ నహి సులభవియోగా కర్తుమాత్మప్రియాణి
ప్రభవతి పరవత్తా; శాసనే తిష్ఠ భర్తుః।
అహమపి తవ సూనావద్య విన్యస్య రాజ్యం
విచరిత మృగయూథాన్యాశ్రయిష్యే వనాని॥

కుమారః। నార్హతి తాతోఽమ హోత్క ధారితాయాం ధురి దమ్యం నియోజయితుమ్।

రాజా। అపివత్స మా మైవమ్।

ప॥ శమయతి గజానన్యాన్గంధద్విపః కలభోఽపి సన్
ప్రభవతి తరాం వేగోదగ్నం భుజంగశిశోర్విషమ్।
భువమధిపతిర్బాలావస్థోఽప్యలం పరిరక్షితుం
నఖలు వయసా, జాత్యైవాయం స్వకార్యసహో గుణః॥

ఆర్య తాళవ్య

కంచు। ఆజ్ఞాపయతు దేవః।

రాజా। మద్వచనాదమాత్యపర్వతం బ్రూహి, సంభ్రియతామాయుష్మతో రాజ్యాభిషేకః।

(కంచుకీ దుఃఖేన నిష్క్రాంతః। సర్వే దృష్టివిఘాతం రూపయంతి)

రాజా। (ఆకాశమవలోక్య) కుతోనుఖలు, భోఃవిద్యుత్సమ్పాతః।

(నిపుణమవలోక్య)

అయే। భగవాన్నారదః।

ప॥ గోరోచనానికషపింగజటాకలాపః

సంలక్ష్యతేశశికళామలవీతసూత్రః।

ముక్తాగుణాతిశయసంభృతమండనశ్రీ

హైర్ణామప్రరోహఇవజంగమకల్పవృక్షః॥

అర్ఘోఽర్ఘస్తావత్।

ఉర్వ। ఇదంభఅవదో అగ్ఘం।

ఖా। ఇదంభగతోఽర్ఘ్యమ్।

నారదః। (ప్రవిశ్య) విజయతాంవిజయతాంమధ్యమలోకపాలః

రాజా।భగవన్ అభివాదయే।

ఉర్వ। పణమామి।

ఖా। ప్రణమామి।

నారదః। అవిరహితౌదంపతీభూయాస్తామ్।

రాజా। (జనాంతికం) అపినామైవంస్యాత్ ; (ప్రకాశమ్) ఔర్వశేయఃపుత్రోవఃప్రణమతి।

నారదః। ఆయుష్మానాస్తామయమ్।

రాజా। ఇదంవిష్టరోగృహ్యతామ్।

(సర్వేఉపవిశంతి)

రాజా। (సవినయం) భగవన్ కిమాగమనప్రయోజనమ్।

నారదః। రాజన్ శ్రూయతాంమహేంద్రసందేశః।

రాజా। అవహితోఽస్మి।

నారదః।ప్రభావదర్శీమఘవావనగమనాయకృతబుద్ధింభవంతమనుశాస్తి।

రాజా। కిమాజ్ఞాపయతి ? ।

నారదః । త్రికాలదర్శిభిరాదిష్టః సురాసురవిమర్దోభావీ భవాంశ్చ సంయుగీనః సహాయః తేననత్వయాశస్త్రన్యాసఃకర్తవ్యః ఇయంచఉర్వశీ యావదాయుషస్తేసహధర్మచారిణీభవతు।

ఉర్వ। అహ్మే ! సల్లం వివ హిఅఆదో అవణీదం ! ।

ఛా। ఆశ్చర్యం, శల్యమివహృదయాదపనీతమ్।

రాజా। పరమనుగృహీతోఽస్మి పరమేశ్వరేణ।

నారదః। యుక్తమ్।

ప॥ తవకార్యమసౌకుర్యాత్త్వంచతస్యేష్టకార్యకృత్।
సూర్యస్సంవర్ధయత్యగ్నిమగ్నిస్సూర్యంస్వతేజసా ॥

(ఆకాశమవలోక్య) రంభే! ఉపనీయతాంమంత్రేణసంభృతఃకుమారస్యాభిషేకః।

రంభా। (ప్రవిశ్య) అఅం సే అహిసేఅసంభారో।

ఛా। అయమస్యాభిషేకసంభారః।

నారదః। ఉపవేశ్యతామయమాయుష్మాన్ భద్రపీఠే।

(రంభాకుమారంభద్రపీఠేఉపవేశయతి)

నారదః। (కుమారస్యశిరసికలశమావర్జ్య) రంభే నిర్వర్త్యతామస్య శేషోవిధిః।

రంభా। (యథోక్తంనిర్వర్త్య) వచ్ఛ! పణమ భఅవదం పిదరోఅ।

ఛా। వత్స! ప్రణమభగవంతంపితరౌచ।

(కుమారఃసర్వాన్ప్రణమతి)

నారదః। స్వస్తిభవతే।

రాజా। వంశవర్ధనోభవ।

ఉర్వ। పిదుణో దే వఅణాణి హోంతు।

ఛా। పితుస్తేవచనానిభవంతు।

(నేపథ్యేవైతాళికద్వయమ్)

ప్రథమః। విజయతాంవిజయతాంయువరాజః।

ప॥ అమరమునిరివాత్రిస్స్రష్టుః, రత్రేరివేందు
ర్బుధఇవశిశిరాంశోర్వైధవస్యేవదేవః।
తవపితురనురూపస్త్వంగుణైర్లోకకాంతై
రతిశయినిసమాప్తావంశఏవాశిషస్తే॥

ద్వితీయః।

ప॥ తవపితరిపురస్తాద్బద్ధభావాస్థితేయం
స్థితిమతిచవిభక్తాత్వయ్యనాకల్ప్యధైర్యే।

అధికతరమిదానీం రాజతే రాజలక్ష్మీ
ర్హిమవతిజలధౌచప్రాప్తయోరేవగంగా॥

రంభా। దిట్టిఆ సహీ పుత్త అస్స జుఅరాఅసిరీం పేక్ఖిఅ భత్తుణోవిర
హేణవట్టది।

భా। దిష్ట్యాసఖీపుత్రకస్యయువరాజశ్రియం ప్రేక్ష్యభర్తుర్విరహేణవర్తతే।

ఉర్వ। సాహారణో ఙ్జేవ ణో అబ్భుదఓ।

భా। సాధారణఏవనోభ్యుదయః।

(కుమారం హస్తే గృహీత్వా)

జాద! జేట్ఠమాదరం వందేహి।

భా. జాత జ్యేష్ఠమాతరం వందస్వ।

రాజా। తిష్ఠ; సమమేవతత్రభవత్యాఃసమీపంయాస్యామస్తావత్।

నారదః॥ ప॥ ఆయుషోయౌవరాజ్యశ్రీఃస్మారయత్యాత్మజస్యతే।
అభియుక్తంమహాసేనంసైనాపత్యేమరుత్వతా॥

రాజా। అనుగృహీతోస్మిమఘవతా।

నారదః। భో రాజన్ కిం తేభూయఃప్రియంకరోతుపాకశాసనః?।

రాజా। అతఃపరమపిప్రియమస్తి యది, భగవాన్పాకశాసనఃప్రసాదంక
రోతుతతః।

(భరతవాక్యం)

ప॥ పరస్పరవిరోధిన్యోరేకసంశ్రయదుర్లభమ్।
సంగతంశ్రీసరస్వత్యోర్భూయాదుద్భూతయేసతామ్॥

అపిచ।

ప॥ సర్వస్తరతుదుర్గాణి; సర్వోభద్రాణిపశ్యతు।
సర్వఃకామానవాప్నోతు; సర్వస్సర్వత్రనందతు॥

(ఇతినిష్క్రాంతాస్సర్వే)

ఇతి శ్రీ మహాకవి కాళిదాస విరచితే
విక్రమోర్వశీయనాటకేపంచమోఙ్కః
సమాప్తోయం గ్రంథః.

